

TMMOB
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

ISSN-1300-0071

TARIM VE MÜHENDİSLİK

OCAK-HAZİRAN 2023

SAYI:140-141

TARIM VE MÜHENDİSLİK

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI YAYIN ORGANI-ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR
YEREL SÜRELİ YAYIN ISSN-1300-0071

SAHİBİ

Baki Remzi SUIÇMEZ

SORUMLU YAZIŞLERİ MÜDÜRÜ

Doç. Dr. Yener ATASEVEN

YAYIN KURULU

Dr. Ali ŞENAY

Nevzat ÖZER

Özgür Cemile GÖKTAŞ KÜÇÜK

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet ÇOLAK
Prof. Dr. Ali Rıza ÖZTÜRKMEN
Prof. Dr. Celalettin KOÇAK
Prof. Dr. Cem ÖZKAN
Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
Prof. Dr. Dursun BÜYÜKTAŞ
Prof. Dr. Erkan YASLIOĞLU
Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY
Prof. Dr. Gökhan ÇAYCI
Prof. Dr. Gökhan SÖYLEMEZOĞLU
Prof. Dr. Hasan SİLLELİ
Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL
Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ
Prof. Dr. Kemal BENLİOĞLU
Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL
Prof. Dr. Serap PULATSÜ

Prof. Dr. Tacettin YAĞBASANLAR
Prof. Dr. Uygun AKSOY
Prof. Dr. Zeliha BARUT
Doç. Dr. Barış Bülent AŞIK
Doç. Dr. Eylem POLAT
Doç. Dr. İlknur MERİÇ TURGUT
Doç. Dr. Okan DEMİR
Doç. Dr. Yener ATASEVEN
Doç. Dr. Ziya DURLUPINAR
Dr. Öğr. Üyesi Cemal POLAT
Dr. Erol ÖZKAN
Dr. Fevzi ÇAKMAK
Dr. Tefik TÜRK
Dr. Zeki OYMAK
Dr. Züleyha OĞUZ

YAYINA HAZIRLAYAN: Funda GACAL-ZMO **GRAFİK TASARIM:** R. Figen KURAL-ZMO

Kapak Fotoğrafı: Baki Remzi SUIÇMEZ

YÖNETİM YERİ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Karanfil Sokak 28/18 Kızılay / ANKARA

Tel: 0 312 425 05 55 Faks: 0 312 418 51 98 www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

BASIM

Özdoğan Matbaa Yayın Hed. Eş. San. Ltd. Şti.

Adres: İvedik OSB Matbaacılar Sitesi, 1514 Cad. No:29 Yenimahalle - Ankara

Tel: 0312 395 85 00 e-Posta: ozdoganmatbaa@yandex.com.tr

1000 Adet Basılmıştır. AĞUSTOS 2023

YAZI YAYIN KOŞULLARI

Gönderilen yazılar yayınlansın, yayınlanmasın yazarına geri verilmez. Özgün derleme yazılarda fikir ve görüşler yazarına, çeviriden doğacak sorumluluklar ise çevirene aittir. Ziraat Mühendisleri Odası ve Tarım ve Mühendislik Dergisi yazılardan hiçbir şekilde sorumlu değildir. Yayın Kurulu gönderilen yazı üzerinde gerekli gördüğü değişikliği yapmaya yetkilidir. Dergide yayınlanmış yazılar kaynak gösterilmek koşuluyla başka yayın organlarında kullanılabilir ya da aktarılabilir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
2022 YILINDA TARIM	7
Ahmet ATALIK	
TARIM VE DEPREM ETKİLERİ BİRBİRİNİ TETİKLİYOR	32
Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ	
TRAKYA BÖLGESİNDEKİ AMAÇ DIŞI ARAZİ KULLANIMLARININ DURUMU	43
Doç. Dr. Duygu BOYRAZ ERDEM	
ÜLKEMİZ TARIMINDA BİR DÖNEM ETKİN OLARAK GÖREV YAPAN BÜGÜNDE HİZMETLERİNE BÜYÜK İHTİYAÇ DUYULAN KURULUŞ TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	51
Dr. Mustafa Necat ŞENGÜN	
TARIM VE KIRSAL KALKINMAYI DESTEKLEME KURUMU (TKDK)'NA TEKNİK PROJE (TP) VE İŞ PLANI (İP) HAZIRLAMA KONUSUNDA ÖNERİLER	58
Osman İNAN	
BASIN AÇIKLAMALARI	63
ÜLKEMİZDE TARIM ÖĞRENİMİNİN BAŞLANGICININ 177. YIL DÖNÜMÜNÜ BURUK KUTLUYORUZ. 63	
MESLEKTAŞIMIZ BEKİR YILDIZ'A YAPILAN HAIN SALDIRIYI ŞİDDETLE KINIYORUZ 66	
BU ACI BİZİM, HEPİMİZİN.O KENTLER BİZİM, O KÖYLER BİZİM. DEPREM KIR KENT AYIRMAZ. 66	
DEPREM BÖLGELERİNDE HER TÜRLÜ MÜDAHALE BİLİMİ, TEKNİĞİ VE MESLEK İLKELERİNİ GÖZETEREK YAPILMALIDIR..... 69	
TMMOB ZMO GENÇ: UZAKTAN EĞİTİM DEĞİL, YÜZ YÜZE EĞİTİM İSTİYORUZ. 71	
KADINLAR OLARAK SÖYLEYECEK DAHA ÇOK SÖZÜMÜZ VAR! 72	
TOPRAK ANA İNSANLIĞI DOYURURKEN,KENDİNE YAPILAN NANKÖRLÜĞÜ AFFETMEZ, HESABINI SORAR. TOPRAKLARIMIZI KORUYANLARIN TOPRAK BAYRAMI KUTLU OLSUN 73	

SUNUŞ

Sevgili Meslektaşlarımız,

Tarım ve Mühendislik dergimizin 140. ve 141. sayısı ile sizlerle yeniden buluşmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Hepinize, şahsım ve Yönetim Kurulu Üyesi arkadaşlarım adına sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

2023 Ocak-Haziran aylarında tarım sektörü ve ziraat mühendisliği alanında yaşanan önemli gelişmeler ve ODA'mızın yürüttüğü çalışmaları sizlerle paylaşmak istiyorum.

ODA'mız her yıl 10 Ocak tarihini içeren haftada "Tarım Haftası" etkinlikleri kapsamında tarım öğreniminin yıldönümünü kutlamaktadır. Hafta boyunca ülke düzeyinde kutlamayla birlikte; eğitim, istihdam, tarım, gıda ve ekonomi politikaları dâhil, yıllardır yanlışı yürütülen tüm politikaları sorgulayarak, çözüm önerilerimizi kamuoyuyla paylaştık. Bu yılki "Tarım Haftası" Ankara etkinliklerimiz kapsamında; 10 Ocak 2023 tarihinde ODA'mızda "Ülkemizde Tarım Öğreniminin Başlangıcının 177. Yıl Dönümünü Buruk Kutluyoruz" başlıklı bir basın toplantısı düzenledik. 11 Ocak 2023 tarihinde Anıtkabir'i ziyaret ederek. "Anıtkabir Hatıra Defteri"ni imzaladık. 12 Ocak 2023 tarihinde ise "Cumhuriyetimizin 100. Yılında Türkiye Tarımı Sempozyumu"nu gerçekleştirdik. ODA Yönetim Kurulu Yazman Üyemiz Mehtap ERCAN BİLGİN'in sunuculuğunda gerçekleşen Sempozyumun açılış konuşmaları; ZMO- Genç Üyemiz Mehmet ÇINAR, ODA Yönetim Kurulu Başkanımız Baki Remzi SUIÇMEZ ve TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Emin KORAMAZ tarafından yapıldı. Bilim-Hizmet ve Teşvik Ödülü Seçici Kurulumuz ve ODA Yönetim Kurulu Üyelerimiz tarafından belirlenen 2022 yılı ZMO Bilim-Hizmet-Özel ve Basın Ödüllerinin sahiplerine ödülleri takdim edildi. ODA'mız, Ziraat Mühendisliğine gönül vererek mesleğe emek veren çok değerli üyelerimize 35. ve 50. yıl plakelerini de takdim etti. Türkiye tarımının analiz edildiği I. Oturum, önceki dönemler ODA Başkanımız, TARGET Başkanı Prof. Dr. Cemal TALUĞ'un kolaylaştırıcılığında gerçekleştirildi. Bu bölümde Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Aziz KONUKMAN tarafından "Dünyada ve Ülkemizde Ekonomi Politikalarının Tarım ve Gıda Üzerine Etkileri", 21. Yüzyıl İçin Planlama Grubu Koordinatörü Dr. Serdar ŞAHİNKAYA tarafından "1923 Türkiye İktisat Kongresi ve Mustafa Kemal Paşa'nın Kılıç-Saban İkilemi ile Çiftçi Grubunun İktisat Esasları", önceki dönemler ODA Başkanımız Doç. Dr. Gökhan GÜNAYDIN tarafından " Türkiye'de Tarımsal Yapının Dönüşümü" konu başlıklarında açıklamalar yapıldı. Türkiye tarımının analiz edildiği II. oturum ise önceki dönem ODA Başkanımız, TMMOB Yürütme Kurulu Üyesi Özden GÜNGÖR'ün kolaylaştırıcılığında gerçekleştirildi. Bu oturumda Ziraat Mühendisi, Sosyolog, Yazar Ergin KAHVECİ tarafından "Tarım Tarihi, Osmanlı Toprak Yapısı, Cumhuriyet, Tarımsal Gelişmelerin Dönemsel Değerlendirmesi", Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY tarafından "Türkiye'nin Toprak ve Arazi Politikası", ODA Yönetim Kurulu Üyemiz, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yener ATASEVEN tarafından "Türkiye'de Tarım Politikalarındaki Değişimler ve Sonuçları", Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ tarafından "Tarımsal Yükseköğrenimin Analizi" konu başlıklarında açıklamalar yapıldı. Tarım Haftası 2023 Programımız aynı gün akşam ODA Lokalimizde düzenlediğimiz "Makarna Şarap Etkinliği" ile sona erdi.

Değerli Meslektaşlarımız,

Kahramanmaraş merkezli 11 ilde büyük yıkıma neden olan depremlerle yıkıldı. Ülkemizin bir gerçeği olan deprem, 6 Şubat 2023 tarihinde kendini çok acı bir şekilde yeniden hatırlattı. Deprem illerinde yöneticilerimizi ve çok sayıda meslektaşımızı kaybettik. Yaşamını yitiren tüm yurttaşlarımıza ve meslektaşlarımıza Allah'tan rahmet, ailelerine başsağlığı ve sabır diliyoruz.

Bu süreçte üst örgütümüz TMMOB ile birlikte ilk andan itibaren ülke düzeyinde gerekli çalışmaları yürüttük. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak; 28 şube, 52 temsilcilik ve Genel Merkez olarak üyelerimizle birlikte deprem bölgesindeki yurttaşlarımızın yaralarını bir nebze de olsa sarabilmek için tüm imkânlarımızla milletimizle dayanışma içinde olduk. 4 Mart 2023 tarihinde "Bilgilendirme ve Genel Durum Değerlendirmesi; 06 Şubat 2023 Depremleri ve Yapılması Gerekenler" gündemleri ile çevrimiçi olarak gerçekleşen TMMOB 47. Dönem I. Danışma Kurulu Toplantısı'na katıldık. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal KILIÇDAROĞLU çağrısı ile CHP Genel Merkezi'nde 5 Mart 2023 tarihinde düzenlenen "Ulusal Afet Stratejisi Toplantısı"nda TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı ve Oda Başkanları ile bir araya geldik ve çeşitli afetlere yönelik afet öncesi, afet anı ve afet sonrası yapılması gereken planlama ve uygulamalardaki yetersizliklerin tarıma, tarım alanlarına ve

kırsal alana etkilerini değerlendirerek çözüm önerilerimizi belirttik. TMMOB tarafından 8-12 Mart 2023 tarihleri arasında Mersin Adana, Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş, Diyarbakır ve Malatya illeri inceleme gezisine katıldık, depremde hasar alan bölgeleri inceledik, belediye başkanları ve İKK Bileşenleri ile görüşmeler yaptık. Deprem bölgesinde yaptığımız araştırma ve incelemelerde bir kez daha gördük ki; mühendislik bir bilimdir, bilim ve tekniğe uygun hareket edilmez ise sonuç yıkımdır, acıdır, hüsrandır.

Tarım ve gıda sektöründe yaşanan sorunların çözülmesine yönelik çalışmalar yürüten meslek odaları, sendikalar, dernekler, kooperatifler tarafından oluşturduğumuz "Tarım Platformu" etkinliklerinde yer aldık. 23 Şubat 2022 tarihinde ODA'mızda "Depremler, Tarım Sektörüne Büyük Zarar Verirken, Tarım Topraklarının Amaç Dışı Kullanımının Yol Açtığı Zararları da Gözönüne Serdi" konulu; 3 Haziran 2023 tarihinde "Kurban Bayramında Da Bilimin Sözü'nü Dinleyelim. Bayramda Sağlığınıza Kesmeyin!" konulu basın toplantıları düzenledik.

Samsun Şubemiz ve Samsun Atakum Belediyesi tarafından düzenlenen "Dünya Gıda Krizini Konuşurken Ülkemizde Tarımsal Yeterlilik ve Kooperatifleşmenin Önemi" konulu Panel'e 9 Ocak 2023 tarihinde; Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından düzenlenen Tarımsal Üretici Gelir Payının Artırılması Çalıştayı'na 10-11 Mart 2023 tarihlerinde; İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi'ne 15-21 Mart 2023 tarihlerinde; Kırklareli İl Temsilciliğimiz, TMMOB Kırklareli İl Koordinasyon Kurulu, Kaynarca Belediyesi ile Doğa ve Kültür Derneği tarafından düzenlenen "İklim Değişikliği: Su, Tarım, Orman (Ekolojik, Ekonomik ve Sosyal Etkileri)" konulu panellere 2-3 Nisan 2023 tarihlerinde; Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği Derneği'nin Genel Kuruluna 23 Mayıs 2023 tarihinde katıldık.

Ankara Zootekni Derneği Yönetim Kurulu ile ODA'mızda 19 Ocak 2023 tarihinde toplantı gerçekleştirilerek; zooteknist meslektaşlarımızın hak kayıpları ve hayvansal üretimde yaşanan sorunlar konularında görüş alışverişinde bulunduk.

Ülkemizin dört bir yanından gelen atama bekleyen meslektaşlarımız ve veteriner hekimler, Tarım ve Orman Bakanlığı'na seslerini duyurmak için Ankara Ulus Meydanı'nda 14 Nisan 2023 Cuma günü kitlesel bir basın açıklaması yaptılar. ODA'mızın da destek verdiği kitlesel basın açıklamasında bir konuşma yaparak, ülkemizin kalkınması için ziraat mühendislerinin, gıda mühendislerinin ve veteriner hekimlerin gecikmeden çok sayıda kamuya atanması gerektiğini, ODA olarak bu konunun takipçisi olacağımızı belirttik.

TMMOB, DİSK, KESK ve TTB tarafından organize edilen "1 Mayıs Birlik, Mücadele ve Dayanışma Günü" mitingine katılım sağladık, ülke düzeyinde alanlarda olduk. TMMOB Ankara İKK tarafından, Gezi Davası hukuksuz kararının birinci yılında adalet çağrımızı ve arkadaşlarımızın serbest bırakılması talebimizi bir kez daha dile getirmek üzere, TMMOB Mimarlar Odası önünde, 25 Nisan 2023 tarihinde düzenlenen basın açıklamasına katıldık. Dönem boyunca Ankara, İstanbul ve İzmir'de ODA olarak Adalet Nöbeti'ne katılmaya devam ettik. TMMOB Yönetim Kurulu ile Oda Başkanları, Oda Sekreterleri ve İKK Sekreterleri ortak toplantısına 7 Haziran 2023 tarihinde çevrimiçi katılarak gündemi değerlendirdik.

Toprak Koruma Kurulu Temsilcilerimiz ile zoom uygulaması üzerinden 26 Nisan 2023 tarihinde bir toplantı gerçekleştirdik. Toplantıda: "5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu; Toprak Koruma Kurulunun yapısı, görevleri, çalışma usul ve esasları; toprak ve arazi varlığının belirlenmesi, arazi kullanım planları ile toprak koruma projelerinin hazırlanması, tarım arazilerinin tarımsal veya tarım dışı amaçlarla kullanımı" konu başlıklarında ODA'mızın yaptığı çalışmalar ve önümüzdeki süreçte yapacağımız çalışmalarını değerlendirdik.

48. Dönem İş yeri temsilcilerimiz ile 6 Mayıs 2023 Cumartesi günü ODA'mızda kahvaltılı bir toplantı düzenledik. Toplantıda, ODA'mızın son dönemde yaptığı çalışmalar ile önümüzdeki dönemde yapılması planlanan çalışmalar hakkında İş Yeri Temsilcilerimiz bilgilendirildi, temsilcilerimizin çeşitli konularda görüşleri alındı, üyelerimizin sorunları ve ODA'mızdan beklentiler değerlendirildi.

Dönem içinde ODA Kadın Çalışma Grubumuz birçok toplantı yaparak yıl içinde yapılacak çalışmaları planladı, basın açıklaması hazırladı.

ODA'mız ile Tarım ve Gıda Etiği Derneği tarafından düzenlenen, "Tarım ve Gıda Etiği Eğitimi" 3-4 Haziran 2023 tarihlerinde ODA'mız Mehmet Yüceler Toplantı ve Eğitim Salonu'nda gerçekleştirdik. Eğitimde; Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yasemin YALIM "Uygulamalı Etiğe Giriş", TARGET Başkanı Prof. Dr. Cemal TALUĞ "Tarım ve Gıda Etiğine Giriş", Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY "Toprak ve Çevre Etiği", TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası II. Başkanı İsmail KÜÇÜK "İklim ve Etik", ODA Yönetim Kurulu Üyemiz, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yener ATASEVEN "Tarımda Araştırma ve Yayın Etiği", Birleşmiş Milletler Gıda Hakkı Önceki Özel

Röportörü Prof. Dr. Hilal ELVER "Gıda Hakkı", İzmir Şubemizin Yönetim Kurulu Üyesi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Fatih ÖZDEN "Agroekoloji ve Etik", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Erkan PEHLİVAN "Hayvan Yetiştiriciliği ve Etik", Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ "Tarım ve Gıda Sisteminde Kadın Emeği", ODA Başkanı olarak ben "Mühendislik ve Etik" konusunda sunum yaptım. Tarım ve Gıda Etiği Eğitimi, 17 Haziran 2023 Cumartesi günü zoom bağlantısı ile kursiyerler tarafından hazırlan Vaka Çalışmalarının, eğitimi veren hocalarımız tarafından değerlendirilmesi ile sona erdi.

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı Mezuniyet Töreni 15 Haziran 2023 Perşembe günü gerçekleştirildi. Törene katılarak Ziraat Fakültesi'nden 1.,2. ve 3. olarak mezun olanlara ve her bölümün birincisine ODA'mıza bir yıl ücretsiz üyelik ve çeşitli hediyeler verdik.

ODA Genel Merkez Yönetim Kurulumuz ile Şube Başkanlarımız ortak toplantısını 16 Haziran 2023 tarihinde uzaktan bağlantı ile gerçekleştirerek gündemi değerlendirdik.

Samsun, Eskişehir, Muğla ve Trabzon Şubelerimiz ile Kırklareli İl Temsilciliklerimizi ziyaret ederek, çalışmalarımız hakkında görüş alışverişinde bulduk.

Değerli Meslektaşlarım,

ODA'mız meslek, meslektaş ve tarım sektörüne yönelik hukuki çalışmalarında önemli başarılarla imza atmaya devam ediyor. Bu bağlamda ODA'mız tarafından açılan davalar sonucunda;

1.Derece korunması gerekli doğal SİT alanı Validebağ Korusu yapılaşmaya açılmayacak.

Bodrum'da özelleştirme kapsamındaki alanların yapılaşmaya açılmasına ilişkin plan değişikliklerinin iptaline karar verildi.

Bursa Orhangazi'de mısır işleme tesisine ait yapı ruhsatları iptal edildi.

Olağanüstü Hal kapsamında, yerleşme ve yapılaşmaya ilişkin olarak çıkarılan 126 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile meralarımızın ve ormanlarımızın talan edilmemesi için dava açtık.

Rize İkizdere'de Bazalt Ocağı Projesi ÇED Gerekli Değildir kararı, Danıştay tarafından bozuldu.

İstanbul Beykoz'da tarım alanının amacı dışında kullanımına iptal kararı verildi.

Danıştay Onüçüncü Dairesi; orman ve mera gibi yapılaşma yasağı bulunan alanlarda yer alan yapı kayıt belgesi almış yapılara su, elektrik ve doğalgaz bağlanması yönündeki işlemleri hukuka uygun bulmayarak söz konusu işlemlerin yürütmesini durdurdu.

Samsun ili, Çarşamba ilçesi, Eğercili Mahallesi'nde yapılması planlanan "Samsun Çarşamba Biyokütle Enerji Santrali" ile ilgili "ÇED Gerekli Değildir" kararı, Danıştay Altıncı Dairesi'nce bozuldu.

Antalya Korkuteli'de ÇED gerekli değildir kararı iptal edildi.

Düzce ili, Beyköy beldesinde tarım alanı amacı dışında kullanılmayacak.

Konya ili, Hadim ilçesinde ÇED gerekli değildir kararının yürütmesi durduruldu.

Tekirdağ ili, Ergene ilçesinde tarım alanları amacı dışında kullanılmayacak.

Kırklareli Merkez ilçesinde tarım alanları amacı dışında kullanılmayacak.

Yalova'da tarım alanı "Millet Bahçesi" adı altında amacı dışında kullanılmayacak.

Sevgili Meslektaşlarım,

Dergimizin bu sayısının ilk makalesini İstanbul Şubemizin önceki dönemler Başkanı **Ahmet ATALIK** bizler için kaleme aldı. Önemli bir kaynak veri olan "**2022 Yılında Tarım**" konu başlıklı makaleyi sizlerin beğenisine sunuyoruz.

Bütün bilimsel bilgi ve pratikler bize gösteriyor ki gelecekte depremlerde ölmek ve aç kalmamak için tarım topraklarının amacı dışı kullanımına kesinlikle izin verilmemelidir. İşte tam da bu konuyu Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü Öğretim Üyesi **Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ "Tarım ve Deprem, Etkileri Birbirini Tetikliyor"** konu başlıklı bir makalesinde ele aldı. Yaşadığımız depremin yıkıcı sonuçlarının nedenlerinin irdelendiği bu makaleyi ilgiyle okuyacağınıza inanıyorum.

“Arazi Kullanım Planları yapılabilirse Ülkemizde sanayinin de çok rahat yer bulacağı, madenin de öncelikli çıkarılması uygun olan yerlerin olduğu, ikinci konutların planlı yerleştirilebileceği bunun yanında uygun koşullarda ideal bir şekilde birim alandan en fazla ve en kaliteli ürünün alınabileceği tarımın da yapılabileceği her kullanım türüne uygun arazi yapısının varlığı bilinmelidir.” harflerinin sahibi Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü Öğretim Üyesi **Doç. Dr. Duygu BOYRAZ ERDEM**'in araştırmalara dayanan çarpıcı sonuçların gözler önüne serildiği “**Trakya Bölgesindeki Amaç Dışı Arazi Kullanımlarının Durumu**” başlıklı makaleyi sizlerle paylaşıyoruz.

1970'te kurulan Topraksu Genel Müdürlüğü, 1985'te kapatıldı. Topraksu kapatıldıktan sonra bu görev, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne verildi. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ise, tam 20 yıl sonra, 2005'te kapatıldı. Peki, “Köy Hizmetleri'nin görevlerini hangi kurum üstlendi? Toprak ve suyun yönetimi hangi kuruma emanet?” Tüm bu soruların yanıtlarını **Dr. Mustafa Necat ŞENGÜN**'ün hazırladığı “**Ülkemiz Tarımında Bir Dönem Etkin Olarak Görev Yapan Bugünde Hizmetlerine Büyük İhtiyaç Duyulan Kuruluş Topraksu Genel Müdürlüğü**” başlıklı makalede bulabilirsiniz.

Teknik proje hazırlanması teknik bilgi gerektiren bir konudur. Bunun için hem yapılan işin hem de teknik proje hazırlamanın temel ve önemli konularının iyi bilinmesi gerekmektedir. Kontrol uzmanı gözünden dikkat edilen önemli konular iyi hesaplanmalıdır. Proje hazırlama konusunda üyelerimize önemli bir yol gösterici olacağına inandığım “**Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)'na Teknik Proje (TP) Ve İş Planı (İP) Hazırlama Konusunda Öneriler**” başlıklı makaleyi meslektaşımız doktora adayı **Osman İNAN** kaleme aldı. İlgiliyle okuyacağınıza inandığım bu makaleyi dergimizin ilerleyen sayfalarında bulabilirsiniz.

Sevgili Meslektaşlarım,

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak gündemi yakından takip ederek yazılı ve görsel basında yer almaya devam ediyoruz. Ocak-Haziran 2023 arasında hazırladığımız aşağıda konu başlıkları yer alan Basın Açıklamalarımızı da dergimizde bulabilirsiniz.

Ülkemizde Tarım Öğreniminin Başlangıcınının 177. Yıl Dönümünü Buruk Kutluyoruz- 10 Ocak 2023

Meslektaşımız Bekir Yıldız'a Yapılan Hain Saldırısı Şiddetle Kınıyoruz- 27 Ocak 2023

Bu Acı Bizim, Hepimizin. O Kentler Bizim, O Köyler Bizim. Deprem Kır Kent Ayırmaz. Deprem, Gıda Krizini Tetikleyecek... Önce Gıda, Gıda İçin Öncelik Tarımsal Üretim, Somut Destek. Tarım Arazilerini Beton Mezarlığı Yapanlar Yargılsın. Kamucu Tarım Ve Kırsal Kalkınma Politikaları, Hemen Şimdi. Gün, Dayanışma Günüdür.- 14 Şubat 2023

Deprem Bölgelerinde Her Türlü Müdahale Bilimi, Tekniği ve Meslek İlkelerini Gözeterek Yapılmalıdır- 20 Şubat 2023

TMMOB ZMO Genç: Uzaktan Eğitim Değil, Yüz Yüze Eğitim İstiyoruz.- 22 Şubat 2023

Kadınlar Olarak Söyleyecek Daha Çok Sözümüz Var!- 8 Mart 2023

Toprak Ana İnsanlığı Doyururken, Kendine Yapılan Nankörlüğü Affetmez, Hesabını Sorar. Topraklarımızı Koruyanların Toprak Bayramı Kutlu Olsun.- 18 Haziran 2023

Sevgili Meslektaşlarım,

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, 69 yıllık birikimiyle, bilimin ışığında, kamu yararı ve toplum çıkarını savunan, Cumhuriyetimizin kurucu değerlerini ödünsüz koruyan, çağdaş, demokrat, ilerici ve yurtsever tutumunu kararlılıkla sürdürmektedir.

Büyüyen ve gelişen bir örgüt yapısı ve giderek içselleşen örgütlülük bilinci, üyelerimizin örgütüne sahip çıkması en büyük güvencemizdir.

ODA'mız önümüzdeki dönemde de, ülkemiz ve tarımımızın gereksinimleri doğrultusunda doğru politikaların oluşturulması ve uygulanması ile özlük haklarımızın kararlılıkla korunmasına yönelik çalışmalarını etkinlikle yerine getirecektir.

Selam, sevgi ve saygılarımla.

Baki Remzi SUIÇMEZ

Yönetim Kurulu Başkanı

KÜRESEL ÖLÇEKTE GIDA FİYATLARI

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Gıda Fiyat Endeksi 2022 yılının Mart ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre %34 artışla en yüksek seviyesine ulaştı. Sonrasındaki 9 ay boyunca sürekli gerileyen endeks yılı Mart ayına göre %18 gerilemeyle kapattı. FAO Gıda Fiyat Endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre 2022 yılı Aralık ayını %1,4 gerileyerek kapattı.

FAO Gıda Fiyat Endeksinin alt gruplarını incelediğimizde bir önceki yılın aynı ayına göre 2022 yılı Aralık ayında şeker fiyat endeksi %1, et fiyat endeksi %1,3, tahıl fiyat endeksi %4,8 ve süt ve süt ürünleri fiyat endeksi %7,1 artarken, bitkisel yağ fiyat endeksi %19 geriledi.

Tablo 1. Gıda Fiyat Endeksi (2022)

	Gıda fiyat endeksi	Kırmızı et	Süt ve süt ürünleri	Tahıl	Bitkisel yağ	Şeker
Ocak	135,6	112,1	132,6	140,6	185,9	112,7
Şubat	141,2	113,9	141,5	145,3	201,7	110,5
Mart	159,7	119,3	145,8	170,1	251,8	117,9
Nisan	158,4	121,9	146,7	169,7	237,5	121,5
Mayıs	158,1	122,9	144,2	173,5	229,2	120,4
Haziran	154,7	125,9	150,2	166,3	211,8	117,3
Temmuz	140,6	124,1	146,5	147,3	168,8	112,8
Ağustos	137,6	121,1	143,4	145,6	163,3	110,5
Eylül	136,0	120,3	142,7	147,9	152,6	109,7
Ekim	135,4	116,8	139,3	152,3	151,3	108,6
Kasım	134,7	114,6	137,4	150,1	154,7	114,4
Aralık	131,8	112,4	138,2	147,3	144,6	117,2

Kaynak: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

Kırmızı Et Fiyat Endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre en yüksek seviyesini %12 artışla Haziran ayında gördü. Yılın son altı ayında ise sürekli geriledi. Süt ve Süt Ürünleri Fiyat Endeksi de aynı şekilde %12 artışla Haziran ayında en yüksek seviyesine ulaştı. Son altı ayda sürekli gerileme eğiliminde olan Endeks Kasım ayına göre Aralık ayında sadece %0,6 artış gösterdi. Tahıl Fiyat Endeksi Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütündeki bir önceki yılın aynı ayına göre %23 artışla Mayıs ayında zirveye ulaştı. Endeks, yılın kalan kısmında sürekli bu seviyenin altında, fakat inişli çıkışlı bir seyir izledi. Sonuçta Mayıs ayına göre yılı %15 gerilemeyle bitirdi. Bitkisel Yağ Fiyat Endeksi de benzer bir şekilde seyretti. Bir önceki yılın aynı ayına göre %37 artışla en yüksek seviyeyi Mart ayında gördü. Sonrasında ise sürekli düşüş eğiliminde olan Endeks Kasım ayında küçük bir dalgalanma gösterdi. Yılı, Mart ayına göre %43 gerilemeyle kapattı. Alt gruplar içerisinde en düşük artışın yaşandığı Şeker Fiyat Endeksi, bir önceki yılın aynı ayına göre en büyük artışı %18 ile Nisan ayında yaşadı. Sonrasında bu düzeyin altında kalmak üzere dalgalanma gösterdi. Şeker Fiyat Endeksi yılı, Nisan ayına göre %4 gerilemeyle kapattı.

FİYAT ARTIŞININ NEDENLERİ

Sosyal ve çevresel adalet, insan hakları, adil ve ekolojik tarımsal gıda sistemleri ile yaşam ağının savunulmasına kendini adanmış küçük, uluslararası bir araştırma ve eylem kolektifi olan ETC Group "Food Barons 2022" raporunda gıda fiyatlarının yükselmesinde önemli saptamalarda bulunuyor.

¹ Ziraat Mühendisi

	Şirket (ve merkezi)	(Milyon dolar)
1.	Nutrien (Norveç)	9.484
2.	Yara (Norveç)	9.423
3.	The Mosaic Company (ABD)	8.014
4.	CF Industries Holdings, Inc. (ABD)	4.124
5.	ICL Group Ltd. (İsrail)	3.769
6.	PhosAgro (Rusya)	3.351
7.	Sinofert (Çin)	3.099
8.	EuroChem (İsviçre)	2.945
9.	Uralkali (Rusya)	2.387
10.	K+S Group (Almanya)	1.940

Kaynak: ETC Group

Küresel ölçekte kimyasal gübre pazarı yaklaşık 128 milyar dolar ile tarımsal girdi pazarları içinde birinci sırada geliyor. Bu miktar 45 milyar dolarlık tohum pazarının neredeyse üç katı, 62,4 milyar dolarlık tarım ilacı pazarının ise yaklaşık iki katıdır. Küresel gübre pazarının %38'ini sadece 10 ulusötesi şirket elinde tutmaktadır.

Ulusötesi gübre şirketleri yerel ekonomilerin merkezindedir ve genellikle ulusal hükümetlerle iç içedir. Birçok ulusötesi şirkette devletlerin payları da bulunmaktadır. Bu şirketler küresel fiyatları istedikleri gibi yönlendirme gücüne sahiptir.

Kanada, Rusya, Belarus ve Çin dünyada ticareti yapılan potasın %80'ini üretmektedir. Çin küresel üre üretiminin %31'ini, diamonyum fosfat (DAP) üretiminin %42'sini karşılamaktadır. 2020 yılı başlarında başlayan Covid salgını sonucu yaşamın ve üretimin kısıtlamalara tabi kalması fiyatların yükselmesine yol açtı. ABD'de gübre üretim bölgelerinde yaşanan kasırgalar da gübre fiyatlarına olumsuz yansıdı. Rusya'nın Ukrayna'yı 2021 yılı başlarında işgal etmesi, sonrasında Avrupa'ya verdiği doğalgaza kısıtlama getirmesi de doğalgazdan elde edilen ve azotlu gübrelerin üretiminde kullanılan amonyak üretimini durma noktasına getirdi. Yine azot üretiminin ana hammaddelerinden olan kömür fiyatlarının yükselmesi de gübre fiyatlarını tırmandıran unsurlardan biri oldu. Bu olumsuzlukların devamında Rusya'nın 2021 yılının Ekim ayında, Çin'in de Kasım ayında gübre ihracatına kısıtlama getirmeleri gıda fiyatlarının da hızla tırmanmasına neden oldu. Gıda fiyatlarındaki artışı kuraklık, seller, üretimde dalgalanma, diğer tarımsal girdiler gibi daha pek çok faktör üzerinden açıklamak mümkündür. Burada sadece tarımsal girdiler içinde en büyük pazar payına sahip olan ve Türkiye'nin mutlak ithalatçı olduğu gübre üzerinden detaylı bir örnek verilmiştir.

Ulusötesi şirketler eliyle tarımsal girdi ve gıda pazarının tekelleşmesi söz konusu olup 2020 yılında 62,4 milyar dolarlık küresel pestisit pazarının %62'sini sadece dört ulusötesi şirket; ChemChina+SinoChem (Çin), Bayer (Almanya), BASF (Almanya), Corteva (ABD) elinde tutmaktadır. Tohum pazarının büyüklüğü 45 milyar dolar olup pazarın %58'ini sadece altı ulusötesi şirket; Bayer (Almanya), Corteva Agriscience (ABD), ChemChina/Syngenta (Çin), BASF (Almanya), Groupe Limagrain/Vilmorin & Cie (Fransa) ve KWS (Almanya) elinde bulundurmaktadır. Tarım makinaları pazarı 128 milyar dolar olup pazarın %50'sine sadece altı ulusötesi şirket; Deere & Company (ABD), Kubota (Japonya), CNH Industrial (İngiltere/Hollanda), AGGCO (ABD), CLAAS (Almanya) ve Mahindra & Mahindra (Hindistan) sahiptir. Veteriner ilaçları pazarı 34 milyar dolar olup pazarın %61'ini sadece dört ulusötesi şirket; Zoetis (ABD), Merk & Co (ABD), Boehringer Ingelheim Animal Health (Almanya) ve Elanco (ABD)+Bayer Animal Health (Almanya) elinde bulundurmaktadır. Tarımsal emtia ticareti hacminin 1,3 trilyon dolar olduğu tahmin edilmekte olup sadece 10 ulusötesi şirketin pazardan aldığı pay 528,3 milyar dolardır ve bunlar içerisinde ilk üç sırayı Cargill (ABD), COFCO Corp (Çin) ve Archer Daniels Midland (ABD) almaktadır. Çiftlik hayvanları alanında şirketler daha çok endüstriyel üretim odaklı üreme materyallerine ve teknolojilerine yönelmişlerdir. Bu alandaki önemli ulusötesi şirketler CP Group (Tayland), Tyson Foods (ABD), Mowi (Norveç), EW Group Gmbh (Almanya), Genus plc (İngiltere), Groupe Grimaud (Fransa) ve Hendrix Genetics'tir (Hollanda). Kümes hayvanlarının pazar değerinin 311 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Sadece üç ulusötesi şirket kanatlı genetiğinin büyük çoğunluğunu kontrolünde tutmaktadır. Küresel et pazarının değerinin 1-2 trilyon dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir. Pazarda önde gelen ulusötesi şirketler JBS (Brezilya), Tyson Foods (ABD) ve Cargill'dir (ABD). İşlenmiş gıda ve içecek sektöründe 10 ulusötesi şirketin pazar payı 445 milyar dolar olup ilk üç sırayı Pepsico (ABD), Nestle (İsviçre) ve JBS (Brezilya) almaktadır. Perakende market sektörünün küresel ölçekte pazarı 8,2 trilyon dolar civarında olup ilk beş sırayı alan Walmart (ABD), Schwarz Group (Almanya), Kroger (ABD), Costco (ABD) ve Carrefour (Fransa) pazardan yaklaşık 620 milyar dolar pay almaktadır.

ÜLKEMİZDE GIDA FİYATLARI

Tüm ülke halkımızın yaşam standardını ve alım gücünü yakından ilgilendiren enflasyon (Tüketici Fiyat Endeksi = TÜFE) 2021 yılının Ekim ayından itibaren kontrolsüz bir şekilde yükselmeye başladı. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre bir önceki yılın aynı ayına göre Ekim ayında %19,9 olarak gerçekleşen enflasyon yılın son ayını %36,1 ile kapattı. 2022 yılına çok daha hızlı başlayan enflasyon Ekim ayında %85,5 ile rekor seviyesine ulaştı ve yılın son ayını %64,3 ile bitirdi. Bu artışı ENAGrup-Enflasyon Araştırma Grubu %137,6 olarak bildirdi. TÜİK verilerine göre enflasyon bir önceki yıla göre 2022 yılında ortalama %72,3 oldu.

Halkımızı doğal olarak daha fazla ilgilendiren gıda enflasyonu 2022 yılı boyunca genel enflasyonun çok daha üzerinde seyretti. 2021 yılı Mayıs ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %17 olan gıda enflasyonu, nispeten dalgalı bir artış seyri izleyerek yılın son ayını %43,8 ile kapattı. 2022 yılına %55,6 ile hızlı başlayan gıda enflasyonu Kasım ayında %102,6 ile rekora ulaştı. Enflasyon bir önceki yıla göre 2022 yılında ortalama %85,7 oldu. FAO Gıda Fiyatları Endeksi ile TÜİK verilerini karşılaştırdığımızda ülkemizdeki gıda fiyatlarındaki artış dünya fiyatlarının çok daha üzerinde gerçekleşti.

Dünya Bankası'nın 12 Ocak 2023 tarihli "Food Security" bülteninde ülkelerin bir önceki yılın aynı ayına göre Aralık 2022 gıda fiyat enflasyonu sıralaması yayımlandı. Türkiye %77 ile beşinci sırada yer aldı. Birinci %376 enflasyon ile Zimbabve, ikinci %171 ile Lübnan, üçüncü %158 ile Venezüella ve dördüncü %94 ile Arjantin oldu. Ardımızdaki beş ülke ise sırasıyla Sri Lanka, Rwanda, Gana, Surinam ve Haiti olarak sıralandı.

Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksindeki (Tarım ÜFE) artış ise her iki enflasyonu da açık ara geçti. Çiftçinin ürününü birinci elden satış fiyatındaki yükselmeyi gösteren Tarım ÜFE 2021 yılı Kasım ayından itibaren çok hızlı bir tırmanışa geçti. Yılın son ayını %36,4 ile kapatan Tarım ÜFE 2022 yılına %52 ile başladı ve hızlı artışını devam ettirerek Kasım ayında %169,5 seviyesine ulaştı ve yılın son ayını %151 ile kapattı. Tarım ÜFE bir önceki yıla göre 2022 yılında ortalama %132,2 oldu.

Tablo 3. Tüketici ve Tarım Üretici Fiyat Endeksi (%)

	2021 yılı			2022 yılı		
	TÜFE (2003=100)	TÜFE: Gıda ve alkolsüz içecekler	Tarım ÜFE (2015=100)	TÜFE (2003=100)	TÜFE: Gıda ve alkolsüz içecekler	Tarım ÜFE (2015=100)
Ocak	14,97	18,11	21,26	48,69	55,61	52,00
Şubat	15,61	18,40	21,32	54,44	64,47	68,49
Mart	16,19	17,44	22,06	61,14	70,33	84,11
Nisan	17,14	16,98	21,77	69,97	89,10	118,53
Mayıs	16,59	17,04	20,20	73,50	91,63	154,97
Haziran	17,53	19,99	21,76	78,62	93,93	148,90
Temmuz	18,95	24,92	22,80	79,60	94,65	157,89
Ağustos	19,25	29,00	24,69	80,21	90,25	142,42
Eylül	19,58	28,79	23,35	83,45	93,05	156,00
Ekim	19,89	27,41	23,10	85,51	99,05	163,32
Kasım	21,31	27,11	24,35	84,39	102,55	169,45
Aralık	36,08	43,80	36,39	64,27	77,87	151,03

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tarım ÜFE'nin hızlı yükselmesi doğal olarak gıda enflasyonuna ve genel enflasyona yansımaktadır. Tarım ÜFE bu denli yüksek seyrederken ve tarımsal üretimde yaşanan sorunları çözmeden gıda fiyat artışını sadece Fiyat İstikrar Komitesi, Enflasyonla Mücadele Timi, ihracata kısıtlama getirme, komisyoncuların, tüccarların, hallerin ve zincir marketlerin suçlanması ya da fiyatların baskı altına alınması ile çözülemez. Konunun tarımsal üretimde kullanılan girdi fiyatlarından üretim aşamasına, hasattan taşıma, depolama ve satış noktalarına kadar bir bütün olarak ve tüm detayları ile ele alınması gerekmektedir.

ÜRETİCİ VE MARKET FİYATLARINDAKİ DEĞİŞİM

Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin 2 Ocak 2023 tarihli basın açıklamasında belirtildiği üzere üretici fiyatlarında bir önceki yılın aynı ayına göre 2022 yılının Aralık ayında en büyük artış %603,3 ile kuru soğanda yaşandı. Bunu %528,4 fiyat artışıyla mandalina ve %208,4 fiyat artışıyla limon izledi. Kuru soğandaki yıllık fiyat dalgalanmasının en büyük

nedeni ürünün para etmediği yıllarda çiftçinin başka ürünlere yönelmesi başta olmak üzere tarım politikasındaki yetersizlikler gelmektedir. Turunçgillerdeki fiyat artışı ise ağırlıklı olarak yıl içerisinde yaşanan meteorolojik sorunlardan kaynaklandı.

Sofralarımızın vazgeçilmez pek çok tarım ürününün market fiyatlarında da yıllık bazda enflasyonun oldukça üzerinde artışlar yaşandı. Market fiyatlarında yıllık bazda en büyük artış %314,6 ile yine kuru soğanda yaşandı. Bunu %202,8 fiyat artışıyla limon ve %141,7 fiyat artışıyla portakal izledi.

Aşağıdaki seçilmiş ürünler içerisinde üreticinin satış fiyatı ile market satış fiyatı arasında en büyük fark %185 ile portakalda, %135 ile sivri biberde ve %116 ile limonda görüldü. Bu analizden marketleri de kolayca suçlamak doğru olmayabilir. Zira bir hükme varmadan önce ürünün taşıma maliyeti, kira, çalışan maaşları ve sigortaları, ambalaj malzemeleri, su ve doğalgaz harcamalarındaki artışın da dikkate alınarak değerlendirme yapılması daha doğru olacaktır.

	Üretici fiyatlarında değişim			Market fiyatlarında değişim		
	Aralık 21	Aralık 22	Değişim (%)	Aralık 21	Aralık 22	Değişim (%)
Kuru soğan	0,90	6,33	603,3	3,08	12,77	314,6
Mandalina	1,83	11,50	528,4	7,88	17,89	127,0
Limon	2,27	7,00	208,4	5,00	15,14	202,8
Portakal	1,85	5,63	204,3	6,64	16,05	141,7
Kuru fasulye	7,94	24,00	202,3	21,58	45,03	108,7
Domates	3,53	8,75	147,9	8,98	18,52	106,2
Pirinç	10,00	23,70	137,0	16,31	36,83	125,8
Nohut	8,40	19,75	135,1	21,47	40,24	87,4
Sivri biber	4,25	8,13	91,3	10,83	19,13	76,6
Patates	3,28	5,79	76,5	5,35	10,47	95,7
Salatalık	4,54	7,00	54,2	9,56	17,67	84,8

Kaynak: Türkiye Ziraat Odaları Birliği

Halkın alım gücünün gerilediği bir ortamda sadece gıda satış noktalarında fiyatların baskılanması, üretici fiyatlarının da dolaylı olarak baskılanmasına ve sonrasında kazanamayan çiftçinin üretimden kopmasına yol açmaktadır. Bu kısır döngü gıda fiyatlarının daha hızlı artışına neden olmaktadır. Çözüm olarak ilk akla gelen ithalat ise yine yerli üretimi yok edeceğine uygulanmakta ve fiyatlar yükselmeye devam etmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI HARCAMALARININ ANALİZİ

Avrupa Komisyonu'nun 2020 yılı Ortak Tarım Politikası (OTP) harcamalarını analiz ettiği European Union Statistical Factsheet June 2021 raporunda, Avrupa Birliği'nin (AB) tarımını desteklemek için 54,7 milyar avroluk bir destek ayırdığı görülmektedir.

Tablo 5. AB 2020 yılı OTP harcamaları (bin avro)				
	Doğrudan ödemeler	Piyasa önlemleri	Kırsal kalkınma	Toplam
Fransa	6.909.823	550.551	1.987.740	9.448.114
İspanya	5.125.093	599.856	1.183.394	6.908.343
Almanya	4.768.123	117.256	1.394.589	6.279.968
İtalya	3.599.133	677.514	1.501.764	5.778.411
Polonya	3.402.201	25.553	1.187.301	4.615.055
Diğer	14.430.239	549.710	6.664.292	21.644.241
AB 27	38.234.612	2.520.440	13.919.080	54.674.132

Kaynak: European Commission

Doğrudan ödemeler, AB tarımsal desteğinin temel bir unsurunu temsil etmektedir. Bu araç, üretime bağlı olmayan bir ödeme şekli olup tarımsal işletmelerin gelirlerinin korunmasını ve riskten korunmasını desteklemektedir. Toplam destek bütçesi içindeki payı 2020 yılında %70 olmuştur. Kırsal kalkınma desteği, kırsal alanların sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğini güçlendiren gelir destekleri ve piyasa tedbirlerinden oluşan OTP'nin ikinci önemli destekleme aracıdır. OTP harcamaları içinde 2020 yılındaki payı %25,5 olmuştur. Üçüncü destek kalemi olan piyasa önlemleri, tarım piyasalarını istikrara kavuşturmayı, piyasa krizlerinin tırmanmasını önlemeyi, talebi artırmayı ve AB tarım sektörlerinin piyasa değişikliklerine daha iyi uyum sağlamasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. OTP içindeki payı %4,5 olmuştur.

Fransa toplam OTP harcamaları içinde aldığı %17,3'lük tarımsal destek payı ile AB ülkeleri içerisinde birinci sırada gelmektedir. Onu %12,6 payla İspanya izlemektedir. Almanya %11,5 payla üçüncü, İtalya %10,6 payla dördüncü ve Polonya %8,4 payla beşinci sıradadır.

TÜRKİYE'DE TARIM DESTEKLERİ

Ülkemizde tarımın desteklenmesi amacıyla ayrılacak kaynağın minimum ne kadar olacağı, 2006 yılında yürürlüğe giren Tarım Kanunu ile belirlendi. Kanun ile tarımın desteklenmesi için ayrılacak kaynağın milli gelirin %1'inden daha az olamayacağı hüküm altına alındı.

Tablo 6. Ekonomik göstergeler (bin TL)						
	GSYH	Bütçe	Faiz gideri	Tarımsal destekler	Destek/GSYH (%)	Destek/Bütçe (%)
2007	887.714.414	200.206.450	48.752.883	5.555.092	0,63	2,8
2008	1.002.756.496	222.055.561	50.661.300	5.809.044	0,58	2,6
2009	1.006.372.482	262.597.514	53.200.891	4.494.568	0,45	1,7
2010	1.167.664.479	288.191.564	48.298.762	5.817.012	0,50	2,0
2011	1.404.927.615	307.039.342	42.231.558	6.961.306	0,50	2,3
2012	1.581.479.251	353.641.946	48.416.047	7.553.045	0,48	2,1
2013	1.823.427.315	397.275.132	49.986.050	8.684.168	0,48	2,2
2014	2.054.897.828	434.265.539	49.913.317	9.147.584	0,45	2,1
2015	2.350.941.343	491.864.455	53.004.239	9.971.168	0,42	2,0
2016	2.626.559.710	569.116.635	50.246.537	11.488.898	0,44	2,0
2017	3.133.704.267	659.558.969	56.711.803	12.721.747	0,41	1,9
2018	3.758.773.727	804.974.429	73.961.212	14.552.454	0,39	1,8
2019	4.311.732.766	978.569.401	99.939.640	16.965.139	0,39	1,7
2020	5.048.220.067	1.183.163.137	133.961.673	21.943.631	0,43	1,9
2021	7.248.788.983	1.576.863.008	180.850.763	24.124.984	0,33	1,5
2022	15.006.574.157	2.886.710.353	310.803.653	39.642.220	0,26	1,4

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu

Kanunun yayımlanmasının hemen ardından 2007 yılında çiftçiye verilen tarımsal destek milli gelirin %0,63'ü kadar oldu. Yıllar içerisinde bu oran daha da gerileyerek 2022 yılında en dip seviyeyi gördü ve %0,26 oldu. Tarımsal desteğin bütçeye oranı da 2007 yılında %2,8 ile en üst seviyede olurken, o da 2022 yılında %1,4 oranla en dip seviyeyi

gördü. Tarımsal destekleme miktarı hiçbir zaman Kanun'da belirtilen oranda olmadığı gibi tarımı yönlendirecek ve verimliliği artıracak özelliğini de her geçen yıl yitirdi.

Tarım Bakanlarının sık sık değiştiği ve her biri ile tarım politikamızın da değiştiği ülkemizde değişmeyen tek söylem "Tarımsal hasıladan Avrupa birincisi, dünyada ise onuncu sıradayız" olmaktadır. Hemen burada bir karşılaştırma yapalım. Ülkemizde tarım sektörüne 2020 yılında 21,9 milyar TL desteklemede bulunuldu. AB ülkeleri ile kıyaslayabilmek için avro cinsinden ifade edersek 2,7 milyar avroya karşılık gelmektedir. Aynı yıl için Fransa'da verilen tarımsal destek 9,4 milyar avro, İspanya'da 6,9 milyar avro, Almanya'da 6,3 milyar avro, İtalya'da 5,8 milyar avro, Polonya'da 4,6 milyar avro oldu. Tarım arazisi büyüklüğü ve çiftçi sayısı AB ülkelerinin çok üzerinde olan ülkemizde tarım sektörünün hak ettiği desteği alamadığı açıktır.

Türkiye tarımına 2022 yılında verilen 39,6 milyar TL'lik desteği de döviz cinsinden ifade etmek gerekirse 2,3 milyar avroya karşılık geldiğini görüyoruz. Tarımsal girdilerde ithalat bağımlılığımızın yüksekliği dikkate alınırsa tarıma verilen destek döviz bazında 2020 yılı desteğine göre %15 gerilemiştir.

ALIM GÜCÜ HIZLA GERİLEDİ

Merkez Bankası verilerine göre 2018 yılına kadar ABD doları karşısında değerini nispeten muhafaza eden paramız, ekonomi yönetimindeki kontrolün iyice kaybedilmesiyle birlikte değerini hızla yitirmeye sürecine girdi. TL'nin değer kaybı Kasım 2021'de hızlanarak 2022 yılında zirve yaptı.

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2018	3,77	3,78	3,89	4,06	4,41	4,63	4,76	5,80	6,35	5,85	5,39	5,31
2019	5,37	5,27	5,46	5,76	6,06	5,83	5,68	5,62	5,72	5,79	5,74	5,85
2020	5,93	6,06	6,32	6,83	6,94	6,82	6,86	7,24	7,52	7,91	7,99	7,74
2021	7,40	7,10	7,63	8,17	8,35	8,61	8,60	8,49	8,53	9,19	10,58	13,65
2022	13,54	13,66	14,62	14,71	15,56	17,02	17,42	18,04	18,31	18,60	18,62	18,67

Kaynak: Merkez Bankası

Bir önceki yılın aynı ayına göre Kasım 2021'de %32 değer kaybeden paramız, Aralık ayını %76 değer kaybı ile bitirdi. 2022 yılının Ocak ayına %83 değer kaybı ile başlayan TL, Eylül ayında %115 değer kaybı ile zirveye ulaştı. Sonraki aylarda değer kaybı düzenli olarak gerileyen TL, bir önceki yılın aynı ayına göre 2022 yılının Aralık ayını %37 değer kaybı ile tamamladı. 2022 yılının sonlarına doğru TL'nin değer kayıp hızındaki yavaşlama ekonominin düzelmesinden değil, 2021 yılının sonlarına doğru TL'nin değer kaybının çok yükselmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Zira, halkımızın alım gücündeki gerileme yine hızlı bir şekilde devam etmektedir.

Yıllık ortalama kur hesabına göre TL bir önceki yıla göre 2022 yılında %87 değer kaybetti. Bu durum tarımsal üretimde kullanılan girdilerde ithalata olan bağımlılığımız nedeniyle fiyatların yükselmesinde önemli bir etken olurken, halkımızın yeterli gıdaya ulaşmasına da engel teşkil etmektedir.

GİRDİ FİYATLARINDAKİ ARTIŞ

TÜİK tarafından 2020 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım-GFE), çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini gerçekleştirmek için satın aldığı girdiler ile tarımsal yatırımlarına katkı sağlayan girdilerin fiyatlarında meydana gelen değişimi ifade etmektedir.

Tarım-GFE 2022 yılı boyunca enflasyonun çok daha üzerinde artış gösterdi. Enflasyonun bir önceki yılın aynı ayına göre %85,5 artış ile zirve yaptığı Ekim ayında Tarım-GFE %134,8 oldu. Zirve yaptığı Eylül ayında ise Tarım-GFE %138,2 artış gösterdi. Tarım-GFE Aralık ayını %103,1 artışla kapattı. Burada da yılsonuna doğru görülen gerileme bir önceki yılın sonuna doğru Tarım-GFE'deki hızlı yükselmeden kaynaklanmaktadır, fiyat artışının yavaşlamasından değil.

Tarım-GFE'yi oluşturan en önemli kalem olan "tarımda kullanılan mal ve hizmetler endeksi" 2022 yılının Ocak ayına %60,8 artışla başladı. Bu değer %48,7 olarak gerçekleşen Ocak ayı enflasyonunun yine çok üzerindeydi. Haziran ayında %145,3 ile zirveyi gördüğünde enflasyon %78,6'lardaydı. Tarımda kullanılan mal ve hizmetler endeksi yılı %104,4 ile bitirirken enflasyon %64,3 idi.

Tablo 8. Tarımsal girdi fiyat endeksi 2022 (%)												
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Tarım-GFE	57,3	81,0	105,7	117,3	123,7	135,0	133,4	135,1	138,2	134,8	121,5	103,1
Tarımda kullanılan mal ve hizmetler	60,8	86,6	113,9	126,2	133,1	145,3	141,8	142,3	145,0	140,0	124,5	104,4
Tohum ve dikim materyali	9,4	29,0	34,5	40,3	45,5	46,0	51,8	66,4	99,0	94,2	86,8	89,3
Enerji ve yağlar	101,1	121,8	175,4	189,3	184,4	228,0	201,1	184,8	193,9	196,9	172,1	115,9
Gübre ve toprak geliştiriciler	153,3	138,1	228,2	241,6	236,5	233,9	234,9	234,5	226,6	192,5	142,7	101,5
Tarımsal ilaçlar	39,6	82,0	88,3	93,7	98,2	100,7	104,8	106,4	110,5	107,6	100,0	96,1
Veteriner harcamaları	28,3	23,9	31,5	26,3	32,1	31,9	33,9	36,2	38,7	38,4	37,9	34,0
Hayvan yemi	44,5	86,5	107,4	121,7	135,4	145,7	145,3	147,2	145,5	140,9	127,8	117,8
Makine bakım masrafları	72,8	83,2	81,2	79,4	81,2	77,3	78,7	84,7	85,0	79,2	65,6	42,6
Bina bakım masrafları	88,5	100,5	118,6	134,7	137,0	144,3	151,7	156,5	160,2	1662,4	151,2	120,6
Diğer mal ve hizmetler	33,2	40,0	42,3	52,6	59,4	60,6	57,4	63,0	66,1	63,8	70,8	69,4
Tarımsal yatırıma katkı sağlayan mal ve hizmetler	36,1	47,2	56,4	64,0	67,7	72,3	82,2	90,4	95,1	101,0	101,2	94,4
Malzemeler	16,3	27,9	35,8	43,8	49,7	56,7	67,7	78,8	83,7	93,5	100,6	104,5
Çiftlik binaları (ikamet amaçlı olmayan)	81,8	93,0	104,0	109,0	106,8	105,5	111,9	113,9	118,5	115,8	102,5	77,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tarım-GFE'nin diğer önemli kalemi olan "tarımsal yatırıma katkı sağlayan mal ve hizmetler endeksi" 2022 yılına enflasyonun biraz daha seyreden oranlarla girdi. Haziran ayına kadar enflasyonun gerisinde seyreden bu endeks Temmuz ayından itibaren enflasyonun oldukça üzerine yükseldi ve Aralık ayını %94,4 gibi bir artışla tamamladı. Tüm halkımızla birlikte enflasyonun tüm etkilerini yaşayan çiftçimiz, geçim kaynağı olan tarımsal üretimini devam ettirme çabası içerisinde çok daha yüksek bir enflasyonu karşısında bulmaktadır.

GÜBRE FİYATI

Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre tarımsal üretimde verimi artıran en önemli girdilerden biri olan kimyasal gübre üretimimiz bir önceki yıla göre 2022 yılında %22,4 azalışla 8,5 milyon ton olarak gerçekleşti. Bitkinin vegetatif gelişiminde en etken rolü üstlenen azotlu gübrelerin toplam gübre üretimimiz içindeki payı %57 oldu. Bitkinin döllenmesinde ve dolayısıyla ürün tutumunda önemli rol oynayan fosforlu gübrelerin payı %40, ürün kalitesi üzerine etki eden potaslı gübre üretimimizin payı ise %3 oldu.

Gübre tüketim verilerini incelediğimizde gübre üretimimizin tüketimimizi karşılamadığı görülmektedir. Tüketim bir önceki yıla göre %9,7 geriledi. Tüketimimiz 2022 yılında 11,3 milyon ton olarak gerçekleşmiş olup üretimin tüketimi karşılama oranı %75 oldu. Türkiye topraklarının organik madde eksiğinden kaynaklı olarak da gübre tüketimimiz içinde en büyük payı %66,4 ile azotlu gübreler alırken, onu %31,3 ile fosforlu ve yaklaşık %2,3 ile potaslı gübreler izledi.

Tablo 9. Kimyasal gübre üretimi ve tüketimi (ton)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Üretim						
Azotlu (%21N)	4.173.613	4.664.996	5.444.843	6.995.795	6.312.032	4.828.975
Fosforlu (%17P ₂ O ₅)	3.074.445	2.756.271	2.926.207	4.480.166	4.351.977	3.423.623
Potaslı (%50 K ₂ O)	236.155	208.422	199.688	225.740	309.627	265.376
Eşdeğer toplam	7.484.213	7.629.689	8.570.738	11.701.701	10.973.636	8.517.974
Tüketim						
Azotlu (%21N)	8.401.087	7.272.531	8.010.324	9.774.691	8.511.183	7.520.871
Fosforlu (%17P ₂ O ₅)	4.438.096	3.063.902	3.924.248	4.491.994	3.726.914	3.550.343
Potaslı (%50 K ₂ O)	249.891	231.023	233.000	229.130	308.446	261.495
Eşdeğer toplam	13.089.074	10.567.456	12.167.572	14.495.815	12.546.543	11.332.709
Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı						

Gübre üretimimizin tüketimimizi karşılayamamasından kaynaklı her yıl önemli miktarda gübre ithalatı yapılmaktadır. Tüketimdeki gerilemeyle bağlantılı olarak gübre ithalatımız bir önceki yıla göre %11 gerileyerek 4,3 milyon ton oldu. Buna karşın gübre ithalatına tüm zamanların en yüksek döviz miktarı, 2,7 milyar dolar ödendi. Topraklarımızın en fazla ihtiyaç duyduğu azotlu gübreler ithalatının toplam gübre ithalatı içindeki payı %79 olup ithalatına 2 milyar dolara yakın döviz ödendi.

Ülkemizde üretilen gübrenin hammaddesinin temininde de %90'a varan oranlarda ithalat bağımlılığımız bulunmaktadır. İşte bu nedenle bir yandan küresel piyasalarda gübre fiyatlarının artması, diğer yandan paramızın alım gücünün hızla gerilemesi çiftçinin bu önemli girdiye ulaşımını ve zamanında yeteri kadar kullanımını engellemektedir. Tarım-GFE içerisinde 2022 yılında fiyatı en fazla yükselen girdi gübre oldu. Bir önceki yılın aynı ayına göre 2022 yılının Ocak ayına %153,3 fiyat endeksi artışıyla giren gübre, Nisan ayında %241,6 artışla zirveyi gördü. Sonraki aylarda düzenli olarak gerileyerek Aralık ayını %101,5 artışla bitirdi. Fiyat artışındaki yavaşlama bir önceki yıl fiyatların yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Zira gübre fiyatlardaki artış hız kesmeden devam etmektedir. Çiftçimizin fiyatı rekor düzeyde artan gübreye ulaşmakta zorlanması 2022 yılında gübre kullanımını azalttı.

Tablo 10. Kimyasal gübre ithalatı						
		2018	2019	2020	2021	2022
Azotlu	ton	3.197.938	3.485.924	3.252.372	3.731.119	3.373.480
	bin dolar	756.867	820.652	725.876	1.361.812	1.979.402
Fosforlu	ton	31.326	9.492	33.864	18.528	10.048
	bin dolar	9.421	2.481	8.412	7.224	5.132
Potaslı	ton	246.746	228.149	304.752	290.142	198.899
	bin dolar	75.596	73.955	84.750	92.035	138.725
Azot, fosfor, potaslı	ton	855.728	1.198.874	793.655	756.265	671.339
	bin dolar	365.686	427.985	293.290	449.473	576.891
Toplam	ton	4.331.738	4.922.439	4.384.643	4.796.054	4.253.766
	bin dolar	1.207.570	1.325.073	1.112.328	1.910.544	2.700.150
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu						

MAZOT FİYATI

Ülkemizde yeterince üretmediğimiz için neredeyse tamamıyla ithal etmek zorunda olduğu tarımsal girdilerin başında mazot gelmektedir. Mazot tarla hazırlığından ekime, ilaçlama ve gübrelemeden hasada, ürünün lojistiğine kadar her aşamada kullanılan önemli bir girdidir.

	Oca	Şub	Mar	Nis	May	Haz	Tem	Ağu	Eyl	Eki	Kas	Ara
2021	6,58	6,60	6,53	6,43	6,73	7,21	7,22	7,25	7,26	7,76	8,57	10,58
2022	13,72	15,37	21,02	21,46	22,36	28,15	25,44	24,51	24,30	26,27	25,20	22,03
Değişim (%)	108,51	132,88	221,90	233,75	232,24	290,43	252,35	238,07	234,71	238,53	194,05	108,22

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) verilerine mazot fiyatı 2021 yılının Kasım ayından itibaren hızlı yükselme sürecine girdi. Bir önceki yılın aynı ayına göre 2022 yılının Ocak ayına %108 artışla başlayan mazot, Haziran ayında %290 fiyat artışıyla zirveye ulaştı. Sonraki aylarda fiyatı az da olsa gerilemeye başlayan mazot, Aralık ayını %108 artışla bitirdi. Diğer girdi fiyatlarında olduğu gibi mazot fiyatının da yılsonuna doğru oransal olarak yavaşlaşması bir önceki yıl mazot fiyatlarının aşırı yükselmesinden kaynaklanmaktadır.

MAZOT VE GÜBRE DESTEĞİ

Son yıllarda fiyatı çok hızlı artan iki tarımsal girdi olan mazot ve gübre için çiftçilerimize ödenen destek miktarı bir önceki yıla göre 2022 yılında %15,6 oranında artış gösterdi. Artış mazot desteğinde %15,1 olurken, gübre desteğinde %16,6 oldu. Ülkemizde çiftçimizin tarımsal üretim için yaptığı harcamalarının bir kısmı bir sonraki yılın tarım bütçesinden destek olarak ödenmektedir. Diğer bir deyişle, çiftçi yaptığı üretimin desteğini o yıl içerisinde değil, bir sonraki yıl alabilmektedir. Dolayısıyla 2022 yılında çiftçiye ödenen yaklaşık 5 milyar TL değerindeki mazot ve gübre desteği çiftçinin 2021 yılında yaptığı harcamaların karşılığı olarak ödenmiştir. Bu durumda bir önceki yıla göre 2021 yılındaki gübre ve mazot fiyat artışlarına baktığımızda desteklemedeki artışın tatmin edici olup olmadığına karar verebiliriz.

Tarım-GFE içerisinde gübre fiyat endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre 2021 yılında en az yükseldiği Ocak ayında yaklaşık %29 artış gösterdi. Yıl içerisinde sürekli artarak Aralık ayını ise yaklaşık %152 artışla bitirdi. Gübre fiyatlarında böylesine artışın yaşandığı 2021 yılı için 2022 yılı bütçesine konan gübre desteğindeki sadece %16,6'lık artışın çiftçinin kaybını karşılayamayacağı, böyle bir desteğin de üretime katkı sağlayamayacağı açıktır.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Mazot	700	1.900	2.390	2.901	2.724	3.135
Gübre	805	553	566	840	1.595	1.859
Toplam	1.505	2.453	2.956	3.741	4.319	4.994

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

EPDK verilerine göre 2021 yılında mazotun fiyatı vergiler, dağıtıcı ve bayi karı dahil 7,40 TL oldu. Mazotun 2020 yılındaki fiyatı olan 5,94 TL ile karşılaştırsak fiyat artışının yaklaşık %25 olduğunu görürüz. Dolayısıyla mazot destek ödemelerindeki %15,1'lik artışın da çiftçinin kaybını telafi edemeyeceğini net bir şekilde söyleyebiliriz.

Tablo 13. Alan bazlı destekler (TL/dekar)

Ürünler	2020			2021			2022		
	Mazot	Gübre	Toplam	Mazot	Gübre	Toplam	Mazot	Gübre	Toplam
Buğday, Arpa, Çavdar, Yulaf, Tritikale	19	16	35	22	20	42	75	46	121
Çeltik, Kütlü Pamuk	62	8	70	68	8	76	250	21	271
Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek	22	8	30	24	8	32	75	21	96
Kanola	17	8	25	20	8	28	88	21	109
Aspir	17	8	25	20	8	28	76	21	97
Patates	27	8	35	30	8	38	125	21	146
Soya	26	8	34	30	8	38	125	21	146
Yağlık Ayçiçeği	26	8	34	29	8	37	88	21	109
Dane Mısır	25	8	33	27	8	35	62	21	83
Kuru Soğan	17	8	25	19	8	27	63	21	84
Yaş Çay	17	8	25	18	8	26	63	21	84
Fındık	17	8	25	18	8	26	62	21	83
Zeytin	15	8	23	17	8	25	63	21	84
Yem bitkileri	17	8	25	19	8	27	94	21	115
Diğer Ürünler	15	8	23	17	8	25	62	21	83
Nadas	8	-	8	8	-	8	38	-	38

Kaynak: Resmi Gazete'de yayımlanan 6243 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı

2022 yılında yapılacak tarımsal desteklemeleri gösteren 6243 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı 20 Ekim 2022 tarih ve 31989 sayılı Resmi Gazetede yayımlandı. Alan bazlı destekler içerisinde yer alan yem bitkileri için mazot ve gübre desteği bir önceki yıla göre %326, patates için %284, kanola için %289, çeltik ve kütlü pamuk için %257, aspir için %246, kuru soğan, yaş çay, fındık ve zeytin için %211, kuru baklagiller için %200, yağlık ayçiçeği için %195, tahıllar için %188, dane mısır için %137 artırıldı. Bunlar dışında kalan diğer ürünler için de mazot ve gübre desteğindeki artış da %232 olarak belirlendi.

2022 yılı mazot ve gübre destekleri de her yıl olduğu üzere 2023 yılı tarımsal destekleme bütçesinden bir yıl sonra karşılanacak. Her ikisinin de fiyat artışının 2022 yılının büyük bölümünde %200'lerin üzerinde seyrettiği ve TL'nin alım gücünün gerilemeye devam ettiği dikkate alındığında bir yıl sonra çiftçiye ödenecek bu desteğin de hiçbir anlamı kalmayacağı açıktır. Bankalardan kullandığı kredi borcu ile üretimini devam ettirmeye çalışan çiftçi bir yandan da kredi faizi ödemeye çalışmaktadır.

TARIMSAL KREDİ KULLANIMI

Çiftçimiz 2022 yılında 39,6 milyar TL tarımsal destek alırken, bankalardan kullandığı kredi yaklaşık 329 milyar TL'ye ulaştı. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerine göre çiftçimizin 2020 yılı Aralık ayında bankalardan kullandığı tarımsal kredi miktarı bir önceki yılın aynı dönemine göre %19,4 artış göstermişti. Bu artış 2021 yılı Aralık ayında %28,6 olurken 2022 yılı Aralık ayında %96,1'e ulaştı. TL'nin döviz kuru karşısındaki erimesi devam ederken ve alım gücü gerilerken çiftçinin bankalara olan kredi borcu da çok hızlı bir şekilde artmaya devam etmektedir.

	2018	2019	2020	2021	2022
Ocak	89.192.186	102.792.348	111.216.374	132.129.310	173.025.998
Şubat	90.621.669	104.284.452	112.945.446	134.892.281	177.321.230
Mart	92.772.116	106.094.879	114.929.746	140.373.259	186.988.147
Nisan	94.978.757	107.548.475	117.385.672	143.630.445	196.800.134
Mayıs	96.937.510	108.049.658	119.756.784	145.330.088	207.978.204
Haziran	98.381.176	108.617.098	122.173.372	149.016.101	224.785.525
Temmuz	101.464.455	108.683.409	123.575.167	148.736.749	233.333.489
Ağustos	101.728.150	107.848.711	123.652.974	150.226.596	244.921.007
Eylül	101.789.379	107.065.735	124.998.666	153.217.021	261.713.705
Ekim	101.190.147	106.480.563	126.520.415	156.209.553	278.601.035
Kasım	101.112.983	108.338.135	128.781.291	163.367.830	301.613.582
Aralık	102.133.541	109.205.589	130.381.043	167.720.481	328.967.924

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

GSYH'DA TARIMIN PAYI

Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) bir önceki yıla göre %107 artarak 2022 yılında 15 trilyon TL oldu. Tarımsal milli gelir ise %141 artışla 969 milyar TL'ye yükseldi. Tarımın GSYH içerisindeki payı da %6,5 oldu. Her yıl TL bazında artış göstermesine rağmen döviz bazında gerileyen tarımsal hasılamız 2022 yılında döviz bazında da bir önceki yıla göre %29 artış gösterdi. Buna rağmen 2015 yılındaki düzeyinin altında kaldı. Üretimde kullanılan girdiler açısından sürekli vurguladığımız ithalat bağımlılığımız nedeniyle tarımsal hasılamızın TL bazında yükselmesi fazla bir şey ifade etmemektedir.

	(milyon TL)		Tarımın Katkısı (%)	(milyon dolar)	
	Türkiye	Tarım		Türkiye	Tarım
2015	2.350.941	161.471	6,9	864.317	59.364
2016	2.626.560	161.331	6,1	869.722	53.421
2017	3.133.704	189.233	6,0	858.549	51.845
2018	3.758.774	217.107	5,8	776.606	44.857
2019	4.311.733	276.325	6,4	759.108	48.649
2020	5.048.220	336.623	6,7	719.120	47.952
2021	7.248.789	401.806	5,5	817.225	45.299
2022	15.006.574	969.494	6,5	905.101	58.474

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Sık sık değişen her bir bakanımızdan duyduğumuz değişmeyen bir sözü burada hatırlayalım; "Tarımsal hasılda Avrupa birincisiyiz, dünya onuncusuyuz." Burada küçük bir karşılaştırma yapalım. AB ülkeleri içerisinde en önemli tarım ülkeleri İspanya, Fransa, İtalya ve Almanya'dır. FAO verilerine göre Türkiye'nin tarım arazileri İtalya'nın tarım arazilerinden %148, Almanya'dan %94, İspanya'dan %39 ve Fransa'dan %22 daha büyüktür.

Çok daha fazla tarım arazisi büyüklüğüne sahip Türkiye'nin tarımsal hasılasının da diğer ülkelerin üzerinde olması gayet normaldir. Ancak, normal olmayan şudur; Dünya Bankası verilerine göre AB ülkeleri yıllar içerisinde tarımsal hasıllarını istikrarlı bir şekilde yükseltirken ülkemizde ise sürekli bir gerileme söz konusudur. Bunun bir sonucu olarak 2021 yılında tarımsal hasılasını 48,5 milyar dolara çıkaran Fransa, tarımsal hasılası 45,4 milyar dolara gerileyen Türkiye'yi geride bıraktı. Böylelikle Türkiye'nin Avrupa'daki tarımsal hasıla birinciliği 2021 yılında son buldu.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Fransa	39,1	35,5	40,0	46,0	41,5	41,4	48,5
Almanya	23,0	24,2	31,4	27,4	30,2	29,3	36,2
İtalya	37,9	36,2	38,7	40,7	38,4	38,1	40,7
İspanya	32,7	34,8	36,6	39,2	34,4	36,7	37,3
Türkiye	59,4	53,4	51,9	45,0	48,7	48,0	45,4

Kaynak: World Bank

ÇİFTÇİMİZİN KAZANCI SÜREKLİ GERİLİYOR

Dünya Bankası verilerine göre ülkemizde çiftçi başına milli gelir gerilemeye devam ederek 2021 yılında 3 bin doların altına indi. Milli gelirden çiftçimizin aldığı pay bir önceki yıla göre %6 gerileyerek 2021 yılında 2.975 dolara düştü. Amerikalı çiftçinin Türk çiftçisinden 22,7 kat, Alman çiftçi 14,6 kat, Fransız çiftçi 8 kat, İspanyol çiftçi 6,6 kat ve İtalyan çiftçi 5,8 kat fazla kazanmaktadır. Avrupalı meslektaşlarına göre son derece yetersiz bir kazancı olan çiftçilerimiz fiyatları dövizde göre belirlenen tarımsal girdilerle üretimlerini sürdürmeye çalışmaktadır.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ABD	58.689	54.548	56.725	56.786	54.624	60.281	67.408
Almanya	28.143	29.429	38.033	33.035	36.303	35.194	43.560
Fransa	19.617	17.754	19.939	22.841	20.551	20.435	23.870
İspanya	17.604	18.737	19.638	20.933	18.259	19.351	19.653
İtalya	15.614	14.926	15.982	16.839	16.056	16.027	17.200
Türkiye	3.727	3.297	3.326	3.017	3.241	3.171	2.975
Dünya	1.480	1.524	1.591	1.653	1.681	1.675	1.951

Kaynak: World Bank

ÇİFTÇİ SAYIMIZ AZALİYOR

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yayımlanan faaliyet raporlarında daha önce Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı çiftçi sayılarına yer veriliyordu. Ancak, yıllar itibarıyla azalan çiftçi sayısı ile birlikte bu veriler faaliyet raporlarında yer almaz oldu. Üstelik bugünlerde bu sistemin kaldırılması konusunda çalışma da yapılmaktadır. Konuyu SGK'ya kayıtlı çiftçiler üzerinden değerlendirecek, 2010 yılında 1,1 milyon sigortalı çiftçi varken, bu sayı 2015 yılında 797 bine, 2020 yılında 547 bine gerilerken 2022 yılında 513 bin oldu. Çiftçi sayımız 2010 yılından günümüze yaklaşık %54 azalmış durumdadır.

TARIMIN İSTİHDAMA KATKISI GERİLEDİ

Toplam istihdam içerisinde hizmetler sektörü %56,5 pay ile 2022 yılında en fazla istihdamı sağlayan sektör oldu. İkinci sırayı %21,7 pay ile sanayi sektörü alırken, bunu %15,8 pay ile tarım sektörü ve %6 pay ile inşaat sektörü izledi. İstihdam bir önceki yıla göre 2022 yılında %6,8 arttı. Hizmetler sektörünün bir önceki yıla göre istihdama katkısı %9,1 artarken, sanayi sektöründe %8,5 ve inşaat sektöründe %3,9 yaşandı. Ancak, tarım sektörünün istihdama katkısı bir önceki yıla göre %1,7 geriledi.

Tablo 18. İstihdamın sektörel dağılımı (bin kişi)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tarım	5.287	5.401	5.282	5.096	4.737	4.948	4.866
Sanayi	5.295	5.394	5.686	5.572	5.482	6.143	6.663
İnşaat	1.991	2.108	2.012	1.566	1.546	1.777	1.846
Hizmetler	14.552	15.171	15.711	15.808	14.930	15.928	17.378
Toplam	27.125	28.074	28.691	28.042	26.695	28.796	30.753
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu							

YATIRIMIN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerine göre 2022 yılında sektörel yatırımların toplamı bir önceki yıla göre %41 artışla yaklaşık 605 milyar TL oldu. Yatırımlar içinde en büyük payı %59,5 ile imalat sektörü aldı. Onu %21,1 payla hizmetler sektörü, %13,2 payla enerji sektörü, % 4,5 payla madencilik sektörü izlerken tarım sektörü %1,7 payla en düşük yatırımı aldı.

Bir kişinin istihdamı için 2022 yılında ortalama 1,7 milyon TL yatırım yapıldı. Enerji sektöründe bir kişinin istihdamı için 15,9 milyon TL yatırım yapılırken, madencilik sektöründe 3 milyon TL, hizmetler sektöründe 2,1 milyon TL, tarım sektöründe 1,8 milyon TL ve imalat sektöründe 1,3 milyon TL yatırımla bir kişinin istihdamı sağlandı.

Tablo 19. Yatırımın sektörel dağılımı						
	2020		2021		2022	
	milyon TL	istihdam	milyon TL	istihdam	milyon TL	istihdam
Enerji	49.726	6.074	27.446	3.727	79.940	5.011
Hizmetler	62.604	50.633	79.922	42.642	127.635	60.867
İmalat	277.723	220.411	295.388	304.249	359.502	275.226
Madencilik	11.111	8.292	19.913	11.636	27.496	9.090
Tarım	7.381	10.319	7.563	8.294	10.249	5.568
Toplam	408.545	295.729	430.232	370.548	604.822	355.762
Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı						

TRAKTÖR ÜRETİMİ VE İHRACATI

Traktör üretiminde 2018 yılı ortalarında girilen dar boğaz 2020 yılı ortalarından itibaren aşılmaya başladı. Ancak, 2021 yılı sonuna doğru TL'nin alım gücünün hızla gerilemeye başlamasıyla traktör üretimi de geriledi. Döviz kurunun 2022 yılı ortalarından itibaren sabitlenmeye başlanmasıyla birlikte Ağustos ayından itibaren traktör üretimi tekrar artış gösterdi. Buna rağmen, Türk Tarım Alet ve Makineleri İmalatçıları Birliği verilerine göre bir önceki yıla göre 2022 yılında traktör üretimi %7,6 geriledi.

Traktör ihracatı ise %1 artışla 19.346 adet oldu. Tarım makineleri ihracatından elde edilen gelir bir önceki yıla göre %3,1 artışla yaklaşık 1,5 milyar dolara ulaştı.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ocak	5.004	4.691	5.542	1.445	2.953	5.992	4.807
Şubat	6.042	5.429	5.681	2.071	3.479	6.472	5.503
Mart	6.866	6.606	6.621	2.544	2.878	7.357	6.452
Nisan	6.742	5.691	5.322	2.825	1.484	6.396	5.433
Mayıs	6.934	5.911	5.465	2.609	2.531	5.923	4.851
Haziran	6.785	5.848	4.045	1.976	4.315	8.445	5.994
Temmuz	4.560	6.076	4.260	2.695	4.464	4.458	3.535
Ağustos	3.157	5.471	1.743	1.447	4.031	3.973	4.450
Eylül	4.785	6.478	2.397	3.046	5.357	6.144	6.521
Ekim	5.282	6.905	2.410	3.105	6.207	5.678	6.424
Kasım	5.766	6.857	2.342	3.209	6.078	6.097	6.703
Aralık	4.992	6.069	1.861	2.567	6.640	5.720	6.431
Toplam	66.915	72.032	47.689	29.539	50.417	72.655	67.154

Kaynak: Türk Tarım Alet ve Makineleri İmalatçıları Birliği

TARIM YAPILAN ALAN %1,6 ARTTI

TÜİK verilerine göre tarımsal üretimde kullanılan alan bir önceki yıla göre 2022 yılında %1,6 arttı. Tahıl vd. ürünlerin yetiştirildiği alanlarda %2,6 artış olurken, meyveler, içecek ve baharat bitkileri üretim alanlarında %2,3, süs bitkileri yetiştiriciliği yapılan alanlarda ise %20 artış oldu. Buna karşın sebze üretilen alanlarda %4,9 küçülme yaşandı. Nadasa bırakılan arazilerin de %3,2 küçüldüğü görüldü.

	Tahıllar vd. ürünler		Sebze	Süs bitkileri	Meyveler, içecek ve baharat bit.	Toplam
	Ekilen	Nadas				
2002	17.935	5.040	930		2.674	26.579
2010	16.333	4.249	802		3.011	24.395
2015	15.723	4.114	808	5	3.284	23.934
2020	15.628	3.173	779	5	3.559	23.144
2021	16.062	3.059	755	5	3.591	23.472
2022	16.487	2.960	718	6	3.675	23.846

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

BİTKİSEL ÜRETİM 2022

TÜİK verilerine göre, 2022 yılında tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde üretim %14,6 meyveler, içecek ve baharat bitkilerinde %7,7 artış gösterdi. Sebze üretiminde ise %0,5 gerileme yaşandı.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler	65.316	68.396	62.936	63.802	71.278	61.236	70.204
Sebzeler	30.267	30.826	30.033	31.090	31.177	31.753	31.589
Meyveler, içecek ve baharat bitkileri	18.972	22.109	22.259	22.293	23.619	24.907	26.836

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

TAHİL ÜRETİMİ ARTTI

TÜİK verilerine göre 2022 yılında ekilebilir tarım arazilerimizin yaklaşık %77'si tahıl üretiminde kullanıldı. Tahıl üretiminde kullanılan arazilerin %36'sında buğday, %17'sinde ise arpa ekimi yapıldı. Tahıl üretimi bir önceki yıla göre %21,3 arttı.

Ekim alanları bir önceki yıl ile hemen hemen aynı kalmasına rağmen 2022 yılında meteorolojik şartların daha olumlu seyretmesi buğday üretiminde %11,9 artışa neden oldu. Buğday üretiminde en yüksek rekor 3,3 milyon ton ile Güneydoğu Anadolu'da elde edilirken, onu 3 milyon ton ile Batı Anadolu ve 2,7 milyon ton ile Orta Anadolu izledi.

Mısır ekim alanlarında yaşanan yaklaşık %20'lik artış üretimde %25,9'luk artışı da beraberinde getirdi. Arpa ekim alanları da buğday ekim alanları gibi önceki yıllara hemen hemen aynı kalmasına karşın meteorolojik şartların uygunluğu ve sulü tarım arazileri üzerinde ekiminin artırılması beraberinde %47,8'lik üretim artışı getirdi. Çeltik ekim alanlarında küçük de olsa yaşanan daralma üretimde %5'lik gerilemeye neden oldu.

Tablo 23. Tahıl üretimi (bin ton)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Buğday	20.600	21.500	20.000	19.000	20.500	17.650	19.750
Arpa	6.700	7.100	7.000	7.600	8.300	5.750	8.500
Mısır	6.400	5.900	5.700	6.000	6.500	6.750	8.500
Çeltik	920	900	940	1.000	980	1.000	950
Diğer	661	733	769	802	908	720	972
Toplam	35.281	36.133	34.409	34.402	37.188	31.870	38.672

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tahıl ve tahıl ürünleri ihracatımız bir önceki yıla göre %29,1 artarak yaklaşık 5 milyar dolar olurken, ithalatımız ise %27,1 artışla 5,7 milyar dolar olarak gerçekleşti. İhracatın ithalatı karşılama oranı %87 oldu. Tahıl ve tahıl ürünleri dış ticaretimiz 2022 yılında 741 milyon dolar açık verdi.

Tablo 24. Tahıl ve tahıl ürünleri dış ticareti (milyon dolar)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
İhracat	3.221	3.303	3.399	3.398	3.837	4.955
İthalat	2.178	2.481	3.681	3.459	4.481	5.696
Denge	1.043	822	-282	-61	-644	-741

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

KURU BAKLAGİL ÜRETİMİ ARTTI

Kuru baklagil ekim alanı bir önceki yıla göre %0,8 gerileyerek 2022 yılında 905 bin hektar oldu. Ekim alanlarındaki gerileme nohutta %6,4 ve kuru fasulyede %10 olurken, kırmızı mercimek ekim alanlarında %15,2 ve yeşil mercimek ekim alanlarında ise %11,1 artış görüldü. Kuru baklagiller içerisinde yaklaşık %50 payla nohut en geniş ekim alanına sahiptir. Onu %33 payla kırmızı mercimek, %11 payla kuru fasulye izlemektedir. Kuru baklagil üretimi 2022 yılında %24,1 artış gösterdi. Bir önceki yıla göre kırmızı mercimek üretimi %75,4, yeşil mercimek üretimi %28,6 ve nohut üretimi %22,1 artarken, kuru fasulye üretiminde %11,5 gerileme oldu.

Tablo 25. Kuru baklagil üretimi (bin ton)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
K. fasulye	235	239	220	225	280	305	270
Nohut	455	470	630	630	630	475	580
K. mercimek	345	400	310	310	328	228	400
Y. mercimek	20	30	43	44	42	35	45
Diğer	25	25	22	21	13	11	13
Toplam	1.080	1.164	1.225	1.230	1.293	1.054	1.308

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Kuru baklagil ihracatımız bir önceki yıla göre %56,5 artarak yaklaşık 1,1 milyar dolar olurken, ithalatımız ise %27,8 artışla 856 milyon dolar olarak gerçekleşti. Kuru baklagil dış ticaretimiz 2022 yılında 219 milyon dolar fazla verdi.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
İhracat	582	503	463	592	687	1.075
İthalat	759	411	389	553	670	856
Denge	-177	92	74	39	17	219

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

YAĞLI TOHUMLAR ÜRETİMİ ARTTI

Yağlı tohumlar ekim alanı bir önceki yıla göre %7 artarak 2022 yılında 1.156.559 hektar oldu. Ekim alanlarındaki artış ayçiçeğinde %8,9 ve kolzada %9,4 olurken, yerfıstığı ekim alanlarında %21,1 ve soya ekim alanlarında ise %13,4 gerileme görüldü. Yağlı tohumlar içerisinde %84,8 payla ayçiçeği en geniş ekim alanına sahiptir. Onu %4 payla yerfıstığı, %3,6 payla kolza ve %3,3 payla soya izlemektedir.

Yağlı tohumlar üretimi 2022 yılında %2,5 artış gösterdi. Bir önceki yıla göre ayçiçeği üretimi %5,6, kolza üretimi %7,1 artarken, yerfıstığı üretiminde %20,5 ve soya üretiminde ise %14,8 gerileme oldu.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ayçiçeği	1.964	1.949	2.100	2.067	2.415	2.550
Yerfıstığı	165	174	169	216	234	186
Soya	140	140	150	155	182	155
Kolza	60	125	180	122	140	150
Diğer	84	79	66	60	55	60
Toplam	2.413	2.467	2.665	2.620	3.026	3.101

Kaynak: Türkiye İstatistik Üretimi

Yağlı tohumlar ihracatımız bir önceki yıla göre %27,1 artarak 573 milyon dolar olurken, ithalatımız ise %31,7 artışla yaklaşık 3,2 milyar dolar olarak gerçekleşti. İhracatın ithalatı karşılama oranı %18,2 oldu. Yağlı tohumlar dış ticaretimiz 2022 yılında yaklaşık 2,6 milyar dolar açık verdi.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
İhracat	340	355	405	345	451	573
İthalat	1.754	1.797	1.944	2.204	2.394	3.154
Denge	-1.414	-1.442	-1.539	-1.859	-1.943	-2.581

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

SEÇİLMİŞ ÜRÜNLERDE ÜRETİM

Pamuk ekim alanı bir önceki yıla göre 2022 yılında %32,6 artışla 573 bin hektar oldu. Patates üretim alanı %0,2 artışla 139 bin hektara ulaştı. Şeker pancarı ekim alanı %10,1 gerilemeyle 275 bin hektar ve tütün ekim alanı ise %9,7 gerilemeyle 75 bin hektar oldu. Seçilmiş tüm tarım ürünlerinde üretim artışı yaşandı. Üretimdeki artış kütlü pamukta %22,2, tütünde %15,5, şeker pancarında %6,9 ve patatesten %2 artış oldu.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Pamuk (kütlü)	2.450	2.570	2.200	1.774	2.250	2.750
Tütün	94	75	68	79	71	82*
Ş. pancarı	21.149	17.436	18.054	23.026	17.767	19.000*
Patates	4.800	4.550	4.980	5.200	5.100	5.200

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (*veri geçicidir.)

BAZI ÖNEMLİ ÜRÜNLERDE DIŞ TİCARET

Tahıl grubu içerisinde en büyük üretim payına sahip ürün buğdaydır. Gıda ve yem sanayine önemli bir girdi olan buğdayın üretimi geçen yıla göre 2022 yılında yaklaşık %12 arttı. Buna rağmen ithalat geçen yıla hemen hemen aynı olmak üzere 8,9 milyon ton olarak gerçekleşti. Buna karşın geçen yıla göre ödenen döviz yaklaşık %25 artışla 3,4 milyar dolar oldu. Piyasanın talebi 26 milyon ton civarında olan buğdayda 19,8 milyon tonluk üretim ihtiyacı karşılayamadı.

Gıda ve yem sektörü için yine önemli bir girdi olan mısır üretimi geçen yıla göre yaklaşık %26 artış gösterdi. Buna karşın ithalat geçen yıla göre yaklaşık %48 artışla 3,4 milyon ton olarak gerçekleşti. İthalat için ödenen döviz yaklaşık %72 artışla yaklaşık 1,2 milyar dolar oldu. Piyasanın talebi 10 milyon tonun biraz üzerinde olan mısırdaki 8,5 milyon tonluk üretim ihtiyacı karşılayamadı.

Yağlı tohumlar içinde rakipsiz en yaygın üretime sahip ayçiçeğinin %98'i ülkemizde insan gıdası olarak kullanılmaktadır. Ayçiçeği üretimi geçen yıla göre yaklaşık %6 arttı. İthalatı ise yaklaşık %13 artışla 826 bin ton oldu. İthalata ödenen döviz de yaklaşık %20 artışla 648 milyon dolara ulaştı. Piyasanın talebi 7 milyon tona yaklaşan ayçiçeğinde 2,6 milyon tonluk üretim ihtiyacı karşılayamadı.

Tablo 30. Bazı önemli bitkisel ürünlerde ithalat

	2018		2019		2020		2021		2022	
	bin ton	milyon dolar	bin ton	milyon dolar	bin ton	milyon dolar	bin ton	milyon dolar	bin ton	milyon dolar
Buğday	5.941	1.317	10.005	2.302	9.659	2.335	8.877	2.693	8.907	3.356
Mısır	2.864	595	4.347	848	2.300	485	2.304	680	3.402	1.166
Ayçiçeği	777	396	1.239	568	1.207	628	734	542	826	648
Soya	2.667	1.120	2.742	1.032	3.040	1.206	2.493	1.464	3.039	2.050
Pamuk	833	1.545	946	1.586	1.065	1.652	1.191	2.413	1.148	3.207

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Gıda ve yem sanayinin yine önemli girdilerinden soya üretimi geçen yıla göre 2022 yılında yaklaşık %15 geriledi. Buna karşın ithalatı yaklaşık %22 artışla 3 milyon ton oldu. İthalata ödenen döviz de %40 artışla yaklaşık 2,1 milyar dolara çıktı. Piyasanın talebi 3 milyon tonun biraz üzerinde olan soyada 155 bin tonluk üretim ihtiyacı karşılayamadı. Üretimi yok denecek kadar az soyada ülke ihtiyacımızın neredeyse tamamı ithalat yoluyla karşılanmaktadır.

Tekstil sektörü açısından önemli bir hammadde olan lif pamuk üretimi geçen yıla göre yaklaşık %22 artışla 2022 yılında 1 milyon tona ulaştı. Bu artış pamuk ithalatını %3,6 gerilettilti. Ancak ithalata ödenen döviz %33 artışla 3,2 milyar dolar oldu.

Yukarıda örnek olarak verdiğimiz sadece 5 tarım ürününün ithalatı için ödenen yaklaşık 10,4 milyar doların karşılığı yaklaşık 172 milyar TL'dir. 2022 yılı boyunca bitkisel üretim ile hayvancılığın bir bütünü olan tarıma verilen destek miktarının 39,6 milyar TL ile sınırlı kaldığını dikkate alırsak üretim yerine ithalat tercihi yapıldığını görüyoruz. Bu kısır döngü sonucunda çiftçimiz yaptığı işten kendini memnun edecek bir gelir elde edemediği için ya tarım arazisini boş bırakmakta ya da verimli bir üretim yapamamaktadır. Bu durum ülkemizdeki tarımsal üretimi olumsuz etkilemekte ve halkımıza giderek artan gıda fiyatları olarak yansımaktadır. Zira, geçen yıl ile aynı düzeyde ya da daha az miktarda yapılan ithalatlara dahi daha yüksek döviz ödediğimizi görüyoruz. İthalat gıda fiyatlarını düşürmede çare olmaktan çoktan çıkmış ve tam tersine gıda fiyatlarını artıran bir araca dönüşmüştür.

PRİM DESTEKLERİ ARTIRILMADI

Üretimi yönlendirme araçlarının en önemli kalemlerinden olan prim destekleri 2022 yılında sadece yağ çayda %131 oranında artırılarak kg başına 13 kuruştan 30 kuruşa yükseltildi. Halkımızın beslenmesinde önemli yeri olan diğer ürünlere verilen prim desteği 2021 yılı ile aynı düzeyde kaldı, hiçbir artış yapılmadı.

Ürünler	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yağlık Ayçiçeği	40	40	40	50	50	50
Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek	30	50	50	50	50	50
Kütlü Pamuk	80	80	80	110	110	110
Soya	60	60	60	60	60	60
Kanola (Kolza)	50	50	50	50	80	80
Aspir	55	55	55	55	55	55
Dane Mısır	3	3	3	3	3	3
Buğday, Arpa, Yulaf, Çavdar, Tritikale	5	5	10	10	10	10
Çeltik	10	10	10	10	10	10
Zeytinyağı	80	80	80	80	80	80
Yaş Çay	13	13	13	13	13	30
Dane Zeytin			15	15	15	15

Kaynak: Resmi Gazete'de yayımlanan 6243 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararları

Tarımsal üretimde kullanılan girdilerdeki ithalat bağımlılığı ve bunların ithalatında yaşanan fiyat artışları da dikkate alındığında çiftçinin üretim maliyeti kaçınılmaz olarak her geçen gün artmaktadır. Fiyat artışlarının bir nebze önüne geçebilmek için tarımın yeterince desteklenmesi ve çiftçimizin verimli bir tarımsal üretime yönlendirilmesi şarttır. Türkiye tarımında sadece destekleme de yeterli değildir. Tarımsal altyapı eksiklerinin hızla tamamlanması, üretim planlaması yapılması ve bilimsel esaslara göre güvenilir bir üretim için kamu otoritesinin çiftçinin tarlasında da yanında olduğunu göstermesi gerekmektedir. Tüm bunların yanında en büyük sorunlardan biri olan pazarlama kanallarının takip edilmesine, üreticiyi ve tüketiciyi mağdur etmeyecek bir şekilde planlanmasına da ihtiyaç vardır.

SEBZE ÜRETİMİ GERİLEDİ

Sebze üretimi bir önceki yıla göre 2022 yılında %0,5 azalarak 31,6 milyon ton oldu. Bu grup içerisinde üretim ve ihracat potansiyeli açısından çok önemli bir yere sahip domates üretimi %0,7, karpuz %2,1, kavun %3,1 ve kuru soğan %6 gerileme olurken, hıyar üretiminde %2,6 artış yaşandı.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domates	12.750	12.150	12.841	13.204	13.095	13.000
Hıyar	1.828	1.848	1.917	1.886	1.890	1.939
Kavun	1.813	1.754	1.777	1.725	1.639	1.587
Karpuz	4.011	4.031	3.871	3.492	3.469	3.395
K. soğan	2.176	1.931	2.200	2.280	2.500	2.350

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

MEYVE ÜRETİMİ %5,4 ARTTI

Meyve, içecek ve baharat bitkileri üretimi bir önceki yıla oranla %7,7 artarak 2022 yılında 26,8 milyon tona ulaştı. Zeytin üretiminde %71,2, üzümde %13,5, fındıkta %11,8, elmada %7,2, mandalınada %2,5, kayısıda %0,4 artış görülürken, portakal üretiminde %24,1 ve limonda %14,6 gerileme yaşandı. Turunçgillerde görülen gerilemede yaşanan donların etkisi büyük oldu.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Üzüm	4.200	3.393	4.100	4.209	3.670	4.165
Elma	3.032	3.626	3.619	4.300	4.493	4.818
Portakal	1.950	1.900	1.700	1.334	1.742	1.322
Mandalina	1.550	1.650	1.400	1.586	1.819	1.865
Limon	1.007	1.100	950	1.189	1.550	1.323
Kayısı	985	750	847	833	800	803
Fındık	675	515	776	665	684	765
Zeytin	2.100	1.500	1.525	1.317	1.739	2.976

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

BÜYÜKBAŞ HAYVAN VARLIĞI GERİLEDİ

Büyükbaş hayvan varlığı bir önceki yıla göre %5,6 gerilemeyle 2022 yılında 17 milyon 24 bin başa düştü. Sığır sayısı %5,6 azalmayla 16 milyon 852 bin baş olurken, manda sayısı ise %7,4 azalmayla 171 bin 835 baş oldu. Büyükbaş hayvan varlığımızdaki azalma yaklaşık 1 milyon baş oldu.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sığır	15.943.586	17.042.506	17.688.139	17.965.482	17.850.543	16.851.956
- Kültür	7.804.588	8.419.204	8.559.855	8.838.498	8.824.784	8.295.825
- Kültür melezi	6.536.073	7.030.297	7.554.625	7.594.127	7.641.100	7.324.866
- Yerli	1.602.925	1.593.005	1.573.659	1.532.857	1.384.659	1.231.265
Manda	161.439	178.397	184.192	192.489	185.574	171.835
Toplam	16.105.025	17.220.903	17.872.331	18.157.971	18.036.117	17.023.791

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

KÜÇÜKBAŞ HAYVAN VARLIĞI GERİLEDİ

Küçükbaş hayvan varlığı bir önceki yıla göre %2,2 gerilemeyle 2022 yılında 56 milyon 266 bin başa düştü. Küçükbaş hayvan varlığı içinde en büyük payı alan koyun sayısı bir önceki yıla göre %1,1 gerileyerek 44 milyon 688 bin başa düşerken, keçi sayısı da %6,2 gerilemeyle 11 milyon 578 bin başa düştü. Küçükbaş hayvan varlığımızdaki azalma yaklaşık 1,3 milyon baş oldu.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Koyun	33.677.636	35.194.972	37.276.050	42.126.781	45.177.690	44.687.888
- Yerli	31.257.408	32.513.293	34.199.467	38.579.748	41.182.899	40.728.954
- Merinos	2.420.228	2.681.679	3.076.583	3.547.033	3.994.791	3.958.934
Keçi	10.634.672	10.922.427	11.205.429	11.985.845	12.341.514	11.577.862
- Kıl	10.419.027	10.698.553	10.964.374	11.698.825	12.051.957	11.320.208
- Tiftik	215.645	223.874	241.055	287.020	289.557	257.654
Toplam	44.312.308	46.117.399	48.481.479	54.112.626	57.519.204	56.265.750

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığımızın toplamı 2021 yılında 75 milyon 555 bin baştan 2022 yılında %3 gerilemeyle 73 milyon 290 bin başa düşerek toplam hayvan varlığımızda yaklaşık 2,3 milyon baş azalma yaşandı.

CANLI HAYVAN VE SIĞIR ETİ İTHALATI GERİLEDİ

Canlı hayvan ve hemen ardından da sığır eti ithalatının başladığı 2010 yılında 240 bin büyükbaş hayvan ithal edildi. Büyükbaş ithalatında 2018 yılında yaklaşık 1,5 milyon baş ile zirveye ulaşıldı. Aynı şekilde yaklaşık 235 bin küçükbaş ithalatı ile başlayan süreç 1,4 milyon baş ithalatla 2011 yılında zirveyi gördü. Yaklaşık 51 bin ton ile başlayan sığır eti ithalatı da zirveyi 2011 yılında 111 bin ton ile gördü.

Bir önceki yıla göre büyükbaş hayvan ithalatı 2022 yılında %55,3 gerileyerek 117 bin baş oldu ve bu ithalat için yaklaşık 158 milyon dolar ödeme yapıldı. Küçükbaş hayvan ithalatımız da %55 gerileme ile yaklaşık 16 bin baş oldu ve 4,2 milyon dolar ödendi. Sığır eti ithalatımız da %66,1 gerilemeyle 408 ton oldu ve yaklaşık 3,1 milyon dolar ödendi. Bu çerçevede 2022 yılı sonuna kadar ithal edilen 6,3 milyon büyükbaş hayvan için yaklaşık 8 milyar dolar, 3,1 milyon küçükbaş için 380 milyon dolar ve 303 bin ton sığır eti ithalatı için yaklaşık 1,4 milyar dolar olmak üzere toplamda yaklaşık 9,8 milyar dolar ödendi.

Fiyat artışını durdurmada çözüm olarak görülen ithalat cazibesini kaybetti. Büyükbaş hayvan ithalatında 1 kg canlı ağırlık için ödenen dövizin karşılığı 2021 yılında 27,66 TL iken 2022 yılında %117 artışla 60,11 TL'ye yükseldi. Küçükbaş hayvan ithalatında 1 kg canlı ağırlık için ödenen dövizin karşılığı 2021 yılında 38,91 TL iken 2022 yılında %75 artışla 68,00 TL'ye yükseldi. Sığır eti ithalatında da 1 kg et için ödenen dövizin karşılığı 2021 yılında 52,27 TL iken 2022 yılında %146 artışla 128,33 TL'ye yükseldi. Besilik hayvan ithalatında son yıllarda kısıtlamaya gidilmesi ve ithal edilen hayvanlardaki hızlı fiyat artışı hayvancılık işletmelerinin kapasite kullanımını düşürmekte, bu durum maliyetleri yukarı tırmandırmaktadır. Maliyetler yüzünden iç dinamiklerle hayvan varlığımız arttırılmadığı gibi ithalatın da fiyat artışlarını regüle edemeyeceği artık net bir şekilde ortadadır. Bu durum hayvan sayımızın gerilemesine yol açan önemli faktörlerden sadece biridir.

	Büyükbaş		Sığır eti		Küçükbaş	
	(baş)	(bin dolar)	(ton)	(bin dolar)	(baş)	(bin dolar)
2010	240.042	416.420	50.658	249.257	234.974	26.920
2011	784.462	1.111.566	110.731	511.868	1.447.764	148.016
2012	471.571	775.413	25.437	95.992	405.626	42.605
2013	193.807	300.758	6.141	24.272	95.770	15.687
2014	50.072	110.333	640	5.258	15.651	3.745
2015	203.077	298.797	17.574	104.916	3.077	959
2016	494.194	587.384	5.720	41.636	5.299	976
2017	895.810	1.159.875	18.879	85.282	280.669	37.313
2018	1.460.793	1.692.347	55.752	260.108	425.507	62.539
2019	689.069	672.341	5.046	26.634	82.213	13.525
2020	401.251	410.707	4.850	26.717	71.489	14.003
2021	261.688	285.793	1.205	7.210	35.384	9.602
2022	116.862	157.583	408	3.068	15.933	4.216

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

KIRMIZI ET VE İÇ SÜT ÜRETİMİ

TÜİK verilerine göre kırmızı et üretimi bir önceki yıla göre %9,3 artışla 2021 yılında 2 milyon tona yaklaştı. Toplam kırmızı et üretimi içerisinde sığır etinin payı yaklaşık %74,8 oldu. Kırmızı et üretiminde koyun etinin payı %19,8, keçi etinin payı %4,8 ve manda etinin payı %0,6 oldu.

	2017	2018	2019	2020	2021
Et	1.440.327	1.661.767	1.740.616	1.785.952	1.952.038
Süt	20.699.893	22.120.716	22.960.379	23.503.790	23.200.306

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Sürekli artış gösteren çiğ süt üretiminde 2021 yılında gerileme yaşandı. Bir yıl öncesine göre 300 bin ton gerileyen çiğ süt üretimi 2021 yılında 23,2 milyon ton oldu. Çiğ süt üretimi içinde %92,1 ile inek sütü birinci sırada gelirken, onu %4,9 ile koyun sütü, %2,7 ile keçi sütü ve %0,3 ile manda sütü izledi.

ÇİĞ SÜT FİYATI VE ÜRETİM MALİYETİ

Ülkemizde 2011 yılından itibaren çiğ süt fiyatı tavsiyesinde bulunan Ulusal Süt Konseyi bu görevini 2017 yılı sonuna kadar sürdürdü. Hükümetin müdahalesiyle 2018 yılı Ocak ayından itibaren bu görevi Gıda Komitesi üstlendi. Belirlenen fiyatı kamuoyuna duyurma görevi üstlenen Ulusal Süt Konseyi 2020 yılı sonunda tavsiye fiyatını tekrar belirleme yetkisine kavuştu.

Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2018	1,40	1,53	1,53	1,53	1,53	1,53	1,53	1,70	1,70	1,70	1,70	1,70
2019	1,70	1,70	1,70	1,70	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,30
2020	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30
2021	2,80	2,80	2,80	2,80	2,80	2,80	3,20	3,20	3,20	3,20	3,20	3,20
2022	4,70	4,70	4,70	5,70	5,70	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	8,50	8,50

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi

Ulusal Süt Konseyi 2021 yılının ilk altı ayı için 2,80 TL olarak belirlediği çiğ süt tavsiye satış fiyatını yaklaşık %14 artışla son altı ay için 3,20 TL olarak belirledi. Tavsiye fiyat 2022 yılı Ocak ayı için %47 artışla 4,70 TL olarak belirlendi. Yıl süresince fiyat üç kez artırılarak %81 artışla 8,50 TL ile yılı tamamladı. Yılın en ilginç olaylarından biri, yeni fiyatı belirlemek üzere Eylül ayında toplanan Konsey'in fiyatı yine 7,50 TL olarak ilan etmesi oldu.

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2021	2,63	2,65	-	2,88	3,13	3,33	3,05	3,11	3,12	3,33	3,98	4,20
2022	4,36	4,48	5,66	5,88	6,46	7,41	7,21	7,10	7,16	7,35	8,09	8,74

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi

Ulusal Süt Konseyi, her ne kadar hayvan yetiştiricileri tarafından doğruluğu pek kabul görmese de çiğ sütün üretim maliyetini de hesaplayarak yayımlamaktadır. Konsey'in hesaplamalarına göre üretici çiğ sütünü 2022 yılında %1,2 ve %7,8 arasında değişen bir karlılıkla sattı. Yine Konsey'in verilerine göre belirlenen tavsiye satış fiyatları 2022 yılı Mart ayında %17, Nisan'da %3, Mayıs'ta %12 ve Aralık'ta %3 oranında çiğ süt üretim maliyetinin gerisinde kaldı.

YEM MALİYETİ ARTTI

Hayvancılıkta maliyetin yaklaşık olarak %70'ini yem giderleri oluşturmaktadır. O nedenle gerek süt hayvancılığında gerekse besicilikte ucuz yem kaynağı olarak meraların önemi büyüktür. Ancak, ülkemizde 30 ilin büyükşehir belediyesi statüsü kazanması ve belediye sınırlarının il sınırlarına kadar genişletilmesi meraları ve tarım arazilerini amaçları dışında kullanma baskısı (kentleşme) altına soktu. Diğer yandan mahalleye taşınan kentlilerin sayısı arttıkça köylünün ahır sorun olmaya, hayvancılık sıkıntı yaratmaya ve şikâyet konusu olmaya başladı.

Giderek ucuz yem kaynağından uzaklaşan çiftçi çareyi fabrika yeminde aramaya başladı. Hammadde açısından büyük ölçüde yurt dışına bağımlılığı bulunan yem sektöründe TL'nin alım gücü eridikçe yem fiyatları da hızla artmaya devam etti. Türkiye Yem Sanayicileri Birliği (TÜRKİYEM-BİR) verilerine göre besi yemi fiyatı 2022 yılı süresince %59, süt yemi fiyatı da %61 artış gösterdi. Kaba yemdeki fiyat artışı ise daha da hızlı oldu. Ulusal Süt Konseyi verilerine göre yonca kuru otu fiyatı %121, saman fiyatı %146 ve mısır silajı fiyatı %166 arttı. Yeminin büyük bölümünü üretemeyen hayvancılık işletmesinin ekonomik bir üretim yapabilmesi artık olanaksız hale geldi.

Tablo 40. Yem fiyatları (TL/kg)

	Mısır silajı		Yonca		Saman		Süt yemi*		Besiyemi*	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Ocak	0,53	0,77	1,29	1,99	0,84	1,04	2,24	3,93	2,05	3,70
Şubat	0,53	0,82	1,37	2,10	0,84	1,06	2,21	4,10	2,03	3,84
Mart	0,53	1,01	1,39	2,58	0,83	1,43	2,31	5,35	2,10	4,85
Nisan	0,51	1,05	1,43	2,73	0,86	1,47	2,48	5,62	2,26	5,10
Mayıs	0,56	1,23	1,46	3,21	0,95	1,78	2,72	5,96	2,48	5,40
Haziran	0,62	1,50	1,55	3,83	1,09	1,88	2,80	6,28	2,60	5,69
Temmuz	0,60	1,52	1,55	3,78	0,83	1,65	2,63	5,92	2,44	5,40
Ağustos	0,60	1,56	1,61	3,75	0,80	1,69	2,67	6,02	2,48	5,57
Eylül	0,61	1,61	1,55	3,82	0,88	1,73	2,67	6,01	2,48	5,55
Ekim	0,64	1,63	1,63	3,79	0,91	1,83	2,86	6,30	2,66	5,85
Kasım	0,70	1,84	1,89	4,40	0,98	2,32	3,40	6,40	3,10	5,95
Aralık	0,71	2,05	2,01	4,40	1,05	2,56	4,14	6,34	3,93	5,87

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi (*TÜRKİYEM-BİR; fiyata bayi karları %6-12 dahil değildir)

YEM BİTKİLERİ ÜRETİM ALANI GENİŞLİYOR

Fabrika yemi ve özellikle de kaba yem fiyatlarındaki hızlı artış yem bitkileri ekim alanının genişlemesine yol açmaktadır. Bir önceki yıla göre %11 genişleyerek yaklaşık 2,8 milyon hektara genişleyen yem bitkileri ekim alanı beş yıl öncesine göre de %41 genişlemiş oldu. Yem bitkileri ekim alanı içinde %23 pay ile yonca ilk sırada yer alırken, onu %19 ile mısır ve %13 ile yulaf izlemektedir.

Tablo 41. Yem bitkileri üretim alanı (bin hektar)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yonca	659	635	641	663	673	644
Mısır	448	473	507	526	531	530
Fiğ	446	387	391	376	365	342
Yulaf	106	214	256	324	374	361
Korunga	196	182	175	174	181	162
Diğer	100	108	127	206	356	713
Toplam	1.955	1.999	2.097	2.269	2.480	2.752

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

YEM BİTKİLERİ ÜRETİM DESTEĞİ AYNI KALDI

Çiftçi yem bitkileri üretimine yöneliyor, yem bitkileri ekim alanları genişliyor. Ancak bu yönelim yem fiyatlarının piyasada çok hızlı bir şekilde yükselmesinden kaynaklanıyor. Çiftçinin üretimini yönlendirecek araçlardan biri olan yem bitkileri üretim desteği maalesef yıllardır hiçbir şekilde arttırılmamaktadır.

Tablo 42. Yem bitkileri üretim desteği (TL/dekar/yıl)				
	2019	2020	2021	2022
Korunga (Sulu/Kuru)	90	90	90	90
Arpa (Yeşil Ot), Buğday (Yeşil Ot)	30	-	-	-
Tek Yıllık Yem Bitkileri (Sulu/Kuru)	60	60	60	60
Silajlık Ekilişler (Sulu)	100	100	100	100
Yapay Çayır Mera	150	150	150	150
Çok Yıllık Yem Bitkileri (Sulu)	90	90	90	90
Kuru Ekilişler	40	40	40	40
Kaynak: Resmi Gazete'de yayımlanan 6243 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı				

Hükümetin yem bitkileri üretimini arttırma ve fiyatların yükselmesini önleme konusunda attığı önemli bir adımı burada hatırlatmadan geçmeyelim. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay 2018 yılında Nijer Cumhurbaşkanı Mahamadou Issoufou ile görüşerek bu ülkede 1 milyon hektar arazi üzerinde tarımsal üretim yapılması doğrultusunda anlaşmaya vardı. "Acil gıda yardımına muhtaç" bir Afrika ülkesi olan Nijer'de yem bitkileri üretmek üzere proje geliştirildi. Proje kapsamında üretilen yemler Türkiye'ye taşınacaktı. Ancak Nijer'den Türkiye'ye olan mesafenin uzaklığı ve bu ülkedeki yolların son derece bozuk olması önemli ve göz ardı edilmiş sorunlardı. Bu faktörler hesaba katılınca ürün bedava alınsa bile Türkiye'ye getirinceye kadarki maliyetin Türkiye'deki yem fiyatlarını geçeceği ortaya çıktı. Projeden vazgeçildi.

Türkiye tarım yapmak üzere 2014 yılında da yine bir Afrika ülkesi Sudan'dan 780 bin hektar tarım arazisi kiralamıştı. Düşünülen tarımsal projeler bu ülkedeki iç karışıklıklar ve 2018 yılında gerçekleşen darbe nedeniyle bir türlü hayata geçirilememişti. Yaşadığı tarımsal fiyat artışı sorunlarını yurt dışı üretimle aşmaya çalışan Türkiye bu konuda henüz bir başarı sağlayamadı. Ancak, yaşanan tecrübeler öncelikle kendi çiftçimizle birlikte ülke tarımımızı geliştirmemiz gerektiği yönündedir.

SANAYİNİN SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ GERİLEDİ

Ticari süt işletmeleri tarafından toplanan inek sütü bir önceki yıla göre 2022 yılında %3 gerileyerek 9,8 milyon tona düştü. İçme sütü üretimi ise %1,7 azalarak 1,5 milyon ton oldu. İnek peyniri üretimi %4,5 ve diğer peynirlerin üretimi %27,5 azaldı. Buna karşın yoğurt üretimi %3,8 artış gösterdi. İşletmeler tarafından toplanan inek sütünün bir önceki yıla göre 2022 yılında 300 bin ton gerilemiş olması çiğ süt üretiminin de aynı şekilde düşük çıkacağına göstermektedir.

Çiğ süt üretimi 2020 yılından itibaren sürekli gerilerken, nüfusumuz artmakta ve diğer ülkelere gelen göçmen sayısı ise kontrolsüz artmaktadır. Bu süreçte süt üretimindeki düşüş nedeniyle peynir üretiminde de ciddi boyutta düşme yaşanmasının bir sonucu olarak 2022 yılının Kasım ayından itibaren peynir fiyatı kırmızı et fiyatının üzerine çıktı.

Tablo 43. Süt ve süt ürünleri üretim miktarı (ton)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Toplanan inek sütü	10.034.219	9.506.026	9.841.058	10.051.893	9.751.791
İçme sütü	1.660.664	1.468.616	1.613.142	1.523.164	1.496.572
İnek peyniri	722.713	671.497	739.774	736.095	702.937
Diğer peynirler	33.395	28.106	27.173	27.412	19.870
Yoğurt	1.198.796	1.136.043	1.113.782	1.125.959	1.169.280
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu					

KIRMIZI ET FİYATLARI DURDURULAMIYOR

Ulusal Kırmızı Et Konseyi verilerine göre 2022 yılı boyunca çiftçi piyasada büyükbaş hayvanını besi maliyetinin ortalama %15 daha altında satmak durumunda kaldı. Diğer bir deyişle zarar etti.

Besi maliyetinin yıl boyunca karkas kesim fiyatının altında kalması nedeniyle çiftçi danasını kesime göndermedi. Dişi hayvan karkas kesim fiyatının dana karkas kesim fiyatının altında olması nedeniyle dişi hayvanların kesimi arttı.

Dişi hayvanların kesiminin artmasından dolayı sürekli artış eğiliminde olan kırmızı et fiyatları Mayıs-Kasım 2022 süresince baskılandı. Bunun yanında tüketicinin alım gücünün gerilemesi, piyasada balığın bol olması ve uygun fiyattan satılması da karkas kesim fiyatlarını baskılayan diğer bir faktör oldu. İşte tam da bu süreçte peynir fiyatı kırmızı et fiyatının üstüne çıktı.

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Besi maliyet	75,59	76,14	83,84	106,63	112,71	119,34	110,76	116,58	118,24	120,15	124,57	125,87
Piyasa alım	65,25	68,52	81,90	87,81	98,37	95,95	99,36	97,36	99,12	101,56	103,15	114,23

Kaynak: Ulusal Kırmızı Et Konseyi

Dişi hayvan kesimindeki artış et üretiminde artışı getirirken süt üretiminin ise gerilemesine yol açmaktadır. Ayrıca o dişi hayvanın doğuracağı erkek hayvanın besiyeye alınmasının ve doğuracağı dişi hayvanın da süt üretiminde kullanılmasının önüne geçilmektedir. Bu da hayvan varlığının, önce süt ve sonrasında et üretiminin gerilemesinin ve fiyat artışının temel sebebi olmaktadır. 2010 yılında başlayan canlı hayvan ve et ithalatının 2007 ve 2008 yıllarında yaşanan kriz sonucu 1,2 milyon dişi hayvanın kesime gönderilmesinin ardından başladığını burada hatırlatmakta fayda var.

İthalatın başladığı 2010 yılından 2022 yılı sonuna kadar İstanbul kasaplarında dana etinin fiyatı yaklaşık 7 kat (%582) artışla 126,50 TL'ye, kuzu etinin fiyatı yaklaşık 19 kat (%1889) artışla 173 TL'ye yükseldi.

KÜMES HAYVANI SAYISI AZALDI

TÜİK verilerine göre 2022 yılı kümes hayvanları varlığımız yaklaşık 31,5 milyon adet gerilemeyle 366,6 milyon adede düştü. Kümes hayvanları varlığı içerisinde %98,5 payla tavuk ilk sırayı aldı. Tavuk sayısı bir önceki yıla göre %7,7 azalarak 361,1 milyon adede geriledi. Et tavuğu sayısındaki gerileme %7,1 ve yumurta tavuğu sayısındaki gerileme %9,3 oldu. Hindi varlığı %22 gerilerken, ördek %20 ve kaz %6,2 geriledi.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tavuk	342.801	353.562	342.567	379.349	391.394	361.096
- Et tavuğu	221.245	229.507	221.842	258.046	270.393	251.290
- Yumurta tavuğu	121.556	124.055	120.725	121.303	121.001	109.806
Hindi	3.872	4.043	4.541	4.798	4.704	3.670
Ördek	492	533	520	560	540	432
Kaz	978	1.080	1.157	1.374	1.478	1.386
Toplam	348.143	359.218	348.785	386.081	398.116	366.584

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

KÜMES HAYVANLARI ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

Kesilen tavuk sayısı 2022 yılında %8,4 artarken, tavuk eti üretimi de %18,6 artışla 2,4 milyon tona yükseldi. Tavuk yumurtası üretimindeki artış %12,4 oldu. Kesilen hindi sayısı %8,2 ve hindi eti üretimi %17,6 arttı.

	2018	2019	2020	2021	2022
Kesilen tavuk (bin adet)	1.288.533	1.207.088	1.200.707	1.243.409	1.347.727
Tavuk yumurtası (bin adet)	19.643.711	19.898.126	19.788.064	17.621.255	19.808.539
Tavuk eti (ton)	2.156.669	2.138.449	2.136.263	2.039.093	2.417.995
Kesilen hindi (bin adet)	6.779	6.189	6.064	5.170	5.593
Hindi eti (ton)	69.536	59.639	58.211	45.624	53.646

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Yem fiyatlarındaki hızlı yükseliş kümes hayvanı yetiştiricilerinin faaliyetlerini de olumsuz yönde etkiledi. Yumurta üreticilerinin yem maliyetlerindeki artış bir önceki yılın aynı ayları ile karşılaştırıldığında 2021 yılı ortalarında en fazla

%50 olurken, özellikle Ekim ayı sonrasında hızla yükselmiş ve Aralık ayında %124'e ulaşmıştır.

Etlük piliç yemi fiyatlarında da 2021 yılı ortalarında %70'ler dolayında artış görülürken, Ekim ayı sonrasında fiyatlar hızla tırmanışa geçti ve Aralık ayındaki artış %120 oldu. Bu fiyatlara %6-12 arasında değişen bayi karı da eklendiğinde üretici açısından fiyatlar daha da yukarı tırmanmaktadır.

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Yumurta yemi												
2021	2,57	2,51	2,70	2,88	3,14	3,25	3,14	3,16	3,25	3,48	4,18	5,49
2022	5,36	5,65	7,10	7,30	7,41	7,93	7,92	7,78	7,72	7,88	7,99	8,03
Etlük piliç yemi												
2021	3,60	3,60	3,72	3,97	4,24	4,25	4,30	4,32	4,48	4,79	5,75	7,48
2022	7,30	7,67	9,65	9,90	10,05	10,76	10,76	10,86	10,85	11,00	10,96	11,14

Kaynak: TÜRKİYEM-BİR (fiyata bayi karları %6-12 dahil değildir)

Kırmızı et fiyatlarının hızlı yükselmesi tüketiciyi fiyatı nispeten daha makul seviyelerde olan beyaz et tüketimine yönlendirmektedir. Ancak, beyaz et fiyatlarındaki artış da göz ardı edilecek gibi değildir. Piliç eti fiyatı 2022 yılı süresince %103 artış ile Aralık ayında 48,60 TL oldu. Tavuk pizolanın fiyatı %104 artışla 73,40 TL, tavuk göğüs %104 artışla 51,30 TL, kanat %103 artışla 85,30 TL ve tavuk but %104 artışla 51,30 TL oldu. Aynı şekilde dana etinin fiyatı %104 artışla 126,50 TL olurken, kuzu eti fiyatı %104 artışla 173 TL oldu.

TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ

Gıda maddeleri dış ticareti bir önceki yıla göre 2022 yılında %8 gerileyerek yaklaşık 6,7 milyar dolar oldu. Gıda maddeleri ihracatı %19,7 artışla yaklaşık 29,3 milyar dolar olurken, ithalat %31,4 artışla yaklaşık 22,6 milyar dolar oldu.

Bir önceki yıl 5,7 milyar dolar açık veren tarımsal hammadde ticareti 2022 yılında yaklaşık 7,7 milyar dolar açık verdi. Tarımsal hammadde ihracatı %25 artışla yaklaşık 1,8 milyar dolar olurken, ithalat %33 artışla yaklaşık 9,4 milyar dolar oldu.

Tarım ürünleri dış ticareti bir önceki yıl yaklaşık 1,6 milyar dolar fazla verirken, 2022 yılında yaklaşık 975 milyon dolar açık verdi. Tarım ürünleri ihracatı %20 artışla yaklaşık 31 milyar dolar olurken, ithalat %32 artışla yaklaşık 32 milyar dolar oldu.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda maddeleri						
İhracat	18.360.991	18.961.758	19.364.473	20.327.845	24.499.264	29.318.474
İthalat	13.950.686	13.970.622	14.281.471	14.635.422	17.220.452	22.623.525
Toplam	4.410.305	4.991.136	5.083.002	5.692.423	7.278.812	6.694.949
Tarımsal hammadde						
İhracat	732.513	902.294	915.023	913.338	1.402.114	1.752.664
İthalat	6.148.177	5.960.277	5.469.139	5.034.571	7.103.035	9.423.000
Toplam	-5.415.664	-5.057.983	-4.554.116	-4.121.233	-5.700.921	-7.670.336
Tarım ürünleri						
İhracat	19.093.504	19.864.052	20.279.496	21.241.183	25.901.378	31.071.138
İthalat	20.098.863	19.930.899	19.750.610	19.669.993	24.323.487	32.046.525
Toplam	-1.005.359	-66.847	528.886	1.571.190	1.577.891	-975.387

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Türkiye'de önemli bir gıda sanayi ve gıda dış ticareti bulunurken, maalesef tarım sektörüne yeterince önem verilmediğinden gıdanın üretilmesine esas ciddi düzeyde tarımsal hammadde ithalatı yapılmaktadır. Bu da gıda dış ticaretinden elde edilen kazancın kaybedilmesine neden olmaktadır. Bu durumu ülkemiz lehine dönüştürmek için tarımda kullanılan girdinin temininden tarımsal üretime, hasattan lojistiğe ve satış kanallarına kadar zincirdeki tüm halkaların uzmanları tarafından masaya yatırılarak tarım sektöründeki sorunlara bir çözüm bulunması zorunluluğu bulunmaktadır.

TARIM VE DEPREM ETKİLERİ BİRBİRİNİ TETİKLİYOR

Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ¹

COĞRAFYAMIZ GEREĞİ DEPREM KUŞAĞINDA BİR TARIM ÜLKESİYİZ

Türkiye bulunduğu coğrafya ve jeolojik yapısı itibarı ile üç farklı deprem levhasının bileşkesinde yer almaktadır. Aynı zamanda Türkiye ekolojik ve ekosistemi ile insanlığın çoğalıp geliştiği bir bölgede bulunmaktadır. Milyonlarca yıl öncesinden levhaların hareketlerine bağlı olarak depremlerin tetiklediği coğrafyamız üzerindeki değişik insan grupları buralarda yaşam alanları oluşturdular.

Son 15-20 bin yıldır da tarım yaparak varlıklarını sürdürmektedirler. Geriye doğru insanlık tarihine bakıldığında bölgede çok şiddetli depremlerin yaşandığı anlaşılmaktadır. İnsanların yerleşik hayatı başlattıkları ve daha sonra da metropollere dönüştürdükleri yerleşim yerleri genelde sulak alanların yanı başıdır. Ancak bu tür alanlar da depremler sonrası oluşmuş ova ve tarım yapılan bölgelerdir. Bu nedenlerden dolayı tarım ve deprem ilişkisi tarihsel bir olgudur. Dikkat edilirse Göbeklitepe, Kommagene Krallığı Nemrut Dağı'nın tepesinde, eski Roma şehirleri genelde tepelerin başına kurulmuşlardır. Muhtemeldir ki bir takım yaşanmışlıklardan edinilen tecrübenin etkisi de bulunmaktadır.

Son birkaç yıldır yaşadığımız 1999 Yalova, Düzce, Bingöl, İzmir, Malatya-Sürgü depremlerinin çoğunlukla tarım arazileri üzerinde daha yıkıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir. İnsanlığın bu konudaki bilgi birikimi ne yazık ki 21. yüzyılda bilim ve teknoloji çağında halen sorunlu yapılar ve çıkar ilişkileri sarmalında can vermeye devam etmektedir.

Tarım arazileri üzerinde yapılan yapıların depremlerde daha fazla yıkıma yol açtığı, depremin de en çok ve öncelikle tarımı etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda deprem gerçeği ile bir tarım ülkesi gerçeği birlikte düşünülmelidir.

TÜRKİYE'NİN TARIMSAL POTANSİYELİ YÜKSEK BÖLGESİ DEPREMDEN TARIMSAL AÇIDAN DA ETKİLENDİ

Anadolu, iklim şartları ve arazi yapısı gereği, tarım alanları bakımından görece sınırlı bir coğrafyadır. Türkiye'nin ancak %10'undan daha az bir kısmı sulanabilir verimli tarım topraklarından ve ovalardan oluşmaktadır. Türkiye'deki verimli arazilerin önemli bir kısmını oluşturan Amik, Çukurova, Antalya, Ege-Menderes, Bafra ovalarında son birkaç bin yıldır tarımsal üretim yapılmaktadır. Ancak bu bölgelerdeki asıl tarımsal sıçrama, sanayi devrimi ile artan üretim ve gelişmiş ülkelerin özellikle pamuk, buğday, mısır, şekerpancarı gibi hammadde kaynakları arayışı sonucu bataklık alanların kurutulmasıyla tarım arazisine dönüştürülmesi ile yaşanmıştır. Çukurova'nın tam da bu ekseninde en gelişmiş tarım tekniklerinin uygulandığı ve gelişmiş olanaklara sahip olduğu görülmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik sürecin yönetimi noktasında yapılan uluslararası yardımlardan biri olan Marshall yardımları sonucunda traktör, kimyasal gübre ve tohum ıslahı kullanımının artması ile tarımsal üretim de artmış oldu. 1950'li yıllardan sonra ülkenin batısında sanayi üretiminin çeşitlenmesi ve yeni iş olanaklarının artmasının yanında tarımda işgücü ihtiyacının da azalması sonrası kırsaldan kentlere ciddi bir göç oluşarak kentlerin etrafı hızlı bir şekilde düzensiz ve çarpık yapılaşma ile dolmaya başladı. Bu yapılaşmanın olduğu alanların arasında bulunan tarım toprakları da haliyle üretimin dışına çıkarılmış oldu. Hızla gelişen çarpık kentleşme ve denetimsiz arazi kullanımının hem can güvenliği açısından hem de gıda güvenliği açısından ciddi sorunları beraberinde getirdiği kısa sürede anlaşılmış oldu. Kırsaldan kopup kentlerin çevresine yerleşen ve "gecekondu" denilen dünyada benzeri olmayan bir oldu-bitti yerleşimle insanlar kamunun arazilerine yerleşerek kafasını sokacakları bir yer sahibi oldular. 1950'li yıllardan başlayan ve 1980 sonrası hızlanan göç olgusu ile bugün toplumun %85'i kadarı kentlerde yaşamaktadır. Bu arada siyasi iradeler kamu kaynakları üzerine yapılan gecekonduya önce alt yapı hizmeti, sonra da imar afları vererek gecekonduyu yasal/meşru hale getirdiler.

¹ Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü, iortas@cu.edu.tr

PLANSIZ GELİŞEN KIRSALDAN KENTE GÖÇ, TARIM ALANLARININ DARALMASINA YOL AÇTI

Yıllardır uygulanan liberal politikalar sonucu tarımın ihmal edilmesi ile bugün bir tarım ülkesi olarak dışarıdan saman alır duruma geldik. İnsanlığın gıda kaynağı olan tarım alanları eğer bundan sonra da yeniden imara açılırsa gelecekte daha çok dışa bağımlı olunacağından birçok mevcut ve birçok farklı sorun gelecekte yaşanabilir. Yıllık ortalama 1.2 milyon artışı olan 85 milyon nüfuslu ülkemizin haddinden fazla büyümüş kentlerinin afet ve felaketlerde hizmet ulaştırılması ve kurtarma çalışmalarında dezavantajlı olduğu görülmektedir. Hızlı nüfus artışı ile nüfusu 17 milyonu aşan İstanbul'un olası bir depremde yaşayacağı yıkım ve can kayıplarını kimse düşünmek istemez. Yerleşim yerlerinin etrafındaki diğer kamu binaları ve hizmet binalarıyla birlikte çarpık gelişen sanayileşme bölgeleri ve diğer yapılanmalar önemli miktarda tarım alanının amacı dışına çıkarılmasına yol açtı. Bilim çevreleri başta meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının itirazlarına rağmen kamu yararı denilerek tarım alanlarının amaç dışı kullanımı konusunda çok sık çıkarılan 2B ve imar afları gıda güvencesini güvensiz duruma getirmiştir. Diğer yandan ise deprem bölgesindeki söz konusu alanlardaki yapıların yıkılması, can kayıplarına yol açtı.

Tarım arazilerinin amacı dışında kullanımı sonucu bugün ülkenin tarım topraklarının 1/10 kadarı tarım dışına çıkmış durumdadır. Yıllardır bu durumu bilen tarım bilimcileri 5403 sayılı Toprak Koruma Yasası kararını aldirtarak tarım alanlarının amacı dışında kullanılmasına karşı çıktılar.

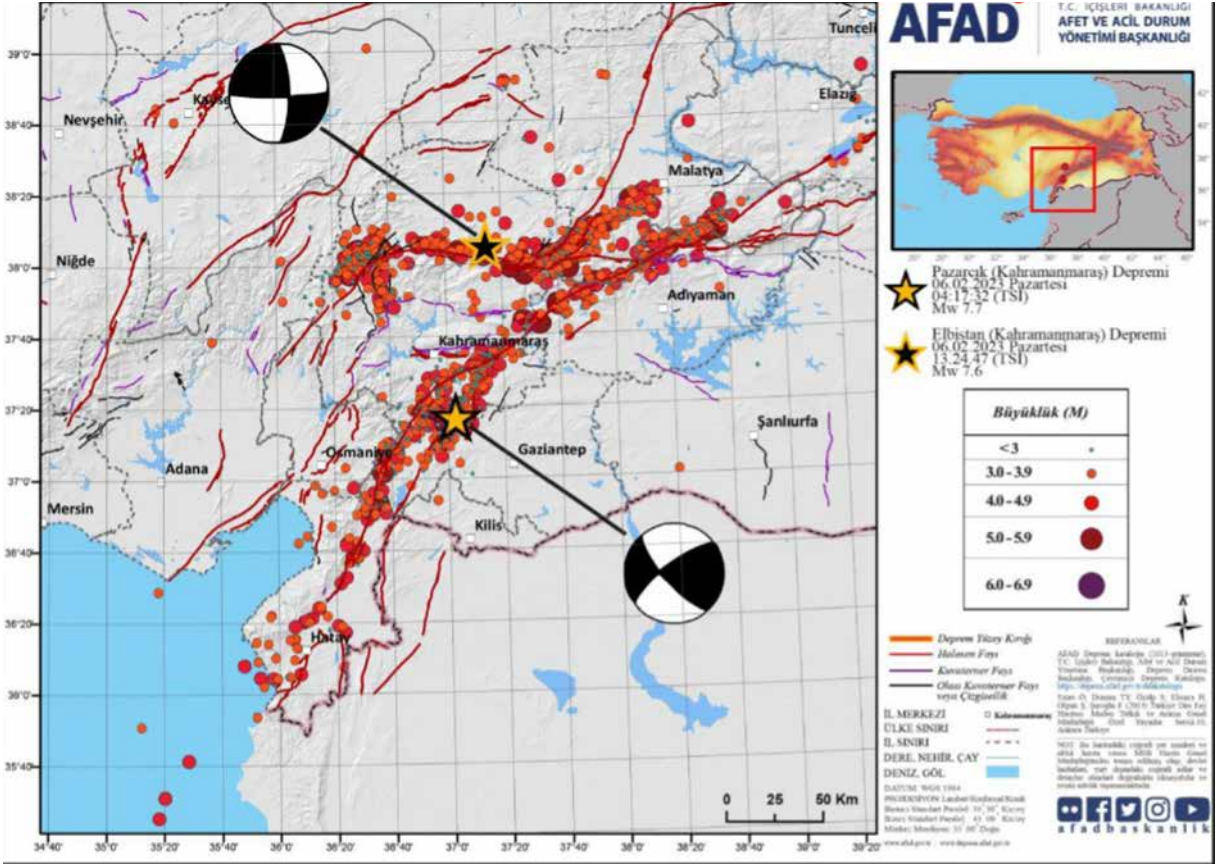
Deprem tarım ile olan en önemli bağlantısı, doğrudan tarım alanları üzerinde yapılan yapıların depremle yaşadığı yıkıcı etkidir. Bu bağlamda tarım alanlarında artık her ne gerekçe ile olursa olsun yapılaşmaya gidilmemesi konusu kamuoyu ve yönetimler katında işlenmeli. Yasadaki açık hükümlere bağlı olarak Tarım ve Orman Bakanlığı yetkililerin, tarım alanları kullanılmayacak ifadelerine karşı kamu yararı söylemi üzerinden devlet organlarının tarım alanlarını dolaylı yoldan kullanıma açtıkları bilinmektedir. Bu bağlamda 5403 sayılı yasa ekseninde konunun canlı tutulması ve geleceğe yönelik gıda güvencesinin güvenceye alınmaya çalışılması sağlanmalı. Diğer bir konu, toplumun gıda güvencesi ekseninde mera ve orman alanlarının deprem gerçeğine kurban edilmemesidir.

Yanlışların üzerine başka yanlışların yapılmaması için yaşanan sorunları doğru algılamış, analiz etmiş duyarlı insanlar olarak, sürdürülebilir yaşamı merkeze alarak yapılacak yeni kentler ve yerleşim yerleri istediğimizi belirtelim. Kendi kaygılarımız için değil gelecek için, sürdürülebilir yaşam için hareket etmemiz gerekiyor.

TARIM ALANINDAKİ YAPILANMALAR DEPREMDEN EN ÇOK ETKİLENEN YAPILAR OLDU

6 Şubat 2023'te yaşanan deprem ve arkasından yaşanan artçılar, Türkiye'nin çok önemli bir tarımsal potansiyelini oluşturan 11 ilin bulunduğu bölgede gerçekleşti. Depremlerde yıkılan yapıların ve can kayıplarının çoğunlukla tarımsal nitelikli alanların üzerine yapılan yapılardan kaynaklandığı görülmektedir. Yıkılan binaların ağırlıklı olarak 2000'li yıllardan önce deprem yönetmeliğine uygun olmadan yapılan ve zemini gevşek alüvyon arazi üzerine inşa edilen yapılar olduğu, ayrıca bu yapıların en önce yıkılan ve en çok can kaybına neden olan yapılar olduğu görülmektedir.

06 Şubat 2023 Pazartesi günü merkez üssü Pazarcık ve Elbistan (Kahramanmaraş) ilçeleri olan ve aletsel büyüklüğü (Mw) 7,8 ve 7.7 olan ikiz depremlerin etkilediği Şekil 1'de gösterilen bölgeler tamamen tarım alanları. Deprem en çok can ve mal kaybına yol açtığı yerleşim yerleri de deprem fay hatları üzerinde olan yerler olmuştur.

Şekil 1. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremin etkilediği yerleşim yerleri ve aktif fay zonları (AFAD, 2023). Sağ üst köşede Türkiye deprem fay hatları haritası verilmiştir.

Genelde geçmişte tarım alanı olup sonradan yerleşim yeri konumu kazandırılan veya amaç dışı kullanıma açılan yerleşim yerlerinde depremin yıkıcı etkisi daha yüksek olmuştur (Şekil 2).

Şekil 2. Tarım arazileri üzerinde yapılan Adana-Gaziantep otoyollarının depremden yıkılmış görüntüleri.

Amik ovası, Hatay havaalanı, İslâhiye, Kömürlü, Türkoğlu gibi bölgelerde deprem nedeniyle yıkımın tamamının tarım alanları ve ovalarda olduğu, sert kaya ana materyali üzerindeki yapıların daha az etkilendiği görülmektedir. Söz konusu tarım alanlarında, deprem ile birlikte yayılan dalgaların sarstığı toprak yapıların iç içe geçmesi nedeniyle topraktaki suyun yüksek basınçla yer yüzeyine çıkmaya zorlandığı için sıvılaşma denilen durumun olduğu ve bu sıvılaşma sonucu binaların yan yatarak yıkıldığı görülmüştür (Şekil 3). Tarım toprakları üzerinde yapılaşma ile depremin verdiği zarar arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Tarım alanlarının, özellikle yumuşak zemine sahip alüvyon yapılı alanların yapılaşmaya uygun olmadığı bir kez daha anlaşılmıştır. Bu bağlamda kesinlikle depremden dolayı sıvılaşmaya sahip olacak araziler yapılaşmaya açılmamalıdır.

Şekil 3. Tarım arazilerinde yaşanan sıvılaşma görüntüleri sonrası yüzeye kum ve su püskürtülmesi (Anonim, Basın, 10 Şubat 2023)

6 ŞUBAT 2023 DEPREMİNİN ETKİLEDİĞİ İLLERDE TARIM-DEPREM İLİŞKİSİ KONUSUNDAKİ TESPİTLER

Jeoloji tarihi açısından 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli peş peşe yaşanan 7.7 ve 7.8 büyüklüğündeki depremleri özeliği ve yıkıcı etkisi bakımında kayda geçmiştir. Antakya'dan-Diyarbakır'a kadar geniş bir alanda yaşanan ve 11 ili etkilen depremin yarattığı tahribatın ağırlıklı olarak tarımsal alanların üzerine yapılan bina stoklarında gerçekleştiği görülmektedir. Tek tek iller bazında değerlendirildiğinde tarım arazilerinin amacı dışında kullanımının ne denli yıkıcı sonuçlara neden olduğu da görülmektedir.

MALATYA

Malatya ve çevresinde depremin etkilediği alanlar, çoğunlukla kayısı bahçeleri gibi düz ve düze yakın alanlardır. TMMOB Mimarlar Odası Başkanı Eyüp Muhcu: "Bu yıkımın sorumluları açık. Bostanbaşı ve yanındaki mahalle tamamen kayısı bahçeleri üzerinde inşa edilmiş. Hiçbir koşulda buranın imara açılmaması gerekirdi." Basına açıklama yapan Malatyalı Barış Yıldız "İlk başta iki katlı binalara daha sonra beş katlı binalara yakın zamanda ise 10 kata kadar izin verildi. Ancak burası tarım arazisiydi ve kayısı bahçeleri doluydu. İmara açıldı" mesajı verdiler.

ADİYAMAN

Deprem en çok etkilediği illerin başında Adıyaman gelmektedir. Gölbasi ilçesindeki Gölbasi gölü kıyısındaki arazinin üzerine yapılan binaların büyük bir kısmının deprem sırasında zemin sıvılaşması nedeniyle yıkıldığı görüldü. Deprem sonrası fay hattındaki yarıma ile arazide 2-3 metreden fazla çökmenin gerçekleştiği gibi çevredeki yapıların yaklaşık 50 m kadar gölün içine doğru kaydığı gözlenmiştir. Bir zamanlar göl olan alanların etrafında, drenaj ile su çekilmesi ve/ya dolgu ile alan kazandırılması nedeni ile araziler üzerindeki yapıların yıkıldığı ve bu yapılarda can kayıplarının çok daha yüksek olduğu görülmüştür.

Deprem sonrası halen bölgede küçük çaplı depremler olurken Adıyaman ve çevresinde tarım arazileri üzerinde yeni konut temellerinin kazıldığı görüntüleri basına yansımaktadır. Adıyaman Belediyesi tarafından deprem sonrası Belediyenin resmi sosyal medya hesabından yapılan duyuruda "Başkanımız Dr. Süleyman Kılınç, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakan Yardımcısı Hasan Suver ile birlikte Yeni Otogar arkasında yapımı başlayan Örenli TOKİ Evlerinde incelemelerde bulundular" ifadesi kullanılmıştı. Yapılan paylaşımda Adıyaman'da Toplu Konut İdaresi'nin (TOKİ) buğday ekili tarlaları kazarak inşaat çalışmaları başlattığı görülmektedir (Şekil 4). Açıklama sonrası mesaj silinmiş ancak çalışmaların devam ettiği basına yansıdı. Yerbilimleri açısından, jeoloji açısından ana kaya ve toprak ana materyalinin niteliği ile depremlerin yaratacağı etki biliniyor iken yanlıştta ısrar etmenin anlamı anlaşılmalıdır.

Şekil 4. Adıyaman İli için önerilen deprem konut alanı, Örenli TOKİ Deprem Konutları Alanı (Anonim, Basın)

KAHRAMANMARAŞ

Kahramanmaraş'ta depremin en çok yıkım yarattığı alanlar, daha çok kentin alüvyon arazileri üzerine yapılandığı alanlar olmuştur. Bun karşın, kentin Ahir dağına set zeminleri üzerine yapılan binalarında daha az yıkımın yaşandığı görülmektedir. Kahramanmaraş Jeofizik Mühendisleri Odası Başkanı Mehmet Kuruçay, yıllardır Kahramanmaraş'ta alüvyon arazi üzerine yükseltilecek çok katlı binaların depremde zarar göreceğini belirttiğini ifade ediyor (Basın 4 Mart 2023).

Depremin yıkıcı etkilerinin artmasında yapıların tarım alanlarının üzerine inşa edilmesinin gösterildiği ve bütün yetkililerin uyarılarına karşın Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nden 6 Mart 2023 tarihinde yapılan açıklamada;

"Kahramanmaraş merkezli ve 11 ili etkileyen asrın felaketi olan depremlerin ardından depremzedelerin barınma sorununu çözmek için toplu konut alanları belirlenmeye başlamıştır.

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığında alınan bilgilere göre, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesine ait eski ÇİTOSAN arazisi, ceviz-badem araştırma ve ıslah alanı, öğrenci ve çiftçi uygulama alanı olarak kullanılan, Dulkadiroğlu ilçesi Ağyar mevkiinde (Akyar Mahallesi) bulunan KSÜ Sert Kabuklu Meyveler Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEKAMER) toplu konut alanı olarak belirlenmiştir.

Ancak bu alanın aynı zamanda Türkiye'nin en büyük ceviz gen havuzu olması dolayısıyla bir takım kaygılar ortaya çıkmıştır. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının verdiği bilgiye göre ceviz gen havuzunun olduğu bölgeye dokunulmayıp diğer alanlara toplu konut yapılabileceği açıklanmıştır.

Şehrimizde yaşanan depremden sonra yaraların sarılması için KSÜ olarak bütün imkânlarımızı seferber etmiş bulunuyoruz.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur".

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sert Kabuklu Meyveler Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEKAMER) alanının (Şekil 5) yerleşim yeri olarak kullanılması önerisi dahi ülke olarak bilimsel bilgiye olan ihtiyacın veya bilimin önemini anlaşılması bakımında çok yönlü olarak irdelenmesini gerektirmektedir.

Ülke olarak bilimsel bilgiye ve uzman görüşlerine dikkat edilmediği için felaketin zararlı etkilerinin arttığı konusundaki söylemin, kamuoyunu teskin etmeye yönelik olduğu anlaşılıyor.

Şekil 5. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sert Kabuklu Meyveler Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEKAMER) alanı ((Anonim, Basın).

ANTAKYA

Depremden en çok etkilenen kentlerin başında Hatay gelmektedir. Kentin Asi nehri çevresindeki alüvyon tarım alanların üzerinde yapılan yapıların ağırlıkla yıkıldığı görülmektedir. Hatta Asi Nehri kenarındaki kimi yerleşimlerin nehre doğru kaydığı da bildirilmektedir. Hatay'da depremde sıkça gündeme gelen hastane ve havaalanı gibi yerler bütün itirazlara rağmen tarım arazisi üzerine yapıldı. Sonuç olarak hastane depremde yıkıldı. Amik ovasının tarım toprakları üzerine yapılan havaalanı pisti fay hattı nedeniyle kırıldı. Havaalanı pisti kırıldığı için insanlar hava yolu ile acil yardım ve sağlık hizmeti alamadılar.

Şekil 6'da Altınözü-Hatay bölgesindeki Zeytin bahçesi üzerinde meydana gelen düzlemsel kayma ile arazide genel olarak kiltası-marn ardalanmalı birimlerin yer aldığı alanda suya doygun bir zeminde depremin oluşturduğu sarsıntının tetiklediği yerde meydana gelen heyelan yaklaşık 40 metre derinlikte bir çökme-çukurluk meydana getirmiş ve heyelanın geliştiği alan kullanılamaz hale geldiği rapor edilmiştir (Ünlügenç ve ark. 2023, deprem sahası raporu).

Şekil 6. Antakya-Altınözü içerisinde fay hattının geçtiği zeytin bahçesi ikiye ayrılmış durumda (anonim, basın, 10 Şubat 2023).

GAZİANTEP

Gaziantep'in iki ilçesi olan İslâhiye ve Nurdağı'nda da benzer şekilde tarım alanları üzerinde şekillenen yapıların öncelikle depremde yıkıldıkları görülmektedir. Amik gölünün devamı olan bölgede tarım alanı üzerindeki araziden geçen fay hattı çok ağır yıkımlara yol açmıştır. Eski bir göl havzası olan bölgede sivilaşmanın yıkımlarda önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tarım arazilerinin zemini sağlam da olsa tarım arazileri amaca uygun kullanılmalı. Konut için tarıma uygun olmayan VI-VII. sınıf araziler belirlenmelidir.

Gerek pandemide ve gerekse deprem gibi afet sonrası dönemlerde insanların öncelikli talepleri arasında gıda ve su gelmektedir. Daha sonra barınma ve koruma talebi gelmektedir. Tarım topraklarının, tarım yapan insanların geçim kaynağı ve insanlığın gıda kaynağı olduğu gerçeği yanında depremlerin yıkıcı etkisinin tarım toprakları üzerindeki yapılarda daha fazla yıkım ve can kaybına yol açtığı gerçeği ile bu alanlarda yapılanmaya kesinlikle izin verilememeli. Tarım topraklarının amacı dışında kullanılması ile bu topraklara yapılan binaların depremlerde en çok can ve mal kaybına yol açtığı uzun zamandır bilinmektedir. Ancak tarım topraklarının insanı öldüren değil tam tersine insanı doyuran şekilde anılması gerekir. Tarım arazilerini yeniden yerleşim yerine açmak demek geleceği yok etmek anlamına gelir. Yerleşim yeri olmaması gereken ovaların kesinlikle her türlü yerleşim yerine kapatılması yasal hale getirilmeli.

TARIM ALANLARI ÜZERİNDE NEDEN YAPILAŞMAYA GİDİLMEMELİDİR?

Türkeş (2023)'in belirttiğine göre İTÜ deprem raporunda "Hatay-Antakya ve Adıyaman-Gölbaşı gibi yörelerde, zemin sivilaşması etkisiyle binaların temel sistemi özelliklerine bağlı zemine batarak tamamı yana yatarak ya da kısmen sivilaşan zemine batarak eğik vaziyette göçtüğü de gözlenmiş" demektedir. İstanbul kenti için deprem olma beklentisi nedeniyle olası zemin sorunu olan alanlar üzerindeki yapıların zarar görme durumu tartışılmaktadır. Prof. Dr. Şükrü Ersoy, "İstanbul çevresindeki alüvyon gibi yumuşak zeminlerin üzerinde bulunan yaklaşık 100 bin binanın derhal yıkılıp, yeni baştan daha sağlam zeminler üzerinde deprem yönetmenliğine göre yapılması gerekir" ifadesini kullanmaktadır. Yer bilimci Prof. Dr. İlyas Yılmaz, "aynı noktada kayadaki ivme ovaya geçişte 10-1000 kat artar. Hızları oranının karesi, suya doygunluk, toprak katmanının kalınlığı, kil ve mil katmanlarının kalınlığı-hidrolik geçirimsizliği, kayanın dayanım derecesi ve benzeri etken vardır" diyor.

Jeoloji-jeofizik, geoteknik ve inşaat bilimi uzmanları fay, deprem ve afetlerin nasıl işlediğini belirterek alınması gereken önlemleri ve yapılması gerekenleri belirtiyor. Öncelikle de tarım alanlarına inşaat yapılmamasını belirtiyorlar. Şekil 7'de görülen deprem yıkıntılarının binaların temel bilimsel Jeo-fizik, jeoloji ve inşaat mühendisliği bilgi ve yönetmenliklerine göre yapılmadığını göstermektedir.

İnsanlığın tarım topraklarının amacı dışında kullanımı, geçmişten günümüze, kamu yararı gerekçe gösterilerek gerçekleştirilmiştir. Tarım arazilerinin yerleşim yeri olarak kullanımının yarattığı sakıncalar ve yapılan yanlışların en çok hissedildiği bir dönemde, depremezeler için benzer bir hata başka bir toplumda görülmez diye düşünülür.

Aslında depremin yıkıcı etkisi ile bu kadar tarım toprağı bilgisi vermeye gerek kalmadan tarımsal üretim alanlarının gıda güvencesi ve sürdürülebilirlik için zorunlu olduğu herkesçe kabul görmeli. 'Tarım toprakları tarımsal amaç dışında kullanılmamalı' görüşümüzü onlarca yıldır değişik mecralarda gündeme getirdik. Bu görüş, deprem sonrası en çok yıkıma neden olan alanların alüvyonlar olduğu gerçeği ile diğer alanlardaki bilim insanları tarafından da dile getirilir oldu.

Şekil 7. Antakya kent merkezinde düz ve düze yakın alanlarda yapılan çok katlı binaların temelden devrilmesi (Anonim, basın, 2023)

Tarım Toprakları Yasa ile Koruma Altında, Ancak Kamu Yararı Gerekçesi Amaç Dışı Kullanımın Yolunu Açıyor

Bu ekseninde yer seçiminde birçok bilim disiplininin yanında ekoloji ve toprak biliminin de görüşleri alınarak yeni yerleşim yerleri belirlenmelidir. Bu bağlamda arazinin zemini ne kadar sağlam olursa olsun tarım arazileri konut, inşaat, sanayi tesisi olarak yerleşime açılmamalıdır. Aceleyle getirmeden jeoloji, jeofizik, geoteknik, inşaat, mimarlık, şehir planlama, peyzaj planlama ve toprak bilimi gibi farklı alanlardan bilim insanlarının görüşü ve önerileri doğrultusunda konut yerleri belirlenmelidir. Türkiye'nin toplam arazisinin ¼ kadarı olan yaklaşık 20 milyon hektar toprağı tarıma uygun olmayan arazi varlığıdır. Bu alanlar durmuşken tarım toprakları yok edilmemelidir.

Bugüne kadar kamu otoritesi çok kolaylıkla I. sınıf tarım arazilerinin vasfını değiştirerek imara açılmasını sağladı ve çoğunluğu bu araziler üzerine yapıları 200 bin kadar bina yıkıldı ve yıkılacak. "Depremde nerede ya da ne zaman olacağı bilinmediği/bilinmeyeceğinden, depremlerin nerelerde yıkıcı etki yapacağını bilerek depremin ileride etki edeceği gerçeği ile ovalar üzerindeki yapılanma kısıtlanmalı. Kaldı ki ova ve tarım alanlarının Anayasa'nın 44, 45 ve 46'ncı maddeleri gereği yalnızca tarım için kullanılıp, yapılaşmaya açılmaması gerektiği belirtilmektedir.

MADDE 45- "Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır". Anayasanın 45. maddesindeki ovalar ve tarım topraklarının korunması gerekir hükümüne göre; Türkiye'nin sınırlı sayıda ovalarının yapılaşmaya açılması yanlışır ki bu yanlış gelecekte ciddi gıda sorunu yaşanacağı anlamına da gelmektedir. Bu anlamda tarım topraklarına yapılanma izni verilerek yetkiler aşılmaktadır.

DEPREMİN ETKİLEDİĞİ ALANLAR GENELDE TARIM BÖLGELERİDİR

Depremden doğrudan etkilenen 11 ilin nüfusu yaklaşık 13.5 milyon olup toplam ülke nüfusunun %16'sını oluşturmaktadır. Depremde doğrudan etkilediği Adana'dan Diyarbakır'a kadar toplam 10 il, 3.7 milyon hektarlık verimli tarım arazisine sahip illerdir. Bölgede resmi kayıtlı çiftçi sayısının 300 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu bağlamda bölgenin tam bir tarım bölgesi olduğu aşikârdır. Antakya ve Adana Türkiye'nin önemli miktarda yaş sebze ve meyve üretimini sağlamaktadır. Toplam mısırın %33'ünün, pamuğun %72,7'sinin üretildiği, narenciye üretiminin %75 kadarı burada yetiştirilmektedir. Osmaniye'de yerfıstığı üretiminin %80'i kadarı gerçekleştirilirken, Kahramanmaraş'ta biber, pamuk ve mısır üretimi, Adıyaman'da üzüm, tütün üretimi, Malatya'da ise kayısı üretimi yapılan başlıca illerimiz.

Ayrıca deprem bölgesi bir hayvancılık bölgesi olup Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman, Malatya ve Diyarbakır bölgelerinde son yıllarda önemli miktarda keçi ve inek sütü üreten çok sayıda hayvan çiftlikleri bulunmaktadır. Deprem öncesi bölgede toplamda 2 milyondan fazla büyükbaş ve 9 milyondan fazla küçükbaş hayvan bulunduğu belirtilmektedir. Toplam sığır varlığının %12'sini, küçükbaş hayvan varlığının ise %18'ini oluşturan bölgede ahırların ve yem üretimi yapan işletmelerin yıkılması sonucu hayvancılık ciddi derecede etkilenmiş görülmüyor,

DEPREMİN TARIM ÜZERİNDEKİ YIKICILIĞI

Deprem yalnız evlerin ve diğer sosyal ve kamu binalarının yıkılması ve on binlerce canımızın ölmesine yol açmadı, aynı zamanda, evcil ve yabani hayvanların ölmesine ve yaşam alanlarının yok olmasına yol açtı. Başta köyler ve kentlerin etrafındaki alanlarda tarım ve hayvancılık yapan yüzbinlerce çiftçinin varlıkları ve iş imkânları da ciddi düzeyde zarar gördü. Özellikle kırsalda depremin şiddetli derecede etkilediği alanlardaki çiftçilerin bir kısmı yaşamını yitirdi, kalanlarında bitkisel ve hayvansal üretim olanakları ve ekipmanları kullanılamaz hale geldi.

Kış günü olması nedeniyle başta traktörler ve iş makineleri evlerin alt katlarında ve/veya ambarlarda oluşu için ciddi hasarlar gördü. Ağır hasar gören ve yıkılan evler ve yakınlarındaki tarım makine ve ekipmanları enkazların altında kalarak kullanılamaz duruma geldi.

Benzer şekilde kırsalda haneler ile yan yana olan ihtiyaçlık küçük-büyük baş hayvan ve kümes hayvanları telef oldu. Ayrıca kırsalda ticari işletmeler olarak ağıllardaki küçükbaş, büyük baş ve kümes hayvanları binaların yıkılması sonucu telef olmuşlardır. Çok fazla hayvan kaybı aynı zamanda önümüzdeki günler için gıda güvenliği ve güvencesi açısından sorun yaşanacağı anlamına gelecektir.

DEPREMİN ÇEVRE KİRLİLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ VE GIDA GÜVENCESİ SORUNU

Kahramanmaraş merkezli ikiz depremlerin yaşandığı bölgelerde yıkılan yapılar ile birlikte her türlü hafriyat ve hafriyatın içeriği ve ufulanmış hali tarım arazileri ve bitki gelişimi üzerine çok ciddi zarar vermektedir. Yıkılan binaların altındaki iş yerlerinde kimyasal ilaç, gübre, hatta bazı ekipmanların yapısındaki boya ve/ya radyoaktif madde ve malzemenin tarım topraklarının yakınına gelişi güzel bırakılması çevreye ciddi zarar vermektedir./verecektir Her türlü ev, işyeri ve endüstrinin ihtiyaç duyduğu değişik içerikli madde ve malzemeleri içeren materyallerin ayıklanmadan hafriyatlara karışması sonrası doğrudan gelişi güzel çevreye karışmış olmaktadır.

Toksik kimyasallar ve ağır metaller toprak canlıların, toprağın biyolojik ve kimyasal kalitesini bozacaktır. Kirlilik etmenleri toprak verimliliğini ve toprak üzerinde yetişecek bitkilerin gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği kaçınılmaz-

dır. Ufalan(dırıl)mış ve kısmen mikronize olmuş kimyasal içerikli materyalin toprağa değişik yollarla ulaşması toprak sağlığını bozmaktadır/bozacaktır. Hafriyattaki kimyasalların toprak mikroorganizmalarına olumsuz etkide bulunması sonucu azalan organizmalara bağlı olarak organik maddesinin mineralizasyonun olumsuz etkileneceği, ayrışmayan organik materyallerin içeriğindeki besin elementlerinden bitkilere yararlanamayacaktır. Ayrıca topraktaki yaralı organizmalardan azot fiksasyonu yapan bakteriler, mikoriza mantarları ve diğer serbest yaşayan organizmalara olumsuz etkilenecektir. Toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik özellikleri uzun sürede hafriyat atıkları tarafından bozulacaktır, hafriyat ve molozların içeriğindeki çimento tozları ve benzeri materyalin toprağa yüzeyine fazla miktarda ulaşması ve nem ile buluşması sonucu toprak boşluklarının kapanmasına neden olması ile toprakların havalanması ve topraktaki gazların dönüşümü engellenecek, su tutuma kapasitesi engellenecek. Tohumların çimlenmesi olumsuz ekilecektir. Çeşitli kimyasal maddeler özellikle çimento ve diğer mikronize olmuş tozların bitki yüzeyine düşmesi ve yapraklar üzerini kapatması sonucu yaprakların solunum ve fotosentez yapılması engelleneceği için bitki gelişimi engellenecektir. Çimento tozu, toksik kimyasal maddeler, boya ve asbest materyaller yaprak ve meyvelerin üzerini örtmesi ve nem ile bütünleşmesi durumunda yaprak ve meyvelerde yanmalar ve buna bağlı olarak bitki gelişimi ve doğrudan verim/kalite olumsuz yönde etkilenecektir (Şekil 8).

Üzeri açık araçlarda taşınan molozlar rüzgârın etkisiyle şekilde görüldüğü üzere atmosferde toz bulutlarına neden olmaktadır. Rüzgârın hızına ve iklim duruma göre bu tozlar kilometrelerce uzağa taşınabilecekleridir. Ağır kimyasalların bitkilere ve toprağa ulaşması sonucu tarımsal üretim düşüşü yanı sıra sucul ortama karışması durumunda da besin zinciri yoluyla içme suyuna ve sofralara kadar ulaşabileceği kaçınılmaz olacaktır. Hafriyat ve molozların toprak, bitki ve çevre sağlığına zarar vermemesi için hafriyatın ıslatılması, üzeri kapalı ortamda taşınması ve depolandığı yerde de ıslatılarak toz halinde hâkim rüzgârla yayılması engellenmelidir. Bu tür olumsuz etkilerin önlenmesi için hafriyatın uygun yöntemlerle taşınmalı ve uygun yere götürülmesi sağlanmalı. Böylece çok toksik olanlar için plastikle üzerinin kapatılması ve toprak ile üzerinin kapatılması gerekir.

Şekil 8. Deprem hafriyatının taşınması ile oluşan her tülü tozlaşan materyalin çevre üzerine olası olumsuz etkileri (Ortaş, 24 Nisan 2023, CNN TV).

DEPREM TARIMI OLUMSUZ ETKİLEYEREK GIDA GÜVENCESİ SORUNU YARATMIŞTIR.

Doğal olarak deprem bölgesinde olan ve deprem olma ihtimali kaygısı ile öncelikle canını kurtarmak için uğraşan insanlar tarım yapmaktan vazgeçebilir. Son yıllarda kırsalda yaşayan ve tarım yapan nüfusun azalması deprem sonrası daha da kötüleşeceği ve çoğunluğu yaşlı olan çiftçi nüfusun giderek hızla azalacağı kaygısı doğmuştur. Çok sayıda insanın depremde ölmesinin yanında bir kısmı da bölgeyi terk ederek gıda güvencesini olumsuz etkilemiştir.

Depremde can kaybının yanında, ambarlardaki traktörler, iş makineleri ve ekipmanları, tohum, gübre ve diğer girdilerin kaybı yaşanmıştır. Bu da çiftçiler için önümüzdeki haftalarda başlayacak olan bahar dönemi üretimine başlama olanağını oldukça azaltan bir durumdur. Ambarlardaki hayvanları telef olmuş çiftçilerin yeniden ağıllarını onarması, yeni hayvan ve damız alması hemen sağlanamayacağı için hayvancılık bu yıl çok zor yapılabilir.

DEPREM GIDA GÜVENCESİNİ OLUMSUZ ETKİLEDİ

Bölgede çok sayıda tarım işletmesi ve bayi tarımsal ilaç, gübre, tohum ve tarımsal ekipman ihtiyacı sağlamaktaydı. Bu işletmelerde de ciddi mal ve hizmet kayıpları olmuştur. Bölgede buğday, mısır, pamuk, yerfıstığı, bakliyat tohumu depoculuğu yapan işletmelerin depolardaki ürünleri yıkılan binaların altında çoğunlukla kullanılamaz duruma geldi. Hayvancılığın yapıldığı bölgelerde yem fabrikaları ve diğer tarıma dayalı fabrika ve işyerleri depremden fazlası ile etkilendiler. Başta Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman bölgelerinde un, makarna ve sıvı yağ fabrikaları bulunmaktadır. Antakya, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adıyaman'da birçok fabrika ve iş yeri çok ciddi hasar alarak üretim dışında kaldı. Tarımın yapılamaması gıda güvencesinin olumsuz etkileneceği anlamına gelmektedir. Bu bağlamda deprem bölgesindeki çiftçileri 2023 yılında daha zorlu bir sınav beklemektedir.

DEPREME KARŞI HAZIRLIKLILIK OLMAK GEREKİR

Ülkemiz her ne kadar deprem kuşağında olsa da deprem mekanizması, alınması gereken önlemler ve organize olma konusunda bilimsel öngörüye uygun bir hazırlık içinde olmadığı anlaşılmaktadır. Bilimsel bilgiye uygun bir öngörü ve hazırlık konusunda duyarlı toplum örneği gösterilmediği için deprem sonrası afetin etkisi de çok ağır oldu. Yerbilimleri ve mühendislik bilgisine dayalı yapılanmaların olması durumunda depremin yaratacağı ağır yıkıma yol açacak sorunların çözülebileceği Japonya, Şili ve ABD örnekleri ile anlaşılmaktadır. Ülkemizin bir bilim ülkesi veya bilim ilkelerine uygun hareket eden bir ülke olarak bu tür felaketlerden ders çıkarıp önceden hazırlık yapma konusunda organize olması önem kazanıyor. Türkiye yaşadığı bu çok büyük felaket sonrası mutlaka vatandaşlarına

uygun konutlar yapacaktır. Kimsenin karda kışta açıkta kalması beklenemez.

Bütün bilimsel bilgi ve pratikler bize gösteriyor ki gelecekte depremlerde ölmek için ve aç kalmamak için tarım topraklarının amaç dışı kullanımına kesinlikle müsaade edilmemelidir. Israrla tarım arazilerini kamu yararı diye yerleşim yeri altına alma çabasından vazgeçilmeli. Doğaya dönüş ve toprağa saygı ile yeni yapılanmada bilimsel verilere ve planlamaya uygun bir dönüşüme geçilmeli.

Artık mevcut illerin daha fazla büyütülmesi değil insanların doğup büyüdükleri yerde istihdam edilmesi sağlanmalıdır. Yeni yerleşim yerleri istihdam temeli üzerine oturtulmalı. İnsanları doğdukları topraklarda istihdam etmek için hizmet ve olanakların yurt sathına yayılması sağlanmalı ki insanlar büyük kentlerin çeperlerinde iş ve aş arayışına girmesinler. Bu bağlamda köy-kent yapılanması anlayışı ile yerleşim alanlarının yaşam konforu artırılıp insanların kırsalda isteyerek kalması sağlanabilir.

Kaynaklar

AFAD, 2023, T.C., Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı, İnternet sitesi, <https://deprem.afad.gov.tr/depremkatalogu>.

Ünlügenç, U. C., Türkmen, S., Çetin, H., Güneyli, H., Nurlu, N. ve Akıncı, A. C., 2023. 06 Şubat 2023, Kahramanmaraş Depremleri (Mw 7,8- Mw 7,6) Değerlendirme ve Saha Gözlem Raporu. Çukurova Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü. Adana

TRAKYA BÖLGESİNDEKİ AMAÇ DIŞI ARAZİ KULLANIMLARININ DURUMU

Doç. Dr. Duygu BOYRAZ ERDEM¹

ÖZET

Trakya Bölgesi, Türkiye'nin yaklaşık %3'lük kısmını kapsayan 2.376.400 ha arazi varlığına sahip küçük bir dilimdir. Trakya Bölgesi topraklarını Edirne, Kırklareli, Tekirdağ tüm arazi varlığıyla Çanakkale ve İstanbul bir kısmı ile oluşturmaktadır. Trakya Bölgesi, bulunduğu konumu, toprak özellikleri, topoğrafyası, orman alanları, maden alanları, denizi ve iklim özellikleriyle birçok meslek grubuna hitap eden bölge olma özelliğini taşımaktadır. Bunlardan en önemlisi de tarımsal üretim açısından iyi nitelikli ve verimli tarım topraklarına sahip oluşu, topoğrafyası ve birçok kültür bitkisinin sulama yapılmadan yetişebileceği iklim özelliklerine sahiptir. Trakya Bölgesi bu özellikleriyle sadece ve sadece tarımsal üretim için kullanılması gereken küçük bir alandır. Bu alanı çok fazla amaç için kullanılmaya kalkışıldığında da yaklaşık çeyrek asırda tarım topraklarının %19,8'i yani yaklaşık 1/5'inin amacı dışında kullanımlarla geri gelmemek üzere kaybedilmiştir. Trakya Bölgesi ve Türkiye genelinde tarımsal üretim için ideal koşulları sağlayan tarım topraklarının amacı dışında kullanılmasının önüne geçilmelidir. Bu hızda devam edilirse tarımsal üretim yapılacak tarım arazilerimiz hiç kalmayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trakya Bölgesi, amaç dışı arazi kullanımı, tarım toprakları.

1-GİRİŞ

Trakya Bölgesi, Türkiye'nin yaklaşık %3'lük kısmını kapsayan 2.376.400 ha arazi varlığına sahip küçük bir dilimdir. Trakya topraklarını Edirne, Kırklareli, Tekirdağ tüm arazi varlığıyla Çanakkale ve İstanbul bir kısmı ile oluşturmaktadır. Cangir ve Boyraz (1997) yaptıkları çalışmada Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde 1.239.102 ha alanda tarım yapıldığını belirtmişlerdir. Bu üç ilin 2021 yılı TÜİK verilerine göre tarım alanları 993.913 ha olarak açıklanmıştır (TÜİK,2022a). Bu durum göstermektedir ki bu üç ilin tarım topraklarında 24 yılda %19.8 oranında bir azalma olmuştur. Yani bir diğer ifadeyle yaklaşık 1/5'i yaklaşık çeyrek asırda yok olmuştur. Bu hızda gittiği ve bu amaç dışı kullanımlara dur denilmediği durumda 100 yıl sonra Trakya'da tarım toprağı kalmayacak ve Trakya'da tarımsal üretim yapılamaz hale gelecektir.

Bölgenin tarım topraklarının özellikleri derin, kil miktarı yüksek, su tutma kapasiteleri yüksek, verimli ve iyi nitelikli oldukları yapılan tarımsal üretimden elde edilen verilerden de görülmektedir. Trakya Bölgesi'nde yaygın olarak yetiştirilen buğday, ayçiçeği ve çeltik bitkisinin son beş yıllık verim ortalamaları (kg/da) Tablo 1'de verilmiştir. Buğday verimine bakıldığında Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ın son 5 yıllık verim ortalamaları Türkiye verim ortalamasının çok üstündedir. Hatta Tekirdağ ilinde 2021 yılında Türkiye ortalamasının yaklaşık 2 katı verim alındığı görülmektedir. Ayçiçeği verim ortalamalarına bakıldığında Türkiye ortalamasının son 5 yılda 3 ilden fazla olduğu görülmektedir. Ayçiçeği Ülke genelinde sulu tarım yapılarak yetiştirilmektedir. Ancak Trakya'da yağışlı koşullar altında yetiştiriciliği yapılmaktadır. Türkiye ortalamasından düşük olmasına rağmen kuru tarımdan elde edilen verilerle yine de yakın değerlerdedir. Çeltik üretiminde baktığımızda yine Türkiye verim ortalamalarının çok üstünde olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda bir ilde düşük verim elde edilmiş olsa da diğer 2 il yaklaşık 100 kg/da verim farkı oluşturmaktadır (TÜİK, 2022b).

Tablo 1'de rakamsal verilerle de gösterildiği gibi Trakya Bölgesi tarımsal üretim açısından toprak, topoğrafya ve iklim özellikleriyle çok özel yaratılmış bir bölgedir. Trakya Bölgesinin sadece tarımsal üretim için kullanılması gerekmektedir.

¹ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü Tekirdağ

Tablo 1.Trakya Bölgesi'nde yaygın olarak yetiştirilen buğday, ayçiçeği ve çeltik bitkisinin son beş yıllık verim ortalamaları (kg/da)

Ürünler	Yıllar	Edirne	Kırklareli	Tekirdağ	Türkiye
Buğday	2022	407	400	421	296
	2021	474	460	534	266
	2020	358	390	392	292
	2019	381	393	451	276
	2018	346	390	340	271
Ayçiçeği	2022	259	235	196	261
	2021	266	248	240	273
	2020	264	291	248	292
	2019	263	285	251	289
	2018	248	258	235	277
Çeltik	2022	840	876	666	788
	2021	798	844	630	772
	2020	803	773	797	782
	2019	842	841	816	791
	2018	845	821	752	782

2-TRAKYA'DA AMAÇ DIŞI ARAZİ KULLANIMLARI

Bölgede yaygın olarak kullanılan amaç dışı arazi kullanım dağılımları maden ve toprak sanayi hammaddesi, sanayi alanları, yazlık-ikinci konut, kamu yatırımları, kentleşme en yaygın durumdadır. Bunlardan maden kullanımları daha çok Kırklareli'nin Istranca eteklerinde, sanayi alanları Tekirdağ-Kırklareli birleşme noktasını da içine alan Çorlu-Çerkesköy- Muratlı- Büyükkarıştıran hattında, yazlık- ikinci konut daha çok deniz kıyı şeridinde yer almakla birlikte ormanlık alanlarda da dağılım göstermektedir. Kamu yatırımları ve kentleşme 3 ilde de artış göstermektedir, özellikle fabrikalarda çalışan eleman açısından göç alması nedeniyle Tekirdağ da bu daha fazla dağılım göstermektedir.

2.1- Madenler ve Toprak Sanayi

Hammaddeleri

Trakya Bölgesi, yeryuvarının üzerini örten toprak açısından verimli ve iyi nitelikli topraklara sahip olmasının yanında örtü tabakasının altı da maden açısından zengin bir bölgedir. Şekil 1'de Kırklareli İli Maden Haritası verilmiştir (MTA, 2023). Haritadan görüldüğü gibi dolomit, kireçtaşı, mermer, grafit, kuars, kuars kumu, altın, tuğla- kiremitten oluşan endüstriyel hammaddeler ve bakır, kurşun, çinko, demir, mangan molibdenen oluşan metalik madenler açısından zengindir. Bu durum da bölgeyi maden işletmecileri tarafından cazip hale getirmektedir.

Bölgede bu madenler tarım alanları ve orman alanları altında yer almaktadır. Maden işletmeciliği başladığı durumda orman alanında ise ülkenin akciğerleri olarak tanımlanan, ülkenin su sağlayıcısı, yağmur çekenini olarak bilinen ormanlar yok olmaktadır. Üzerinden sayısız ağaç kesilerek madenler çıkarılmaktadır. Tarım alanlarına denk geldiği durumda da tarım toprakları tamamen yok olmaktadır. Aynı zamanda işletilmesi sırasında çevreye yarattığı olumsuz etkiler de göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Bölgedeki bazı maden işletmelerinin durumu, maden işletilmek istenilen, ruhsatı alınmış alanların üzerini örten bitki örtüsünün durumunu ve çevresiyle olan ilişkisi Şekil 2'de farklı farklı fotoğraflarda gösterilmektedir. Gerek orman alanlarının gerekse de tarım alanlarının nasıl özellikte oldukları net bir şekilde görülmektedir.

Maden işletilmesi istenen alanlar ormanlık alan olmasıyla tarıma bir etkisi olmadığı görüşü çok yaygındır. Tarımsal üretim denildiğinde akla sadece bitkisel üretim gelmemelidir, hayvansal üretim de tarımsal üretimin bir parçasıdır. Orman alanlarında ağaçların seyrek olduğu yerler, ağaç araları hayvan otlakçılığı için kullanılmaktadır. Dağ köylerinde, mera alanlarının az ve/veya yetersiz olduğu köylerde orman alanları hayvan otlatılması için en ideal koşulları sağlamaktadır (Şekil 2). Hayvanların bu alanlarda otlatılması orman altı örtüsünün tazelenmesi ve hayvanların gezinmeleri sırasında bıraktıkları dışkıları gübre görevini görmektedir ve toprak canlı aktivitesini artırmaktadır.

Şekil 2. Bölgedeki bazı madenlerin çevresindeki doğal güzellikler ve maden alanlarının durumu

Trakya Bölgesin birçok yerinde dağılım gösterdiği gibi özellikle Tekirdağ Kumbağ Naip Mahallesiinde yaygın olarak işletmesi yapılan toprak sanayi hammaddesi çıkarılan ve geriye olduğu gibi bırakılan alanlardan görüntüler Şekil 3'de verilmiştir. Bölgenin sebze tarımıyla da öne çıkan tarımsal üretime sahip olduğu da hesaba katıldığında oluşan görüntülerin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Çıkarılan hammaddenin çevre tarım arazilerine yığılmasıyla sadece ruhsat alanına zarar vermemekle kalmayıp çevre tarım arazilerine de olumsuz etkisi olmaktadır.

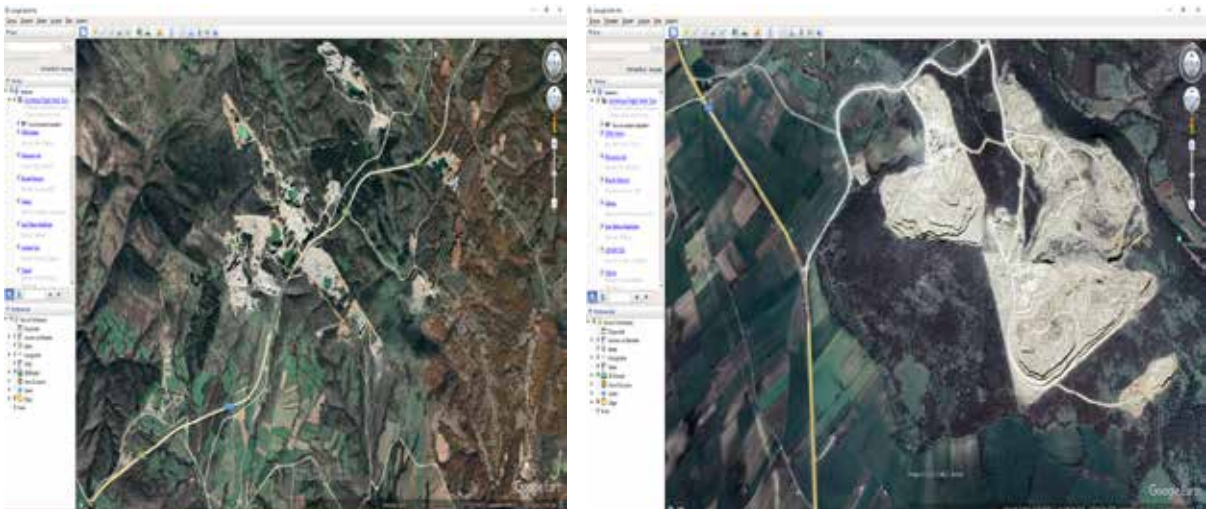

Şekil 3. Toprak Sanayinin oluşturduğu görüntüler

Madenler buldukları yerlerden çıkartılması gerçeği bilinmektedir ve kabul edilmektedir. Ancak ülke geneline bakıldığında yukarıda saymış olduğumuz madenlerin Türkiye'nin birçok yerinde bulunduğu, üzerinde toprak oluşmayan, orman olmayan, hatta üzerinde ot bile yeşermeyecek kadar az yağış alan yerlerden başlanarak bu madenlerin işletilmesi gerekmektedir. Maden rezervleri ülke genelinde bilinmektedir ve ülkenin yıllık tüketimi de bilinmektedir. Buradan yola çıkılarak madencinin istediği yere ruhsat vererek değil de, ülkenin maden çıkarılması için en uygun yer neresi ise, üzeri en boş yerler neresi ise oralardan başlayarak ruhsat verilmelidir. Şekil 4'de gösterildiği gibi yemyeşil ormanlık alanların içinde, tarım arazilerinin etrafında beyaz benekler şeklinde dağınık, gelişigüzel ve doğayı yok ederek işletilmemelidir. Ülke genelinde bu planlama yapılmalı ve hayata geçirilmelidir. Yoksa bu görüntüler her geçen gün her yerde giderek artmaktadır.

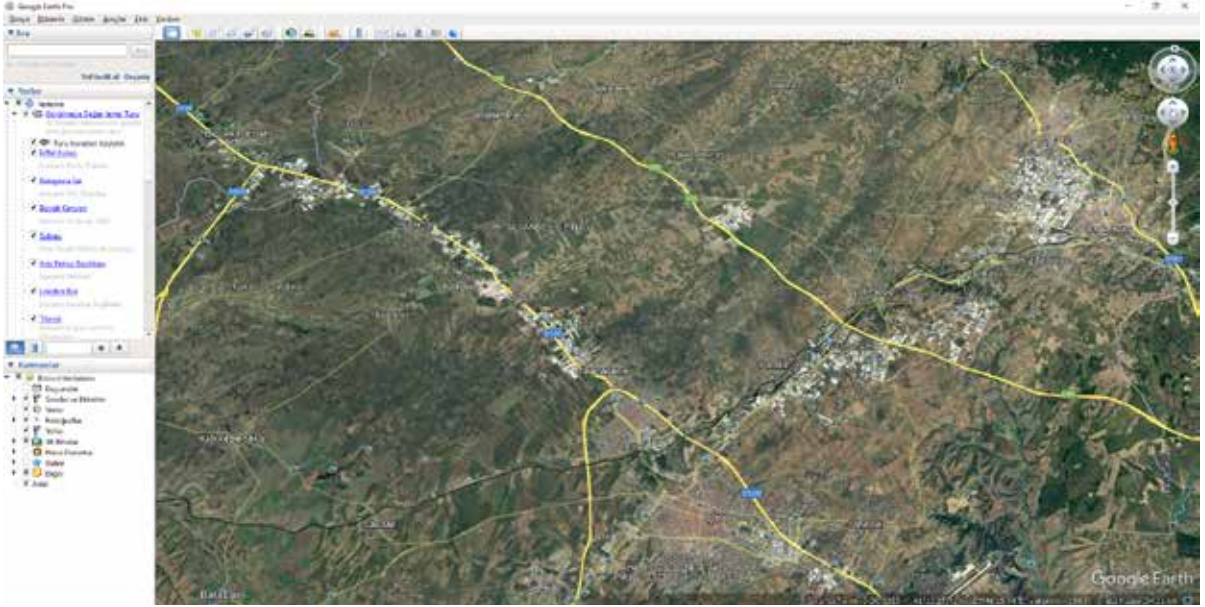
Şekil 4. Trakya Bölgesinde farklı maden işletmelerinin işletme sonrası oluşturduğu görüntüler ve çevre tarım ve orman alanlarının durumu

2.2- Sanayi Alanları

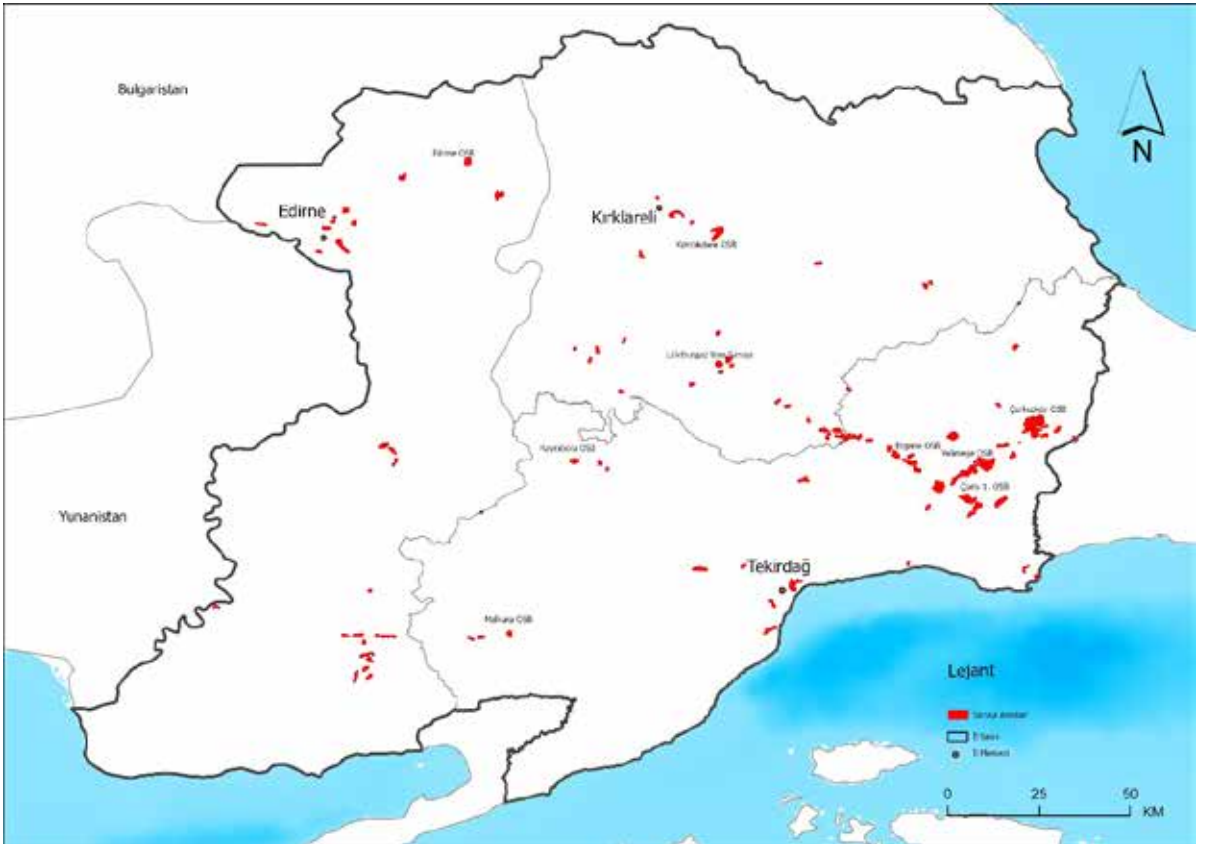
Trakya bölgesi tarım toprağı, topoğrafyası ve iklim koşulları açısından sadece tarımsal üretimin yapılması gereken özel bir bölge olduğu belirtilmektedir. Durum böyle olması yanında Trakya Bölgesi İstanbul'un arka bahçesi şeklinde bütün hava, su, toprak, çevre, insan sağlığı açısından kirletici olan karma sanayisi buraya taşınmaktadır. Cangir ve Boyraz (1997) yılında yaptığı çalışmada sanayinin 1985 yılına göre kıyaslanarak aradan geçen 11 yıl içinde %1675,4 gibi çok yüksek bir artış oranıyla Trakya'ya yerleştiğini bildirmişlerdir. Bu artışın E-80 karayolu ve otopan etrafında dağınık gösterdiğini belirtmişlerdir. Trakya Bölgesi'ne sanayinin getirilmesi, her geçen gün sayısının artması, önce dağınık bir şekilde yol kenarlarına fabrikaların yapılması, sonra dağınık bir şekilde yapılan fabrikalarının aralarının da dahil edilerek birleştirilerek Organize Sanayi Bölgelerine çevrilmesi iyi nitelikli ve verimli tarım topraklarının geri gelmemek üzere yok olmasına neden olmaktadır. Sanayinin bu bölgede bu kadar artışı sadece yapıldığı alanı yok etmekle kalmıyor, bu fabrikalarda çalışacak elemanlar için hızla göç alıyor. Gelen nüfusa mevcut konutların, sosyal alanların, okulların, rekreasyon alanlarının yetmemesi sonucunda hızlı ve çarpık kentleşme yoluna gidiliyor. O da Trakya'nın bugün geldiği duruma çok net göz önüne serilmektedir (Şekil 5).

Trakya bölgesinde Edirne-Kırklareli-Tekirdağ illerindeki sanayi alanlarının dağılımları Şekil 6'da verilmiştir. Harita

üzerinde küçük kırmızı noktalar şeklinde görülen alanların toplamı 91.373 da alanı oluşturmaktadır. Cangir ve Boyraz (1997) yılında yaptığı çalışmada sanayi alanlarının toplamını 53.780 da olduğunu bildirmişlerdir. Aradan geçen 25 yıl zarfında %169.9 oranında sanayi alanlarında artış gerçekleşmiştir.

Şekil 5. Çerkesköy-Çorlu-Büyükkarıştıran yol güzergahındaki tarım toprakları üzerindeki sanayileşme ve çarpık kentleşme

Şekil 6. Trakya Bölgesi'nde sanayinin dağılımı (CORİNE,2021)

Trakya Bölgesi toprak özellikleri açısından tarımsal üretimde hemen hemen tüm kültür bitkilerinin yetişmesine uygun özellikteki arazilerdir (Şekil 7). Toprak özelliklerinin özellikle derinlik açısından derin toprak oluşu derin köklü kültür bitkilerinin yetişmesine de uygun özellik göstermektedir. Bunun yanında tarımsal üretim için en az toprak ka-

dar önemli olan iklim özellikleri de uygundur. Durum böyle olunca da bölge de Türkiye ortalamasının üstünde ürün alınmasına neden oluyor. 2018 yılında Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde yetiştirilen alan ayçiçeği Türkiye ortalamasının %49,09 unu oluşturmaktadır (TÜİK, 2022). Bu oran 2022 yılında %43,74 ünü oluşturmaktadır. Türkiye’de yetiştirilen ayçiçeğinin neredeyse yarısına yakını bu 3 ilde ekilirken 5 yıl içinde yaklaşık %11 dekar alan oranında azalma gerçekleşmiştir. Aynı durum çeltik yetiştirilen alanlar için de geçerlidir. 2018 yılında Türkiye’de çeltik ekilen alanların %45,79’u 3 ilde ekim yapıyordu. 2022 yılında ekilen alanların %41,49’u ekilir olmuştur. Bu rakamlar göstermektedir ki Trakya Bölgesi ayçiçeği, çeltik gibi ürünlerde yaklaşık yarısına yakını Trakya Bölgesi’nde ekimi yapılmaktadır ve her geçen gün ekilen alanların miktarı ürün bazında da azalmaktadır. Sanayi alanlarındaki artış tarım alanlarında ve böylece yetiştirilen ürünler bazında da görülmektedir.

Şekil 7. Sanayi yer seçimi yapılan toprağın ve bitkinin durumu

Tarım topraklarının amacı dışında sanayi olarak kullanılması sadece 91.373 dekar alanın geri gelmemek üzere yok olmasıyla kalmamaktadır. Sanayide kullanılan suyun arıtma yapılarak ve/veya yapılmayarak derelere bırakılmasıyla Trakya havzasını oluşturan Ergene nehrini de kirletmeye devam etmektedir. Ergene nehrinde mevcut haliyle canlı yaşamamaktadır. Fabrikalar yer altı sularını kullanmaktadır ve kullandıkları suyun derelere bırakılmasıyla ergene nehrinin ve kollarının taşıma kapasitesinin üzerindeki su nehre bırakılmaktadır ve bu durumda yağışlarla birlikte nehirlerin daha sık taşkınlar oluşturmalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda bu taşkınlarla gelen sular fabrikaların tarafından çoğunlukla arıtmadan nehre bırakılan kirli sulardan olduğu bilinmektedir.

2.3- Konut/ İkinci konut (yazlık)

Trakya Bölgesi tarım toprağı, orman alanları, maden yatakları gibi doğal kaynaklar açısından özel yaratılmış bir bölge olmanın yanında yarımada oluşu 3 tarafının denizlerle çevrili oluşu deniz turizmini de beraberinde getirmektedir. Denizin varlığı deniz turizmini artırmış, artan turizm beraberinde çarpık yapılaşmayı getirmiştir. Trakya’da yapılaşma önce tarım arazilerinin üzerine bağımsız ve/veya site şeklinde yazlıkların yapılması şeklinde başlayıp daha sonra bu yapılan binaların konumuna göre yollar uydurularak yerleşimler oluşturulmaktadır. Tarım arazileri üzerinde man-tar gibi biten çarpık yapılaşmanın görüntüleri şekil 8’de görülmektedir.

Şekil 8. Tarım arazileri üzerine yapılan yazlıkların dağılım şekilleri

3-SONUÇ ve ÖNERİLER

Trakya Bölgesi'nde amaç dışı arazi kullanımının boyutu Trakya Bölgesi'nin tarım bölgesi olmanın dışına çıkarma yolunda ilerlemektedir. Amaç dışı arazi kullanımına dur denilmediği durumda bu sonuç çok kısa sürede kaçınılmaz olacaktır.

Trakya Bölgesi'nde ve Türkiye'de arazi kullanım planlanması yapılması mutlak gereklidir. Bu planlamanın yapılabilmesi için 1/25.000 ölçekli ayrıntılı toprak haritasının yapılması gerekmektedir. Ülkenin tümü düşünülerek planlama yapılmadığı durumda en kolay amacı dışına çıkarılabilen tarım topraklarının tamamı betonlaşacaktır. Arazi Kullanım Planları yapılabilirse ülkemizde sanayinin de çok rahat yer bulacağı, madenin de öncelikli çıkarılması uygun olan yerlerin olduğu, ikinci konutların planlı yerleştirilebileceği bunun yanında uygun koşullarda ideal bir şekilde birim alandan en fazla ve en kaliteli ürünün alınabileceği tarımın da yapılabileceği her kullanım türüne uygun arazi yapısının varlığı bilinmelidir.

Toprak Kanunu'nun gözden geçirilerek tarım topraklarının amacı dışında kullanımının önüne geçilmelidir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının yetki ve sorumlulukları dahilinde tarım topraklarının önemine hassasiyet göstermeleri gerekmektedir.

Parlamentonun çölleşme, arazi bozunumu, yanlış ve amaç dışı arazi kullanımı konularında hassasiyet göstermeleri gerekmektedir. Kamuoyunun ve sivil toplum kuruluşlarının bilinçli olarak parlamento üzerinde baskılarını artırmalıdır.

Yapılaşmaların tarım arazilerinin ortasına tarımsal bütünlüğü bozacak şekilde değil de kamu hizmetlerinden en kolay yararlanabileceği yerlerin seçimine dikkat edilmelidir.

Halk olarak, üretici olarak doğal kaynakların kullanılmasında duyarlı ve bilinçli olunmalıdır. Arsa rantını düşünerek tarla vasfından çıkarılarak tarımsal üretimden vazgeçilmemelidir. Tarımsal üretimin önemi pandemi döneminde çok daha iyi anlaşılmıştır. Pandemi döneminde lüks arabalara binilemezken, markalı kıyafetler giyilemezken, altın takmanın bir anlamı olmazken, yemeden bir öğün atlanılmadığını, hatta hastalığa yakalanmamak için ve/ veya yakalananların kolay atlatması için sağlıklı beslenmeye çok dikkat edildiği gözler önüne serilmiştir. Bu durumda göstermektedir ki insan hayatı için beslenmeden olmadığı, beslenme için tarımsal üretimin zorunluluğu, tarımsal üretim için de tarım topraklarımızın korunması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Cangir, C. ve D. Boyraz, "Trakya' da amaç dışı arazi kullanımı ve kırsal arazi sınıflaması" I. Trakya Toprak ve Gübre Sempozyumu, 19- 28, 20- 22 Ekim 1997, Tekirdağ, (1997).

CORINE, 2021. European Environment Agency Corine Land Cover, 2018. Version 2020_20u1. Available online: <https://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover/clc2018> (accessed on 26 April 2021).

MTA, 2023. <https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/maden-haritalari/kirklareli.pdf>

TÜİK 2022a. (<https://cip.tuik.gov.tr/>). TÜİK, 2022b. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=104&locale=tr>

ÜLKEMİZ TARIMINDA BİR DÖNEM ETKİN OLARAK GÖREV YAPAN BÜGÜN DE HİZMETLERİNE BÜYÜK İHTİYAÇ DUYULAN KURULUŞ TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Dr. Mustafa Necat ŞENGÜN¹

TOPRAKSU Genel Müdürlüğü, kuruluşundan kapatıldığı (Mülga) tarihe kadar ülkemizin toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi yönünde yaptığı yeraltı ve yerüstü suyu sulamaları, tarla içi geliştirme hizmetleri, drenaj ve toprak ıslahı, toprak muhafaza, havza ıslahı ve gölet, kredi, araştırma ve çiftçi eğitim hizmetleri gibi tarımsal üretimi artırıcı olumlu ve yaygın çalışmaları ile ülkemiz kalkınmasında önemli bir yer almıştır.

TOPRAKSU çalışmalarının halktan gördüğü yakın ilgi, kamu yönetiminin dikkatini çekmiş ve buna bağlı olarak bütçe imkânlarının yıllar itibarıyla artırılması sonucu yatırımlarda büyük ölçüde gelişme sağlanmış, böylece çalışmalar kapatılana kadar büyük bir hızla yurt sathına yayılmıştır.

1. TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN KURULUŞU VE KAPATILMASI

Yurdumuz toprak ve su kaynaklarının tarımda kullanılması konusundaki ilk çalışmalar Tarım Bakanlığı'nın 1932 yılında "Eskişehir Kuru Ziraat Deneme İstasyonu" nu kurması ile başlamıştır.

1944 yılından sonra Bayındırlık ve Tarım Bakanlıkları, Çukurova Bölgesi'nde sulu tarım olanakları üzerinde birlikte incelemelere başlamış ve 1947 yılında Ceyhan-Seyhan ve Berdan nehirleri arasındaki geniş ovalarda çiftçilerin sulama kültürünü artırmak ve yeniden kurulacak sulama tesisleri için gerekli doneler temin etme amacı ile Tarsus'ta ilk Sulu Ziraat Deneme İstasyonu kurulmuştur.

Bu kuruluşun kısa sürede yapmış olduğu olumlu çalışmalar sonucunda; 1949'da Menemen, 1950'de Kaşınhan, 1953'de Çumra, 1955'de Eskişehir Sulu Ziraat Deneme İstasyonları ile 1954'de Ankara Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü faaliyete geçirilmiştir.

TOPRAKSU Genel Müdürlüğü'nün Tarım Bakanlığı bünyesinde ilk kuruluşu ise 1952 yılında Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulan "Sulama ve Kurutma İşleri Şubesi" ile başlar. Bu şube 1957 yılında Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'nden ayrı bir Daire Reisliği haline getirilmiştir.

1960 yılı Şubat ayı sonuna kadar Daire Reisliği olarak hizmet gören kuruluş, toprak ve su konularında yaptığı deneme, araştırma, demonstrasyon, teknik yardım, eğitim ve öğretim faaliyetlerine ek olarak özellikle kamuyu ilgilendiren küçük su tesislerinin kurulmasında, sulu tarım alanlarının sulamaya hazırlanmasında, toprak muhafaza ve arazi ıslahı konularında, olanaklarının üstünde göstermiş olduğu çalışma nedeniyle gerek kamuoyunun, gerekse çiftçinin yakın ilgisini çekmiştir. Bunun sonucu olarak 27.02.1960 tarihinde 7457 sayılı "Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Umum Müdürlüğü" kanunu ile Tarım Bakanlığı bünyesinde yeni bir Genel Müdürlük olarak kurulmuştur. Bu kanunla "TOPRAKSU" ismi de rumuz olarak kabul edilmiştir.

Genel bütçeye bağlı bir kuruluş olan TOPRAKSU Genel Müdürlüğü, daha sonra Bakanlar Kurulu'nun 16.07.1964 tarih ve 6/3349 sayılı kararı ile Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı'na bağlanmıştır.

TOPRAKSU Genel Müdürlüğü – Yol Su Elektrik ve Toprak İskan Genel Müdürlükleri 08.06.1984 tarihli 212 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmıştır.

Bu kapatılan genel müdürlükler 09.05.1985 tarih ve 3202 sayılı Kanunla kurulan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir ve bu kanun 22.05.1985 tarihli 18761 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2. TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN GÖREV VE YETKİLERİ

7457 sayılı kuruluş kanununun 2.maddesine göre TOPRAKSU Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri şunlardır:

- Ziraata elverişli topraklarda erozyonu durdurmak, sel sularının zararlarını önlemek, suyu toprakta muhafaza etmek ve toprak verimliliğinin devamlılığını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak,
- Devletin hüküm ve tasarrufu altında veya hususi mülkiyetindeki yabancı zeytinlik, harnupluk, sakızlık, fundalık, makilik, tabii mer'a ve benzeri sahaları en elverişli şekilde ıslah, imar ve ihya etmek,
- Devletin hüküm ve tasarrufu altında veya hususi mülkiyetindeki taşlık, asitli, alkali veya turbiyer toprakları ve kurutulmuş sahaları ziraata elverişli hale getirmek,

d) Devletçe ikmal edilmiş sulama tesislerinden alınan veya her ne suretle olursa olsun ziraat sahalarında bulunan

¹ Ziraat Yüksek Mühendisi

suyun ziraatta kullanılması ile arazi tesviyesi, tarla başı kanalları, tarla içi sulama ve drenaj tesisleri gibi zirai sulama hizmetlerini ve bu mevzuda gerekli diğer işleri yapmak,

e) Sulama suyu ihtiyacı saniyede 500 litreye kadar olan sulama tesislerini kurmak ve işletilmelerini sağlamak, aynı mahiyette evvelce yapılmış tesisleri ikmal ve ıslah etmek, işletilmelerini sağlamak. (Debisi 500 litreden fazla olan sular üzerinde yapılacak tesisler için DSİ'nin muvafakatı gerekir),

f) Toprakların verimlilik, sulama, drenaj, açma, ıslah, arazi toplulaştırma ve kullanabilme kabiliyetleri bakımından her türlü etüt ve toprak tahlilleri ile sınıflandırılması ve toprak haritalarını yapmak,

g) (f) bendindeki maksatlar için memlekette yapılacak arazi sınıflandırılmasına ve toprak etütlerine esas olacak usul ve standartları tespit etmek,

h) Toprak ve toprak verimliliğinin muhafazası, arazi ıslahı ve zirai sulama ile alakalı her türlü deneme ve araştırmalar yapmak; öğretim, eğitim ve teknik yardımda bulunmak ve örnek mahiyette çalışmalar yapmak,

i) Zirai sulama, toprak muhafaza ve arazi ıslahı gibi faaliyetlerde gerekli olursa birlikler, ortaklıklar, döner sermayeli veya hükmi şahsiyeti haiz işletmeler kurmak veya döner sermayeli işletmelere ortak etmek, veya bunlarla ve müteahhitlerle her türlü anlaşmaları yapmak,

j) Ziraat Vekaletinin teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kabul edilecek yerlerde, toprak muhafaza ve zirai sulama tekniğinin zorunlu kıldığı hallerde, kanuni mevzuatı gereğince arazi toplulaştırmasını yapmak,

k) TOPRAKSU çalışmalarının yapılması ve geliştirilmesi için gerekli müessese ve laboratuvarlar kurmak, garaj ve atölye, ambar ve depolar, idare binaları ve lojman gibi tesisleri yaptırmak ve bunların teçhiz ve bakımlarını temin etmek,

l) TOPRAKSU'nun çalışma alanına giren işlerin yapılmasında, gerekli her türlü madde, malzeme, makine, ekipman ve taşıtları temin etmek; makine ve ekipmanları gerektiğinde ücret karşılığında çalıştırmak veya kiraya vermek,

Kanuni görevlerinden de anlaşılacağı üzere: TOPRAKSU Genel Müdürlüğü köy kalkınmasının dayanağı olan köy ve köylünün gelir artışını sağlayacak, köylüyü belirli bir yaşama düzeyine kavuşturacak toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili yatırımları yapan, çiftçinin bu konulardaki girişim ve çabalarına yardımcı ve destek olan, yol gösterici ve eğitici faaliyetlerde bulunan bir kuruluştur.

I. TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN KURULUŞ ŞEMASI

Yukarda belirtilen görevleri yerine getirmek üzere örgütlenen TOPRAKSU Genel Müdürlüğü; bir Genel Müdürün yönetiminde merkez örgütü ile taşrada 19 Bölge, 2 Planlama ve 3 Proje Müdürlüğü ile 11 Araştırma Enstitüsü, 3 Proje Geliştirme Müdürlüğü (Eğitim Merkezi), 63 İl Ekip Başmühendisliği, 2 Makine ve İkmal Müdürlüğü

ile 1 Kartografya Müdürlüğü'nden oluşmuştur. Kuruluş şeması ekte yer almaktadır.

II. TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN ÇALIŞMALARINDAKİ ANA İLKELER

a) Hizmetin götürülmesi gereken yerde Teknik Ekip kılıcı olarak yer almalıdır. Bu nedenle kuruluş şemasında İl Ekip Başmühendisliği, Planlama Bölge Müdürlüğü ve Proje Müdürlükleri yer almıştır. Bu birimler kurulduğu yerdeki iş hacmi dikkate alınarak kurulmuşlardır.

b) Çalışmalar Bilime-Araştırmaya dayalı olarak yürütülmüştür. Bu amaçla üniversiteler ile yapılan yakın işbirliğinin yanında, Bölgesel olarak çalışan Araştırma Enstitülerinin çalışmalarından projelerin geliştirilmesinde yararlanılmıştır. (Bitkilerin üretim maliyetleri, su tüketimleri, yetiştirme teknikleri, toprak analizlerine dayalı olarak belirlenen gübre ihtiyaçları ve verilme zamanları bunlara örnektir.)

c) Çiftçilerin eğitimi ve uygulamada çiftçilerin yanında yer almak, Tarla günü-Demonstrasyon, sulama ustası geliştirme kursları, çiftçiye yapacağı işleri gösteren yayınlarla ulaşmak, suyun toprakta kaybolmadan toprağın işlenmesini sağlayan toprak işleme yöntemlerini çiftçiye öğretmek (dip kazan kullanımı ve kontur sürüm vb.), gübreleme ile ilgili bilgileri çiftçiye ulaştırmak, eğitim çalışmalarının en önemli konularını oluşturuyordu.

d) Sulama suyunun toprağa en az kayıpla verilmesini sağlayacak sulama yöntemlerinin çiftçilere öğretilmesi, bu amaçla yapılması gereken altyapının (tarla içi geliştirme çalışmaları) yapılması,

e) Fazla suyun toprakta ve bitkide oluşturacağı zararları önlemek, bu fazla suyun ortamdaki uzaklaştırılmasını sağlamak için gereken drenaj projelerinin yapılmasını sağlamak,

f) Sulama projelerinin daha ekonomik olarak yapılmasını sağlayan, ayrıca tarımsal çalışmaların daha ekonomik olarak yapılmasına imkân sağlayan Arazi Toplulaştırma çalışmalarının yaygınlaştırılması amacıyla çiftçilerin eğitilmesi ve projelerin uygulanması, (çiftçi muvafakatı belli oranlarda sağlanmadan bu projeler uygulanmadığı için çiftçilerin eğitimle muvafakatlarının alınması gerekmektedir)

g) Çiftçilerin kooperatifler yoluyla bir araya gelmeleri teşvik edilmiş, Sulama Kooperatifleri yoluyla yapılan tesislerin bakım-onarım ve işletmeleri bu kooperatiflere bırakılmıştır. (TOPRAKSU Sulama Kooperatifleri)

h) TOPRAKSU hizmetlerinden münferit olarak yararlanmak isteyen çiftçilere TOPRAKSU Kredilerinden yararlanmasını sağlayacak destek sağlanmıştır. Bu amaçla çiftçinin talebi doğrultusunda gerekli olan etüt-planlama-projeleme ve uygulamada teknik destek sağlanarak projeler gerçekleştirilmiştir. Ziraat Bankası ile yapılan protokol esaslarına göre verilen TOPRAKSU Kredileri düşük faizli krediler olması nedeniyle çok tercih edilen ve yaygın olarak uygulama imkânı bulan kredilerdi. (TOPRAKSU Kredi Projeleri uygulandığı yıllarda bir marka haline gelmiş projelerdi.)

i) Araştırma Çalışmaları; Bölgesel olarak çiftçilerin tarımsal çalışmalarına esas olacak araştırmaları yapan ve sonuçları doğrudan çiftçilerin yararlanmasına sunulan faaliyetlerdir. Toprak işleme, sulama, gübreleme ve eğitim çalışmaları bu kapsamda yapılan hizmetlerdir.

j) Hizmet İçi Eğitim Çalışmaları: TOPRAKSU'da görev alan çalışanlar, branşlarına göre mutlaka hizmet eğitimine tabi tutulmuşlardır. Bu eğitimler kısa süreli seminerler olduğu gibi 3-6 aylık kurslar halinde, kurumun kendi Proje Geliştirme Müdürlüklerinde (Eğitim Merkezleri) (Ankara-İzmir-Menemen-Tarsus) yapılmaktadır.

III. TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN YAPILAN İŞLER NELERDİR?

a) Toprak Etüt ve Haritalama Çalışmaları:

Ülkemizde toprak etüt ve haritalama çalışmaları, ülkemizin genel toprak haritasını çıkarmak amacıyla başlamıştır.

İlk çalışmalar 1952-1954 yılları arasında yapılmış ve sonucunda "Türkiye Toprakları" ve 1/800000 ölçekli "Türkiye Umumi Toprak Haritası" yayımlanmıştır.

Bu ilk çalışmalardan sonra 1955 yılında Ankara Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü elemanları tarafından Çukurova'da temel toprak etütlerine başlanmıştır. 1/10000 ölçekli hava fotoğrafları kullanılarak detaylı kademede yapılan bu etütlerde toprak sınıflamasına tam anlamıyla yer verilmiştir. Özellikle en çok detayın bulunduğu alt kategori dik-kate alınarak topraklar seri ve tiplere ayrılmıştır. Bu etütlere dayanılarak yapılan sulama, drenaj ve ıslah çalışmaları sonucu Çukurova'da önemli oranda verim artışı sağlanmıştır.

Ülkemizde planlı döneme girildiğinde gerekli görülen kalkınma planlamasının yapılabilmesi ve uygulamaya konulabilmesi için kurumların topraklarımızın tümü hakkında daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyulması üzerine 1966 yılında bütün yurt sathında Türkiye Geliştirilmiş Toprak Haritası yapımına başlanılmıştır.

Bu çalışmalarda 1/25000 ölçekli topografik haritalar kullanılmıştır. Arazide 2-3 Km aralıklarla sondalar yapılmıştır. Sonuçta 5 yıllık bir çalışma sonucu arazideki etüt çalışmaları bitirilmiştir.

Bu etütlerden yararlanarak her il için il toprak varlığı, toprakların sorunlarını, kullanım şekillerini, kullanmaya uygunluk sınıflarını ve bu sınıflara göre kullanmada yapılması gereken değişiklikleri gösteren İL TOPRAK KAYNAĞI ENVANTER RAPORU, 1/100000 ölçekli toprak haritaları ile birlikte hazırlanarak yayımlanmıştır.

Ayrıca havza bazında yapılacak büyük tarımsal planlamalar için gerekli toprak bilgisini İl Toprak Kaynağı Envanter Raporlarından daha ayrıntılı olarak kapsayan HAVZA TOPRAK RAPORLARI 1/200000 ölçekli toprak haritaları ile birlikte yayımlanmıştır.

a) Toprak ve Su Tahlil Laboratuvarları Çalışmaları:

TOPRAKSU hizmetlerinin araştırma, etüt ve uygulanması aşamalarında toprak, sulama suyu, bitki ve gübre analiz ihtiyaçlarını karşılamak, ülke topraklarının etüt ve haritalanması için gerekli tahlilleri yapmak, çiftçiler ile Resmi ve Özel kuruluşların sulama, gübreleme, bitki adaptasyonu ile ilgili olarak toprakların ıslahı, muhafazası ve daha verimli hale getirilmesine ilişkin hizmetler TOPRAKSU Laboratuvarlarıncı yapılmıştır. Yapılan toprak tahlillerine göre çiftçi topraklarının ne miktarda ve ne çeşit gübrelere ihtiyacı olduğu, ne zaman ve ne şekilde gübre verileceği tavsiye edilmiş ve birim sahadan daha fazla ürün alınması sağlanmıştır.

b) Küçük su Çalışmaları:

TOPRAKSU Genel Müdürlüğünce yapılan küçük su tesisleri; debisi 500 L/s'ye kadar olan, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarından yararlanılarak yapılan tesislerdir.

Bu tesisler su kaynaklarının daha rasyonel ve tarıma en uygun biçimde değerlendirilmesini temin etmiştir. Böylece köylü ailelerinin tarımsal gelirlerinin artırılmasında, küçük tarım işletmelerinde sebze ve meyve tarımının geliştirilmesinde köy ve köylüyü kapalı ekonomiden kurtarıp Pazar ekonomisine yöneltmede başarı sağlanmıştır.

Küçük su tesisleri eğer bir çiftçi grubunu kapsayacak boyutta ise bu tesisler Devlet yatırımı olarak programa alınmıştır. Eğer konu özel ve tüzel kişilere ait ise bu durumda TOPRAKSU'nun teknik yardım ve gözetimi altında TOPRAKSU kredileriyle tesislerin yapımı gerçekleştirilmesi yöntemi izlenmiştir. (TOPRAKSU Kredileri ileride açıklanmıştır.)

Küçük su Projeleri:

- Münferit Küçük su Tesisleri,
- Yerüstü Suyu Kooperatif Tesisleri,
- Yeraltı Suyu Kooperatif Tesisleri.

Olarak 3 grupta gerçekleştirilmiş olup, Yeraltı Suyu Kooperatifleri yoluyla gerçekleştirilen tesisler DSİ Genel Müdürlüğü ile koordineli bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Küçük su projelerinin en büyük özelliklerinden birisi de bu projelere çiftçilerin katkı sağlamalarıdır. Bu katkı çiftçilerin yapılan tesislere sahiplenmesi, işletme ve bakım işlerinin sağlıklı bir şekilde yapılmasına neden olmuştur.

Dünya Bankası yıllar içerisinde uygulanan bu projeleri incelemiş, yapılan tesislerin hem maliyetinin küçük olması, hem de işletilmesine ve bakım onarımına halkın gösterdiği ilgiyi değerlendirerek, gelişmekte olan ülkelerde uygulanmak üzere "Mikro Havzalarda Sulama, Toprak Koruma ve Drenaj Projeleri" ni geliştirmiştir. Nitekim 1990'lı yıllarda böyle bir Dünya Bankası Projesi Tarım Bakanlığı, Orman Bakanlığı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinasyon yoluyla Adıyaman, Elazığ, Malatya, Antalya, Isparta, Adana ve Mersin illerinde uygulanmıştır.

c) Tarla İçi Geliştirme Çalışmaları:

Sulama suyu temin edilen alanlarda tarla tesviyesi, tarla içi drenajı, toprak ıslahı, yüzey tahliye sistemi, tarla grup yolları, arazi toplulaştırması, sert kat (hardpan), oluşmuş olan yerlerde bu tabakaların kırılması, tuzlu ve alkali toprakların ıslahı, çiftçilere sulama sistemlerinin ve sulama yöntemlerinin öğretilmesi ve çiftlik planlaması faaliyetlerinin tümünü kapsamıştır.

d) Çiftçi Eğitimi:

Devletçe işletmeye açılan sulama şebekelerinden çiftçilerin sulu tarım tekniğini geliştirmek, uygun sürüm, ekim, dikim metotlarının öğretilmesi, sulama suyunun zamanında ve yeter derecede verilmesi ve bununla ilgili pratik metotların uygulamalı olarak öğretilmesi, gübre tatbiki ve metotlarının anlatılması, her türlü yayın araçları ile çiftçilere gerekli öz bilgilerin aktarılması ve bütün bu çalışmaların sonucunda işletmeye açılan sahalarda tarla içi geliştirme çalışmalarının tamamlanarak birim sahadan daha çok verimin sağlanması hedef alınmıştır.

Bu hedeflere ulaşabilmek ve çiftçinin kendi arazisinde, iş başında eğitimini sağlamak amacıyla "TOPRAKSU Çiftçi Eğitimi Servisi Çalışma Talimatı" hazırlanarak 21.04.1971 tarih ve 71-26/154 sayılı genelge ile yürürlüğe konulmuştur.

Bu talimat gereğince proje sahasındaki çiftçilerden seçilen TOPRAKSU ustaları özel eğitime tabi tutularak yetiştirilmekte ve her TOPRAKSU ustası kendi arazisi ile birlikte 20 adet çiftçi tarlasında da öğrendiği bilgi ve tekniği uygulamakla görevlendirilmiştir. Eğitim çalışmaları TOPRAKSU yanında diğer ilgili kuruluşlarla iş birliği yapılarak yürütülmüştür.

e) Toprak ve Su Muhafaza, Havza Islahı Çalışmaları:

Toprak ve su muhafazası; toprak ve suyu yerinde tutarak, arazide birim alandan en yüksek verimin alınması ve üretkenliğin sürekliliğinin sağlanması tekniğidir.

Hareket halindeki su ve rüzgârın toprak zerrecelerini aşındırması, taşınması ve bir yere yığma sonucu oluşan aşınım (erozyon) ülke yüzölçümünün dörtte üçünde (%73,4) etkilidir. Yukarı havzalarda geniş ölçüde su, toprak ve bitki besin maddesi kayıpları olur. Aşağı bölümlerde verimli ovalar taşınıtı ile örtülüp verimsizleşir. Sulama kanalları, göller, barajlar taşınıtıyla dolar. Yerleşim alanları, karayolları, demiryolları zarar görür.

Aşınımın (erozyonun) durdurulması için alınan önlemler şu şekilde sıralanmıştır.

Tarım arazisinde;

- Her araziye yeteneğine uygun kullanma
- Bitkisel ve kültürel önlemler:
  - Eğitime aykırı sürüm,
  - Şeritsel ekim
  - Rüzgâr kıranlar
  - Anız örtülü tarım
  - Ekim nöbeti
  - Gübreleme ve kireçleme
- Fiziksel önlemler:
  - Sekileme
  - Çevirme sekileri
  - Otlı su yolları
  - Dere ıslahı ve kıyı koruma önlemleri
  - Yatak ıslahı (Düşüler, Seddeler, Koruma Duvarları)
  - Taşınıtı bentleri
  - Taşkın rezervuarları
- Otlak arazilerde kültürel önlemler:
  - Nöbetli otlatma
  - Örtü aşılama, yenileme
  - Gecikmeli otlatma
- Otlak arazilerde fiziksel önlemler:
  - Eğitime aykırı karıklar
  - Çukurlama
  - Padoklama (Tel çite alma)
  - Su yayma sistemleri

f) Gölet Yapım Çalışmaları:

Yağış havzalarında akışa geçen yağmur ve kar sularının tarımsal amaçla suya ihtiyaç duyulmayan dönemlerde toplayarak, bitkilerin suya ihtiyaç duydukları devrelerde sulamada kullanımını sağlayan depolama yapılarına "GÖLET" adı verilmiştir.

Bu tesisler devamlı akışı bulunan veya bulunmayan küçük akarsular üzerinde tesis edilebileceği gibi, özellikle akarsuların bulunmadığı yerlerde akışa geçen yağışların toplanması amacıyla da inşa edilmiştir.

Göletler sulama amaçlı olması yanında hayvan içme suyu ihtiyacını karşılamak, üst havzalarda oluşan erozyonu kontrol altına almak, büyük havzaların taşkın etkisini kademe kademe azaltma işlevini yerine getirmiştir. Ayrıca göletlerin yaban yaşamı içinde kanatlı hayvanlara yaşam ortamı oluşturmak, balıkçılığın geliştirilmesi gibi ikincil faydaları olmuştur.

g) TOPRAKSU Kredi Projeleri

Tarım alanındaki kamu yatırımları yanında, çiftçilerin münferiden yatırım yapmak isteyip, mali güçlerinin yetmediği durumlarda, projeye dayalı kontrollü kredi desteklenmesi çalışmaları, 1960 yılında TOPRAKSU Genel

Müdürlüğü tarafından başlatılmıştır.

Aynı yıl Tarım Bakanlığı T.C. Ziraat Bankası ile toprak muhafaza, zirai sulama ve arazi ıslahı çalışmalarını yaygınlaştırmak için 03.05.1960 tarihinde kredi fonu protokolü imzalamışlardır.

Bu kredilerin geri ödenmesinde çiftçiyi sıkıntıya sokmayacak vade ve faiz oranları uygulanmıştır.

Zaman içerisinde çiftçi tarafından yüksek talep gören ve bir marka haline gelen "Kontrollü TOPRAKSU Kredi Projeleri" nin en büyük özelliği, yapılan çalışmalara çiftçilerin devletin doğrudan yaptığı yatırımlara oranla daha fazla sahiplenmesi, işletme ve bakım hizmetlerini aksatmaması oluşturmuştur. (Bu projelerin yatırım bedellerinin geri dönüşleri çok yüksek oranlarda gerçekleşmiştir.)

h) Toprak ve Su Kooperatifleri

TOPRAKSU tarafından yapılan tarımsal sulama, toprak muhafaza, arazi ıslahı ve drenaj tesislerinin işletme ve bakımlarını yapmak, böylece tesise sahip çıkacak sorumlu bir çiftçi grubu oluşturmak, ayrıca daha çok çiftçinin tesislerden yararlanmasını sağlamak amacıyla Toprak ve Su Kooperatifleri kurulmuştur.

Toprak ve Su Kooperatifleri, sulama suyunun temin edilme şekline göre yeraltı suyu ve yerüstü suyu olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır.

Yeraltı suyu temini için kurulan kooperatifler Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ile imzalanan protokol çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu Kooperatiflerde kuyuların açılması, motopompların monte edilmesi, elektrik tesisleri ve motor evleri Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne yapılmış olup, geri ödemeleri belirli bir süre ödemesiz dönem sonrası gerçekleştirilmiştir.

Kuyulardan alınan sulama suyunun araziye dağıtılması için TOPRAKSU tarafından yapılan sulama tesisleri için herhangi bir geri ödeme söz konusu değildir.

Yerüstü suyu kooperatiflerinin sulama tesislerinin tamamı TOPRAKSU Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Bu kooperatif projelerindeki pompaj tesisleri ile akarsulardan, göllerden veya keson kuyulardan alınan su pompa ile üst kotlardaki arazilere basılmış ve kuru tarım alanları sulamaya açılmıştır.

İşletilmesi özel bilgi ve beceri isteyen tesislerin ekonomik olarak işletilebilmesini sağlamak amacıyla kooperatifler kurulmuştur.

Bunların dışında kooperatif kuruluşunu gerektirmeyen küçük sulama tesisleri işletilmek üzere Köy Tüzel Kişiliklerine veya Belediyelere devredilmiştir.

Gerek Kooperatifler gerek köy tüzel kişilikleri ve gerekse Belediyeler, Genel Müdürlüğün yayımladığı "TOPRAKSU Tesislerini İşletme ve Bakım Yönetmeliği" ne göre çalışmalarını yürütmüşler ve kurumca denetlenmişlerdir.

i) Araştırma Çalışmaları:

Araştırma çalışmalarının amacı büyük yatırımlarla inşa edilen sulama şebekelerinin developman periyodunu kısaltarak beklenen faydaların ve gelirin temini için, özellikle sulu tarım tekniğinin gerektirdiği deneme ve araştırmaları yapmak, çevre çiftçisine sulu tarım tekniğini göstermek ve öğretmek idi.

Araştırma Enstitülerinin ana çalışma konuları şunlardı;

- Hidroloji ve hidrolik araştırmalar,
- Toprak ve su muhafazası araştırmaları,
- Toprak fiziği araştırmaları,
- Toprak verimliliği (gübreleme) ve münavebe araştırmaları,
- Sulama araştırmaları,
- Drenaj ve arazi ıslahı araştırmaları,
- Yeni kültür bitkileri adaptasyonu araştırmaları
- Tarım alet ve makinaları araştırmaları
- Ekonomik etüt ve işletme araştırmaları

j) Eğitim ve Yayım Çalışmaları:

TOPRAKSU Kuruluş Kanunu ile kuruma verilen görevleri başarı ile yürütmek amacıyla değişik ihtisas elemanlarına ihtiyaç duymuş, bu ihtisas elemanlarını hızla gelişen bilim ve tekniğe paralel olarak eğitmek için kurum bünyesinde geliştirdiği ve uyguladığı Hizmet İçi Eğitim çalışmalarına ağırlık vermiştir. Bu eğitim çalışmalarından TOPRAKSU personeli dışında çiftçilerinde yararlandığını belirtmek isterim.

TOPRAKSU eğitimlerinden mühendislerin yanında topograf, sürveyan, etüt ve kontrol teknisyenleri gibi yardımcı

teknik elemanlarda yararlanmıştır.

Ayrıca Tarım Bakanlığı, Toprak Tarım Reformu Müsteşarlığı, DSİ Genel Müdürlüğü personeli de değişik konularda eğitime katılmışlardır.

Tabii eğitimden en çok yararlanan kesim çiftçiler olmuştur. Özellikle önder çiftçi yetiştirmek ana hedeflerden birisiydi.

Hizmet İçi Eğitim en büyük araçlarından birisi de yapılan yayımlardır. Bu amaçla hizmet konularında kurs notları, kitaplar, araştırma sonuç raporları, çiftçi eğitim broşürleri, periyodik teknik dergiler yayımlanmıştır.

IV.SONUÇ

TOPRAKSU Genel Müdürlüğü kuruluşundan kapatılana kadar yaptığı hizmetlerde aşağıda başlıklar halinde sıralamaya çalışacağım özellikler nedeniyle bir döneme damgasını vurmuştur.

Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a. TOPRAKSU hizmetlerini yaparken mutlaka çiftçilerin görüşlerini-taleplerini detaylı bir şekilde aldıktan sonra etütlerini, planlarını ve projelerini gerçekleştirmeyi ana hedef almıştır.

b. TOPRAKSU kurulan tesisin işletme-bakım ve onarımının çiftçiler tarafından yapılmasının tesisin sürdürülebilir şekilde işletilebilmesi için ana unsur olduğuna inandığından, yapılan tesislere çiftçilerin sahiplenmesine imkân sağlayan Toprak ve Su Kooperatiflerinin yaygınlaşmasını teşvik etmiş, ayrıca çiftçilerin TOPRAKSU Kredi Projelerinden yararlanmaları için her türlü desteği vermiştir.

c. TOPRAKSU çalışmalarının etkin bir şekilde yapılması için en uç noktada teknik ağırlıklı örgütlenmeye ağırlık verilmiştir. İllerde TOPRAKSU İl Ekip Başmühendislikleri, tarımın çok yoğun olarak yapıldığı; Çukurova, İçdir, Şanlıurfa, Gediz ve Ceyhan ovalarında Proje Müdürlükleri kurulmuştur.

Ayrıca ülkemizin değişik iklim bölgelerinde üretim yapan çiftçilere tarımsal üretim için gerekli donelerin hazırlanması ve TOPRAKSU tarafından yapılacak projelerin kriterlerini oluşturmak için 11 adet TOPRAKSU Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Araştırma Enstitüleri yaptıkları araştırmaların sonuçlarını raporlar halinde yayımlamışlar, çiftçilerin ve proje yapımcıların hizmetine sunmuşlardır. Bugün hala bu verilerin pek çoğu kullanılmaktadır.

d. TOPRAKSU çiftçilere daha iyi ve yaygın hizmet sunabilmek için kuruma aldığı teknik eleman, yardımcı teknik eleman (şurveyan topograf) ve idari elemanların eğitimine önem vermiştir.

Bu amaçla Ankara, İzmir ve Tarsus'ta kurduğu Proje Geliştirme Müdürlüklerinde (Eğitim Merkezleri) hizmet içi eğitim programları ile elemanlarını eğitmiştir.

Ayrıca bu merkezlerde ve Araştırma Enstitülerinde çiftçilerin eğitimi de yapılmıştır. Eğitime katılan çiftçiler eğitim sonrasında köylerine geri döndüklerinde komşu çiftçilerin eğitimi ile görevlendirilmiş ve eğitimin yaygınlaşması sağlanmıştır.

e. TOPRAKSU Genel Müdürlüğü'nün yaptığı en büyük hizmetlerden birisi de ülkemiz toprak varlığının tespit edilebilmesi için yaptığı; Toprak Etüt ve Haritalama çalışmalarıdır. Bu çalışmalar sonucunda "İl Toprak Kaynağı Envanter Raporları" ve "Havza Toprak Kaynağı Envanter Raporları" hazırlanmıştır.

Bugün yapılmakta olan projelerin geliştirilmesinde bu raporlardan yararlanılmaktadır. Ülkemiz toprak varlığı ile ilgili tüm bilgilerin kaynağının bu raporlar olduğunu belirtmek isterim.

f. TOPRAKSU hizmetlerini yaparken ihtiyaç duyduğu tüm laboratuvar hizmetlerini bünyesinde kurduğu laboratuvarlarda kendi elemanlarıyla yapmıştır.

Bu laboratuvarlar ayrıca çiftçilerin tarlalarında, bahçelerinde yetiştirecekleri ürüne hangi gübreyi ne zaman ne miktarda vermeleri gerektiğini toprak analizleri sonucu tespit ederek, çiftçilere bu konuda tavsiyelerde bulunmuşlardır.

g. TOPRAKSU hizmetlerinin yaygınlaşmasındaki en önemli hususlardan biriside özellikle çiftçilere yönelik eğitim amaçlı yayımların aralıksız olarak yapılmış olmasıdır.

Bu yayımlarda çiftçilere toprak işleme, gübreleme, çeşitli ürünlerin yetiştirilmesi, sulama, drenaj, teraslama vb. konularda bilgi aktarılmıştır.

Çiftçilere yönelik olarak hazırlanan yayınlardan bazı örnekler şunlardır:

- TOPRAKSU Ustaları El Kitabı 1975
- Gübre ve Gübreleme 1980
- Yemeklik Mantar Üretimi 1983
- Çiftçi El Kitabı 1983
- Toprağımızı Su Erozyonuna Karşı Nasıl Koruyalım 1984
- Orta Anadolu Nadas Hububat Alanlarında Toprak İşleme Alanlarında Toprak İşleme Niçin, Ne Zaman, Nasıl Yapılmalı 1984
- Orta Anadolu Buğday Sulaması ve Tarımı 1984
- Sulu Tarımda Altyapı Tesisleri 1984

h. TOPRAKSU yürüttüğü çalışmaların standartlara uygun olarak yapılabilmesi amacıyla hizmet içi eğitime önem vermiş ve buna göre kuruluş şemasında gerekli düzenlemeyi yapmıştır.

Bu eğitimlerde işlerin yürütülmesi sırasında uygulanacak kuralları ve gereken bilgileri içeren yayımlara önem verilmiştir.

Bu amaçla hazırlanan yayınlardan bazı örnekler şunlardır:

- TOPRAKSU Teknik Dergisi 1973
- TOPRAKSU Teknik Dergisi 1974
- TOPRAKSU Teknik Dergisi 1975

- TOPRAKSU Tesisleri İşletme ve Bakım Yönetmeliği	1975
- Tansiyometreler ve Kullanım Alanları	1976
- Türkiye Arazi Varlığı	1978
- Toprak-Su Koruma ve Planlama Rehberi	1979
- TOPRAKSU Kontrol Yönetmeliği	1980
- Makine İşletmeciliği Üretim ve Maliyet Analizleri	1981
- Gübre Sorunları ve Çözüm yolları	1981
- Yağmurlama Sistemlerinin Projelenmesi	1981
- Türkiye'de Sulanan Bitkilerin Su Tüketimleri Rehberi	1982
- Türkiye'de Sulanan Bazı Bitkilerin Su-Verim İlişkileri Rehberi	1982
- Toprak Analiz Sonuçlarına Göre Çeşitli Bölgelerde Yetiştirilen Bitkilere Verilmesi Gerekli Saf Bitki Besin Maddeleri Miktarı (Kg/Dekar)	1982
- Türkiye'de Üretilen Tarım Ürünlerinin Üretim Girdileri ve Maliyetleri Rehberi	1983
- Toprak Sınıflaması	1983

Not: Gerek çiftçilere yönelik olarak hazırlanan yayımlar, gerekse de yürütülen çalışmalara yön vermek ve hizmet içi eğitimi için hazırlanan yayımlardan bu yazımızda çok az bir kısmı örnek olarak verilmiş olup, TOPRAKSU faaliyette bulunduğu yıllarda bu yayınlardan yüzlerce hazırlamış ve ilgililerin kullanımına sunmuştur.

V. SON SÖZ

Günümüzde dünya nüfusundaki artış, iklim koşullarında meydana gelen olumsuz değişimler, gıdaya ulaşma konusunda insanların daha fazla sıkıntı ile karşı karşıya kalacağını göstermektedir.

Ülkemizde özellikle son çeyrek yüzyılda izlenen yanlış politikalar nedeniyle kırsal alandan şehirlere büyük bir göç oluşmuştur.

2000'li yılların başında kırsal alanda yaşayanların oranı %20-22 seviyesinde iken günümüzde bu oran %8-10 seviyesine inmiştir.

Kırsal alandaki nüfusun ve tarımsal faaliyetlerin azalmasında en önemli etkenlerden biriside Büyükşehir Yasasının çıkarılması olmuştur.

Bu yasa çıktıktan sonra yoğun bir şekilde hayvancılık ve tarımsal üretim yapılan köylerdeki bu faaliyetler maalesef çok düşük seviyelere inmiştir.

Bu göç nedeniyle kırsal alanda özellikle üretici durumda yer alması gereken genç nüfus maalesef şehirlere yerleşmiştir. Bunun sonucunda ülkemizin pek çok yerinde topraklarımızın işlenmediği ve bu topraklarda herhangi bir üretimin yapılmadığı görülmektedir.

İşte bu aşamada detayını yukarıda belirttiğim hizmetlerin kırsal alanda tekrar etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yapılmasını sağlamak için TOPRAKSU teşkilatının yeniden kurulması ve kırsal alana özellikle genç nüfusun tekrar dönmesi yapılacak teşviklerle hayata geçirilmelidir. Böylece ülkemiz gıda güvenliği sürdürülebilir bir şekilde sağlanmış olacaktır.

Genç çiftçiler uygulanacak eğitim programları, sosyal güvenlik destekleri ve devletçe yapılacak geri ödemesiz teşvikli projeler sayesinde tekrar toprağa bağlanacak, böylece güvenli tarımsal üretim yapılması konusunda büyük bir adım atılmış olacaktır.

Unutmayalım ki üretim yeteneği olan genç çiftçilerin tarımsal çalışmalarda sürekli yer alması ülkemizin sürdürülebilir gıda güvenliğinin vazgeçilmezidir.

Bütün bu nedenlerle özellikle genç çiftçilerin kırsal alana tekrar dönmesini sağlayacak kurum olan TOPRAKSU Genel Müdürlüğü'nün zaman geçirmeden kurulması, çiftçilere hizmet etmeye ve ülkemiz ekonomisine katkı sağlamaya devam etmesi gerekmektedir.

TARIM VE KIRSAL KALKINMAYI DESTEKLEME KURUMU (TKDK)'NA TEKNİK PROJE (TP) VE İŞ PLANI (İP) HAZIRLAMA KONUSUNDA ÖNERİLER

Osman İNAN¹

ÖZET

Avrupa Birliği (AB) Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)'nın kırsal kalkınma hibeleri (IPARD), Türkiye'de 2007-2013 IPARD-I programı ile kullanılmıştır. Sonrasında, 2013-2020 dönemini kapsayan IPARD-2 programı ise halen uygulanmaktadır. IPARD III programının ise yakın bir tarihte kabul edilerek Türkiye'de uygulanacak olması kesinleşmiştir. IPARD programının Türkiye'de uygulayıcısı olan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) öncelikle 20 ilde kurulmuş ve programı uygulamıştır. Günümüzde 42 İl Koordinatörlüğünde, tarımsal üretim, alternatif tarım, tarıma dayalı sanayi, gıda, gelir artırıcı çiftlik faaliyetleri, yerel ürünlere dayalı küçük sanayi tesisleri, kırsal turizm, balıkçılık ve hayvancılık sektörlerinde; girişimcilere hibe (geri ödemesiz) destek sağlanarak hem yeni girişimciler ortaya çıkarıp hem girişimcilerin kırsala yatırım yapması teşvik edilerek bölgenin kalkınması hedeflenmektedir. TKDK'da bir dönem Yerde Kontrol Uzmanı (YKU) olarak görev yapmış olmam ve sonrasında kuruma dışarıdan proje hazırlamış birisi olmam sebebiyle, kuruma sunulan teknik proje ve iş planının nasıl değerlendirildiği, projelerin nasıl hazırlanması gerektiği ve en çok yapılan hatalarla nasıl baş edilebileceği ile ilgili bazı tecrübelerimi ve görüşlerimi paylaşmak istiyorum.

1. GİRİŞ

IPARD programı doğrultusunda kırsal kalkınma için, hibelerin kullanılması, ancak iyi hazırlanmış projelerle mümkün olabilmektedir. Proje yazarlığı konusunda Türkiye'de eksiklik bulunmaktadır. Bunun neticesinde çok iyi bir fikre sahip olan bir çalışma uzman ellerde projelendirilip kâğıda dökülemediğinden program değerlendiricileri tarafından reddedilmektedir. Bunun Türkiye'nin kırsal kalkınma yatırımlarının ilerlemesine olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bütün bu nedenlerden proje yazarlığının iyi anlaşılması gerekmektedir.

Öncelikle proje hazırlanacak konuda bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Hatta bilgi sahibi olmakta yetmeyebilmekte, bunu kâğıda dökülebilmek, yapılacak işi açıklayabilmek, durumu ortaya koyabilmek, projenin fayda elde edilecek bir iş olduğunu ilgili kişilere, kurumlara kabul ettirebilmek gerekmektedir. İyi bir proje yazmak için asgari ekonomi, pazarlama, proje yönetimi, politika ve araştırma bilgisi ihtiyacı bu alanlardaki eğitimlerle karşılanmalıdır. Proje mantığı iyi yerleşmeli, proje yazılacak konu, kişi veya kurum için istenen format kesinlikle doğru bilinmeli buna dikkat edilmelidir.

Proje yazarları, TKDK da proje yazılabilecek projenin ekonomik büyüklüğüne göre ayrı iş planı (40.000 avro altı B3 iş planı-120.000 altı B1 ve 120.000 üstü B2 iş planı) ve tedbirlere göre farklı teknik proje (40.000 avro altı yapım işi bulunmayan projelerde gerek yok) formatlarının bulunduğunu unutmamalıdır. Örneğin bir 101-1 teknik proje formatı, 302-4 projesinde kullanılamamaktadır. Projenin anlaşılır olması açısından bu uygulama önemlidir. Sektörler birbirlerinden farklı özellikler taşımakta, bunun neticesinde projeyi inceleyen için farklı kriterler değerlendirmede önemli olacaktır.

TKDK büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta süt inekçiliği, kırmızı et, beyaz et ve kanatlı hayvan besiciliği, yumurta tavukçuluğu, süt ürünleri işlenmesi, süt toplama tesisleri, kırmızı et, beyaz et ve kanatlı eti işlenmesi ve pazarlanması, meyve sebze işlenmesi ve pazarlanması, su ürünleri işlenmesi ve pazarlanmasına vb. konularda destek vermektedir. Bunun yanında çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, arıcılık zanaatkarlık ve katma değerli ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi, kırsal turizm, kültür balıkçılığının geliştirilmesi, makine parkları, yenilenebilir enerji konularda yeni kurulacak ya da mevcut işletmelere ekonomik geliştirmeye dayalı projelere de destek vermektedir.

Proje hazırlama sürecinde ilk olarak genel hususlar iyi bilinmeli ve bunlara dikkat edilmelidir. Proje yazarının, TKDK'nın bağlı kaldığı IPARD mevzuatı, sektörel anlaşma, çerçeve anlaşma ve Avrupa Birliği (AB) Ortak Tarım Politikası genel anlamda bilinmelidir. Bunun yanında TKDK'nın iletişim personellerinden ve internet sitesinden de kurumun çalışma yapısı ve verdiği proje türleri hakkında bilgiler alınmalıdır. İyi bir proje yazabilmek için proje yazılacak kurum iyice takip edilmeli, güncel duyurularına kulak verilmeli, başvuru rehberlerindeki prosedür değişiklikleri iyi bilinmelidir. TKDK örneğinde mesleki yeterliliği taşıma şartlarının taşınıp taşınmadığı, yatırım kapsamında uyulması gereken koşullar, çevre koruma ve iş güvenliği standartları, hayvancılık işletmeleri için uyulması gereken AB standartları, dağlık alan listesi, uygun harcamalar listelerindeki güncellemeler takip edilmelidir. AB projeleri için görünürlük olarak isimlendirilen hibeyi veren kurumun tabelasının bulundurulma zorunluluğu kuralı ve bunun için olan prosedür kesinlikle projenin hiçbir aşamasında ihmal edilmemelidir.

¹ Doktora adayı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ

2. TARIM VE KIRSAL KALKINMAYI DESTEKLEME KURUMU (TKDK)'NDA PROJE DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Kurum projeleri bir çağrı ilanına çıkarak kabul etmektedir. Çağrı ilanlarında projeleri hangi şartlarda kabul edileceği vb. hususlar belirtilmektedir. Kabul edilecek projenin özelliği önceden belirlenmiş bir formata göre belirlenmektedir. Bunun için de önceden belirlenmiş kriterlere göre proje kabul döneminde, süresinde sunulan projenin içeriğinin şekil ve içerik olarak uygunluk kontrollerini ilgili birimleri ve konularının sorumlusu uzman personelleri vasıtasıyla yapılmaktadır.

Bir projenin kabulü veya reddi pek çok değerlendirmeden sonra belirlenmektedir. TKDK örneğinde birkaç aşamalı bir proje dönemi bulunmaktadır.

Başvuru paketinde; birincisi başvuru formu ve ekleri (inşaat ve makine ekipman, mühendislik işleri, danışmanlık, mimari işler vb. için teklifler, muhasebe evrakları, taahhütnameler vb. bulunur); ikincisi iş planı; üçüncüsü teknik projedir. Proje sahibi, başvuru sahibi olarak isimlendirilmektedir. Başvuru paketinde sunulan bilgiler evrak üzerinde ve yerinde yapılan kontrollerle denetlenmektedir. Buna göre; başvuru paketi bu aşamada başvuru süresi içinde eksik görülüp kurum tarafından istenen evraklar zamanında getirilemezse, kurumun şekil şartlarını ya da uygunluk şartlarını taşımazsa vb. sebeplerle reddedilirse ya da başvuru sahibi tarafından geri çekilirse proje bu şekilde kendini sonlandırmaktadır.

Proje başvuru aşamasını projenin onaylanmayan harcamalarıyla kesintiye uğrayarak veya tamamıyla geçerse başvuru sahibi ile kurum arasında sözleşme imzalanmaktadır. Bundan sonra başvuru sahibi faydalanıcı, başvuru dosyası sözleşme dosyasına dönüşmektedir. Sözleşmede belirtilen zaman içerisinde sözleşme dosyasındaki harcamaların yapılması ile proje sahibi harcamaları için ödeme evraklarını ve diğer belgelerini hazırlayarak daha öncesinde onaylanmış projesindeki uygun harcamaların kendisine ödenmesini isteyebilmektedir. Yine masraflar izin verilen harcama kriterlerine şekil ve içerik açısından uygunluklarına belge ve yerinde yapılan kontrollerle bakılmaktadır. Sözleşmedeki harcamaların tamamı ya da kesintilerle kurum söz verdiği ödemeyi faydalanıcıya yapabilmektedir. Ödemenin faydalanıcıya teslimiyle bu aşama sona ermektedir. TKDK için faydalanıcı gerekli harcamaları yaptıktan sonra ödeme talep paketi içinde harcamalarını gösteren belgelerle beraber kuruma başvurmuştur. Daha sonra hibe ödenmektedir. Ancak faydalanıcının talebi ve TKDK tarafından gerçekleştirilecek kontrollerin sonucuna göre, faydalanıcı ile TKDK arasında imzalanan Sözleşmede yer alan kamu katkısının azami %50'sine kadar faydalanıcıya avans ödemesi gerçekleştirilebilmektedir. Faydalanıcının avans talebinde bulunabilmesi için "kesin ve en az 24 ay süreli Banka Teminat Mektubu veya Kefalet Senedi" sunulmalı, Teminat Mektubunun / Kefalet Senedinin tutarı avans talebinin %110'u kadar olmalıdır. Kurum canlı hayvan, ikinci el makine ekipmana, gayrimenkul satın alınması gibi bazı harcamalara hibe desteği vermemektedir.

Kurumun faydalanıcısı uygun harcama olarak hibe aldığı makine ekipman ve inşaat harcamalarını kurumun şart koyduğu 5 yıllık süre içerisinde korumalı ve devretmemelidir. Uygulama sonrası olarak isimlendirilen bu dönem kurum tarafından belirli aralıklarla projeye uygun çalışılıp çalışılmadığına yani sözleşmede belirtilen çalışma şeklinin uygulamada devamlılığını denetlenmektedir. Bunun için işletme muhasebe kayıtlarını ve yerinde işletmeyi kontrol edebilmektedir. Kurumun geri alım hakkı saklıdır.

Proje süreci; başvuru paketi hazırlama, ödeme talep paketi hazırlama ve uygulama sonrası kontrolleri içeren 3 dönemden oluşmaktadır. Başvuru dosyası, sözleşme dosyası ve ödeme talep paketinin içerikleri aşağıda sunulmuştur.

Başvuru paketi içerisinde; yapılacak işin anlatıldığı iş planı, Makine-ekipman ve inşaat işlerinin işletmeyle kullanımının açıklandığı teknik proje, işletmedeki tüm makine ekipman, danışmanlık, görünürlük, mühendislik ve inşaat işleri için alınan teklifler, başvuru sahibinin ve yatırımın uygunluğunu gösteren belgeler, bunlarla ilgili veya diğer işler (metrajlar, keşif özetleri, mahal listeleri, mimari ve statik projeler).

Sözleşme dosyası içerisinde; kısaca başvuru dosyasından kesintiler ve kabul yoluyla hibeye hak kazanan makine ekipman, inşaat, görünürlük, mühendislik, danışmanlık harcamaları, faydalanıcının uyması gereken genel hususlar ve diğer evraklar bulunmaktadır. Faydalanıcının talebi ve kurumun uygun görüşüyle sözleşmede değişiklik yapılabilmektedir.

Ödeme talep paketinde ise kesinleşmiş harcama kalemleri; inşaat, görünürlük, mühendislik, makine-ekipman, danışmanlık, kesinleşmiş metraj-keşif özeti-vaziyet planı-mahal listeleri vb. diğer bütün harcamaların belgeleri (makine ekipmanda garanti belgeleri, yapım işlerinde şantiye defteri vb. inşaat defterleri, faturalar, dekontlar vb.) bulunmaktadır.

2.1. İş Planı Hazırlama Teknikleri

İş planı hazırlanması teknik bilgi gerektiren bir konudur. Bunun için hem yapılan işin iyi bilinmesi hem de proje hazırlamanın incelikli noktalarının iyi bilinmesi gerekmektedir. İş planının temel ve önemli konuları, kontrol uzmanı gözünden dikkat edilen püf noktalar iyi bilinmelidir.

İş planı, bir işin hangi ürünler ile nerede, kimlerle, ne şekilde, hangi olanaklar ile, hangi pazarlama planıyla, hangi organizasyon yapısıyla, nasıl bir mali planlama altında yürütüleceğinin doğru ve ikna edici bir biçimde anlatıldığı dokümandır. Bir işin yapılmadan önce başarısının kâğıt üzerinde ikna edici olması gerekmektedir. İş planıyla kontrol edicilere ve aslında proje sahibi olan yatırımcıya bir yol haritası oluşturulmaktadır.

TKDK için yapılacak projelerde kurumun sunduğu 3 tip iş planından proje hazırlayacak kişi işletmenin uygun harcama miktarına uygun birisini seçerek uygun iş planını hazırlanmalıdır. Bunlar; B1 İş Planı: Uygun harcama tutarı 120.000 €'ya kadar olan başvuru sahiplerinin yapacağı başvurular için geçerlidir. B2 İş Planı:

Uygun harcama tutarı 120.000 €'nin üzerinde olan başvuru sahiplerinin yapacağı başvurular için geçerlidir. B3 İş Planı: Yalnızca 302 tedbiri kapsamında, uygun harcama tutarı 40.000 €'nin altında olan başvuru sahiplerinin yapacağı başvurular için geçerlidir. İş planı içeriği doldurulmaya geçilmeden önce, mutlaka doğru iş planının seçildiği kontrol edilmelidir.

İş planı doldurmada en çok yapılan hatalar TKDK sitesinde çok yerde vurgulanmaktadır. En sık yapılan hatalar işletmenin temel bilgileriyle ilgili hatalar olmaktadır. Bununda nedeni proje yazarının konuya hâkim olmaması, proje sahibiyle olan iletişimsizlik, yatırım sahibinin proje yazarına işi tamamen teslim etmesi, gereken özennin gösterilememesi olabilmektedir. Proje yazarı, yatırımcı ile iş planını yazım aşamalarını beraber yürütmeli; mümkünse projenin inşaat mühendisi, inşaat teknikeri, mimarı, sıhhi tesisat uzmanı, makine mühendisi, makine teknikeri, elektrik mühendisi, veterineri, çalışma ekibi ile zorlandığı konularda iş birliği içerisinde olmalıdır.

İş Planı temelde birkaç bölümden oluşmaktadır;

1- Yatırımın amacı ve tanımı bölümünde; yatırımın amacının belirlenmesi doğru şekilde anlatılmalı, proje uygulama yerinin seçiminde nelere dikkat edildiği ayrıntılı açıklanmalı, yatırımda öngörülen organizasyon yapısının belirlenmesi ayrıntılı gösterilmeli ve ifade edilmeli ve yatırımdan beklenen sonuçlar vb. ayrıntılı bir şekilde yazılmalıdır.

Bu bölümde proje iyice açıklanmalıdır. Genelde yapılan hata bu bölümün hızlıca geçilmesinden olmaktadır. Oysaki bu aşama iş planına girişin olduğu, kontrol uzmanına kısa özet içeren bir bölümdür. Kelimeler açık, anlaşılır seçilmeli, çok uzun değil ama okunaklı yazılmalıdır.

2- Yatırım bütçesi ve finansmanı bölümünde; işletme sermayesi ihtiyacının belirlenmesi ile ilgili nelere dikkat edildiği açıklanmalı, proje yatırım tutarı belirlenirken hangi kalemlere ne kadar harcandığı ayrıntılı ve hesaplaması açıklayıcı olarak gösterilmeli ve proje yatırım finansman kaynaklarının belirlenmesi sağlanmalıdır.

Projelerde, yatırım bütçesi oluşturma oldukça önemlidir. Projeye ne kadar para yatırılacağı, bunun ne kadarının, ne zaman paranın talep edileceği, bu harcamaların nereye ne amaçlarla yapılacağı net bir şekilde, yuvarlanmadan yazılmalıdır. Bunun nedeni kontrol uzmanının teknik proje ve yerinde kontrollerle zaten istenen malzemeleri farklı yerlerde kullanımını da değerlendirebileceğinin bilinmesi gerekmektedir. Projeye ilgili olmayan bir talep zaten reddedilecektir.

3- Üretim bilgileri bölümünde; işletme kapasitesinin belirlenmesi, yatırımın girdi ve çıktı miktarlarının belirlenmesi (Madde Balansı), üretim miktarlarının belirlenmesi vb. hesaplamalar teknik proje ile uyumlu olacak şekilde yapılmalıdır.

Yatırım kapasitesi programa göre belirli ölçekler arasında olmalıdır. Bunun yanında hibe talep edilen projenin de bir yapılabilir büyüklüğü olmalıdır. Bunun kontrolü de hem iş planından hem teknik projeden hem de bunların birbirleriyle uyumundan hem de makine özelliklerinin araştırılmasıyla kontrol edilir. Ek olarak, bu bölümdeki hesaplamalar iş planının diğer bölümleriyle de ilgilidir ve

tutarlı olunması gerekmektedir.

4- Pazarlama kapasitesi bölümünde; pazar araştırmasının yapılması gerekir, arz-talep durumunun belirlenmesi gerekir, proje rakiplerin belirlenmesi sağlanır, müşterilerin belirlenmesi, satış fiyatlarının belirlenmesi, tedarikçilerin belirlenmesi, hammadde fiyatlarının belirlenmesi vb. hesaplamaları yapılmalıdır.

Pazar kapasitesi hesaplamalarını dikkate almamak o yörede atıl kalabilecek bir yatırım ortaya çıkması üzücü sonuçlarına neden olmaktadır. Bu bölüm, üzerine düşülmeden geçirilmelidir. Bu yanlıştır. Oysaki pazarda rakipler olabilmekte, bunun yanında fırsatlar ve tehditler de olabilmekte bunların birkaç cümleyle analiz edilmiş olarak açıklanması gerekmektedir. İşletme hammaddeyi kimden alacak, ne zaman alacak, sürekli alabilecek mi, malı kimlere satacak, kitlesi kim bunlar çok önemli sorulardır ve bu bölümden tatmin edici şekilde yanıtlanmalıdır.

5- Gelirler ve giderler bölümünde; işletme gelirleri, işletme giderleri dengesi incelenmektedir.

İşletmenin muhtemel bütün harcamaları ve gelirleri burada gösterilmelidir. Alışılmadık bir kalem mevcutsa bu mutlaka açıklanmalıdır.

6- Yatırımın değerlendirilmesi bölümünde; yatırımın karlılığı, mali sürdürülebilirlik vb. muhasebe analiz yöntemleriyle değerlendirilmektedir. İşletmenin karlı olup olmadığı, sürdürülebilir olup olmadığı incelenmektedir. Kurum işletmelerin uzun süreli kalmasına önem vermektedir. Bunun için proje aşamasında mali sürdürülebilirlik konusuna dikkat etmektedir. Kontrol listelerinde kısa vadeli oranlar; cari oran ve likidite oranı; borçlanma oranları; finansal kaldıraç oranı ve diğer birkaç kontrol listesindeki hesaplamalara dikkat etmektedir. Buna göre işletmeler finansal açıdan değerlendirilmektedirler.

2.2. Teknik Proje Hazırlama Yöntemi

Teknik proje hazırlanması teknik bilgi gerektiren bir konudur. Bunun için hem yapılan işin iyi bilinmesi hem de teknik proje hazırlamanın temel ve önemli konularının iyi bilinmesi gerekmektedir. Kontrol uzmanı gözünden dikkat edilen önemli konular iyi hesaplanmalıdır.

Teknik Proje, yapılması planlanan yatırımın uygulanabilirliğinin, tasarlanan sistemin çalışıp çalışmayacağıının, alınacak makine ekipmanın tesisin ölçeği ile uyumlu olup olmadığıının, kapasitelerinin birbiriyle uyumunun ve ayrıca projenin topluluk ve yerel mevzuata uygunluğunun doğru ve ikna edici bir biçimde anlatıldığı dokümandır.

TKDK tarafından hazırlanmış olan her bir sektör için tasarlanmış farklı teknik proje formatları bulunmaktadır. Proje yazarı, proje sunacağı sektöre uygun teknik proje formatını kullanmalıdır. 302 tedbirine yapılan başvurularında, uygun harcama tutarı 40.000 avro'ya eşit ve altında olan ve uygun-uygun olmayan harcamalar kapsamında yapım işi harcaması bulunmayan başvuru sahiplerinin yapacağı başvurular için ayrıca bir Teknik Proje hazırlanmayacak ilgili teknik detaylar B3 İş Planında belirtilmesi yeterlidir.

Teknik projeyi doldurmaya başlamadan önce proje ile ilgili fizibilite çalışmaları ve araştırmaların yapılmış ve yatırımın projelendirilmiş olması, üretim bilgi ve tekniğinin; işletme kapasitesinin, hammadde/ürün girdi ve çıktı miktarlarının, iş akış süreçlerinin ve üretim miktarlarının belirlenmiş olması gerekmektedir. Yapılacak teknik projenin yine kurumca istenen iş planıyla uyumlu olması gerekmektedir.

Başvuru kapsamındaki yatırımlar proje amacıyla ve işletme kapasitesiyle uyumlu olmalıdır. Bunun yanında, projeler ilgili tedbir bazında ulusal mevzuatı ve AB mevzuatı kriterlerini karşılayacak şekilde oluşturulmalıdır.

Önemli bir konu teknik proje hazırlama rehberlerinin okunmasıdır. Teknik projede yer alan her başlık altında, ilgili bölümün nasıl doldurulacağı hakkında ve hangi bilgilerin verilmesi gerektiği konusunda açıklamalar bulunmaktadır. Teknik Proje hazırlanırken bu açıklamaların dikkatlice okunması ve istenen tüm bilgilerin eksiksiz, doğru ve tutarlı şekilde verilmesi gerekmektedir.

Özellikle proje çizimleri ölçekli, yeterli miktarda ölçümlendirmeye sahip, kesit ve detay çizimleri eksiksiz hazırlanmalıdır. Mimari planda tüm mahaller hangi amaçla kullanılacağını belirtecek şekilde tanımlanmalıdır.

Mimari planlar hazırlanırken yatırım ile ilgili olmayan mahaller oluşturulmamasına özen gösterilmelidir.

Statik ve betonarme projeler, mimari plan ile uyumlu olmalıdır. Ayrıca, makine yerleşim planı da mimari planla uyumlu olmalıdır.

Statik ve betonarme hesap raporu, başvuru paketi içerisinde yer almalıdır. Bu hesapların yapımında bilgisayar programı kullanılıyorsa, hesap programından beton demir, kalıp vb. imalatların metraj dökümü alınmalı başvuru paketine eklenmelidir.

Yatırımın kapsamına göre sıhhi tesisat, elektrik, makine yerleşim vb. planları başvuru paketine Başvuru Formu eki olarak dâhil edilmelidir.

Sıhhi tesisat, elektrik tesisatı, soğutma-ısıtma projeleri vb. hazırlanırken işletmenin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı, ihtiyaçtan fazla veya eksik kapasiteli imalatlara projede yer verilmemelidir. İşletmenin ihtiyacından fazla veya eksik bir imalat çizimlerde yer alıyorsa, çizimler üzerinde açıklayıcı bilgiler sunulmalıdır. Bu kontroller Kurum tarafından yapılmakta ve olası farklılıklarda imalat miktarlarında azaltma veya başvurunun reddi gibi durumlar söz konusu olabilmektedir.

Mimari plandaki mahallerde kullanılacak malzemeler Kurum internet sitesinde yayınlanan mahal listesine uygun olarak tüm mahaller için hazırlanmalıdır.

Mahaller için malzeme/poz seçimleri yapılırken mahalın kullanım amacı göz önünde bulundurulmalıdır. İhtiyacı karşılayacak malzemelerden farklı olarak gereksiz, kullanım amacıyla ilişkili olmayan ek özelliklere sahip lüks sayılabilecek malzeme seçimlerinden kaçınılmalıdır. Kontroller sırasında bu tür malzeme/poz seçimleri tespit edilirse adı geçen malzeme/pozlar destek kapsamı dışına çıkartılabilmektedir.

Başvuru paketinde sunulan metraj, keşif özetindeki miktarlar, proje çizimleri üzerinden yapılacak miktar ölçümleriyle uyumlu olmalıdır. Bu kontroller Kurum tarafından yapılmakta ve olası farklılıklarda imalat miktarlarında azaltma veya başvurunun reddi gibi durumlar söz konusu olabilmektedir.

Teknik proje temelde aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır;

Yatırıma ait ön bilgiler (adı, kapasitesi, diğer üretim bilgileri vb. içerir), yatırımda kullanılacak olan mevcut makine-ekipmana ait bilgiler (işletme zaten mevcut bir işletme ise işletmede var olan makine ekipmanlar), yatırım kapsamında alınması planlanan makine ekipmanlara ait bilgiler (yatırım kapsamında uygun harcama olarak görülen veya işletmenin hibe talep etmeksizin almak istediği makine ekipmanlar), ürün üretim akış şeması ve üretimde kullanılacak makine ekipmanlar ilişki tablosu (bütün makineler eksiksiz ve işletme iş süreciyle ilişkilendirilerek yazılmalıdır), mevcut-yeni bina/yapı listesinden oluşmaktadır (işletmenin zaten var olan ve proje ile talep edeceği binalar yazılmalıdır).

Teknik projede yer alan tüm bölümlerin doldurulması gerekmektedir. Herhangi bir bölüm yatırım ile ilgisiz olması nedeniyle boş bırakılacak olsa dahi gerekçesi ilgili bölümde detaylı şekilde yazılmalıdır.

Teknik projede sunulan her türlü bilginin hem iş planında yer alan diğer bilgiler ile hem de başvuru paketinde yer alan diğer bilgi ve belgeler ile tutarlı olması gerekmektedir.

Teknik projenin doldurulması için danışman yardımı alan başvuru sahipleri hazırlanan teknik projeyi incelemeli, tüm bilgilerin doğru, tutarlı, eksiksiz olup olmadığını kontrol ve teyit etmelidir. Teknik projenin doldurulması başvuru sahibinin sorumluluğundadır.

Proje çizimlerini hazırlayan teknik elemanlar, teknik proje formatındaki bilgileri kontrol etmeli gerekli düzeltmeleri yapmalıdırlar.

Tamamlanan ve başvuru paketine konulmak üzere çıktısı alınan teknik projenin her sayfası başvuru sahibi tarafından (gerçek kişiler için) veya yetkili kişi tarafından (tüzel kişiler için) imzalanmalıdır.

Satın almalarda kullanılacak tüm teklif davet mektupları ve teknik şartnameler teknik projede bildirilen inşaat metrajları ve makine-ekipman özellikleri ile birebir uyumlu olmalı, alınacak teklifler teknik projeyi karşılamalıdır.

Teknik proje içeriğinin hazırlanmasında her tedbire özel dikkat edilmesi gereken özel hususlar bulunmaktadır.

Tedbirler için yatırım kapsamında uyulması gereken koşullar belirlenmiştir. Bunlar için genel kriterler; mevcut-yeni yapı/bina listesi eksiksiz ve doğru olarak doldurulmalıdır; makine-ekipman yerleşim planı ile mimari plan uyumlu olmalıdır; mimari proje, spesifik uygunluk kriterlerindeki kapasite sınırlarıyla uyumlu olmalıdır; mimari proje/ makine-ekipman yerleşim planı, iş planında ki ifadelerle uyumlu olmalıdır; yatırımda kullanılacak olan mevcut ve yeni alınacak tüm makine-ekipmanlar, makine ekipman yerleşim planı ve listesinde eksiksiz ve doğru şekilde gösterilmelidir; destek talebinde bulunan makine-ekipmanın kapasitesine karar verilirken dikkat edilen hususlar ve hesaplama kriterleri, yatırım ölçeğine uygun olmalıdır.

En çok gözden kaçan konulardan biri de zorunlu makine-ekipmanlar listesidir. Bazı tedbirler için asgari bazı makine-ekipmanların temin edilmiş olması zorunluluğu bulunmaktadır. Zorunlu makine ekipmanların, teknik projede ve iş planında işlevsel bir şekilde bulundurulmasına dikkat edilmelidir. Zorunlu Makine-ekipmanların, teknik projede yer almaması durumunda başvuru sahibi ile irtibata geçilerek ek bilgi açıklama talep edilir. Gelen bilgi çerçevesinde zorunluluğu ortadan kaldıracak bir açıklama yapılmamış ise bu makine ekipmanların alımı zorunlu tutulur. Yine inşaat işleri kriterlerinin projede yer almaması durumunda, başvuru sahibi ile irtibata geçilerek ek bilgi açıklama talep edilir ve gelen bilgi, açıklama değerlendirilir. Kurum uzmanları açıklamaları ikna edici bulabilmekte ve bundan sonra ilgili makine-ekipman zorunlu görülmeyebilmektedir.

2.3. İş planı ve Teknik Proje Hazırlanmasında Diğer Hususlar

IPARD kapsamında TKDK, her tedbir ve alt tedbirler için uygun harcama listeleri hazırlamaktadır. Makine ekipman uygun harcamalarında istenen teknik özelliklerin iş planı ve teknik proje ile uyumlu olarak verilmesine özen gösterilmelidir. İnşaat işleri için T.C. Çevre ve Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı pozları, özel pozlar dikkatle oluşturulmalıdır.

Programda bazı tedbirlerde dağlık alanda kalan işletmelere, 40 yaş altındaki gerçek kişilere ve üretici örgütlerine destek oranı artırılmış olarak hibe verilmektedir. Programa göre, 500 mt ile 1000 mt arasında %17 eğitimli alanlar veya 1000 mt üzerindeki alanlar dağlık alan olarak kabul edilmektedir. Yatırım başvurusundan önce yatırımın planlandığı yerin bu alanlarda kalıp kalmadığı kontrol edilmelidir.

Bazı tedbirler için AB Standartları Kriterleri getirilmiştir. Kontrollerde ilgili formlardaki sorulara uyum sağlanıp sağlanmadığı aranmaktadır. Bu konular hayvan sağlığı ve refahı, asgari hijyen şartlarının karşılanması ile ilgili olmaktadır ve yatırımın kabul edilmesini doğrudan etkilemektedir. Bunun yanında, Çevre Koruma ile İlgili AB Standartlarının arandığı konular da vardır. Örneğin bazı tedbirlerde yeterli gübre çukuru büyüklüğünün sağlanması asgari unsur olarak yatırımda kabul edilmektedir. Bunun hesaplanmasında, 07/12/2010 tarihli ve 27778 Sayılı İyî Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelik ve bu yönetmeliğe dayanarak hazırlanan tebliğ esas alınmaktadır.

Bazı tedbirler için mesleki yeterlilik kriteri kapsamında uygun olarak kabul edilecek meslek grupları listelenmiştir.

3. SONUÇ

TKDK, AB ve Türkiye'nin oluşturduğu fonlarla kırsal kalkınma yatırımlarına proje bazlı hibe şeklinde desteklerde bulunmaktadır. AB tarım ve kırsal kalkınma yardımlarının kullanılması TKDK'ya hazırlanacak projede fonun kullanım amacının en iyi açıklandığı proje hazırlama mantığına dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, tarım ve kırsal kalkınma konularında başarılı proje yazmak oldukça önemlidir. AB fonlarının ülkemizde değerlendirilmesi ve Türkiye bütçesinden tarım ve kırsal kalkınmaya kullanılan kaynaklar ancak bu konuda hazırlanacak kaliteli projelerle doğru yerde kullanılabilirler.

Kaynaklar

TKDK, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, IPARD 2 Program (2014-2020), www.tkd.com.tr, 02.05.2023.

TKDK, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Tedbirlere Ait Başvuru Çağrı Rehberleri, <https://www.tkd.gov.tr/Ipard/BasvuruCagriRehberleri>, 02.05.2023.

ÜLKEMİZDE TARIM ÖĞRENİMİNİN BAŞLANGICININ 177. YIL DÖNÜMÜNÜ BURUK KUTLUYORUZ

10 Ocak 2023

Bugün, 10 Ocak 2023. 1846'dan 2023'e, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne, geçmişten bugüne, 177 yıl. Tüm dünyada geçmişte hak ettiği yeri alan ve gelecekte alacak olan Ziraat Mühendisliği mesleğimiz adına, 10 Ocak tarihi, ülkemizde çok önemli, anlamlı ve bizler için çok onurlu bir tarihtir.

Ülkemizde ilk tarımsal eğitim-öğretim faaliyetleri, 10 Ocak 1846 tarihinde İstanbul'da bugünkü adı ile Yeşilköy semtinde bulunan Ayamama Çiftliği'nde kurulan Mekteb-i Zirai Şahane ile başlamış ve bu tarihten itibaren 10 Ocak Günü'nü kapsayan hafta ülkemizde "Tarım Haftası" olarak kutlanmaktadır. Bugünkü anlamıyla yükseköğrenim sayılabilecek düzeyde olan 1891 tarihinde Bursa Ziraat Mektebi ile 1893 tarihinde de İstanbul Halkalı Ziraat Mektebi açılmış, daha sonra Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuş ve kurumun çok modern binaları ve laboratuvarları kısa zamanda tamamlanmış ve çağdaş anlamda Türkiye'nin ilk yükseköğretim kurulu olarak 30 Ekim 1933 yılında açılmıştır.

1946 yılında çıkarılan Üniversiteler Yasası ve 1948 yılında çıkarılan Üniversiteler Ek Yasası ile Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi haline gelmiştir. 1955 yılında Ege, 1957 yılında Atatürk, 1967 yılında Çukurova Ziraat Fakülteleri açılmış ve bunları bugün sayıları 47'yi bulan değişik isimlerde diğer ziraat fakültelerinin açılması izlemiştir.

Ülkemizde Tarımsal Öğrenimin başlangıcının 177. Yılında; tarımsal yükseköğretimdeki sorunlara, meslektaşlarımızın/üyelerimizin yaşadıkları sorunlara, tarım ve gıda sektörlerinde yaşanan sorunlara dikkat çekmek ve çözüm önerilerimizi paylaşmak üzere; TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak, bugün burada sizlerle, 80 ilde ise ZMO Örgütü ile eşzamanlı hep birlikte Tarım Öğreniminin başlangıcının 177. Yıl dönümünü kutluyoruz.

Kutlarken, aslında, sorunlarımızı da sorguluyoruz, çözüm önerilerimizi kamuoyu ile paylaşıyoruz.

1978 yılında katledilen Adana Şube Başkanımız Akın ÖZDEMİR'in deyişiyle; "İnsanı aç, toprağı aç, hayvanı aç bir ülkede kutlama yapılmaz, olsa olsa hesaplaşılır."

1954 yılında kurulan ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) bünyesinde faaliyet gösteren ODA'mız, Anayasanın 135. Maddesinde tanımlanan kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur.

3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun, 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu, 7472 sayılı Ziraat Yüksek Mühendisliği Hakkında Kanun, Ziraat Mühendislerinin Görev ve Yetkilerine İlişkin Tüzük ile TMMOB ve ODA mevzuatı hükümleri doğrultusunda mesleki faaliyette bulunan ODA'mızda; 65.000'i aşkın üyelerimiz arasında, Ziraat Mühendisleri ile birlikte, Su Ürünleri Mühendisleri, Balıkçılık Teknolojisi Mühendisleri, Su Bilimleri ve Mühendisleri, Biyosistem Mühendisleri, Tütün Teknolojisi Mühendisleri de yer almaktadır.

Dolayısıyla ODA'mız, Ziraat Mühendisleri ile birlikte ODA'mıza kayıtlı tüm üyelerimizin, meslektaşlarımızın da sorunlarıyla ilgilenmektedir.

Bu süreçte öğrencilerin ODA'mız ile tanışmasını sağlayan ZMO-GENÇ yapılanmasından da bahsetmek gerekiyor. Çünkü, gençler bizim geleceğimiz.

Son yıllar ve de özellikle 2022 yılı gerek meslek alanlarımız gerekse meslektaşlarımız açısından ciddi sorunların yaşandığı bir yıldır. Yaşanan sorunların kökeni geçmiş yıllardaki yanlış tarım, gıda, eğitim ve istihdam politikalarına dayanmaktadır.

10 Ocak'ta, bu anlamlı günde öncelikle belirtmek isteriz ki; "Milli ekonominin temeli, tarımdır." diyen, "Ülkenin gerçek sahibi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür." diyen, "Saban, kılıçtan üstündür." diyen, "Üniversiteler özgür olmalıdır, özgür kalmalıdır" diyen Cumhuriyetimizin kurucusu Ulusal Önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün tarım politikaları ve de eğitim politikalarına yönelik yıllar öncesinden bizlerle paylaştığı geleceği öngören hedefleri, hedeflerimizdir.

Bugün meslek alanımızda ciddi sorunlar yaşamaktayız.

1980'li yıllarda ülkemizde tarımda da uygulanmaya başlanan ve günümüzde de devam eden tarımsal KİT'leri özelleştiren, kamu kurumlarını işlevsizleştiren, tarımsal destekleri azaltan, küçük üreticiyi büyük şirketler karşısında korumasız bırakan, alanı tümüyle özel sektörün insafına terk eden, girdilerde ve ürünlerde dışarıya bağımlılığı artıran neoliberal tarım politikaları, meslek alanımızda derinleşerek artan ciddi sorunların temel nedenidir.

Pandemi ve küresel iklim değişimi koşullarına ek olarak Rusya-Ukrayna Savaşı ortamında ülkemizde tarım ve gıda sektörüne yönelik somut korumacı politikaların yaşama geçirilmemesi, döviz artışı ve yüksek enflasyonla belirgin-

leşen ekonomik kriz ortamında dışarıya bağılı mazot ve gübre dahil girdilerdeki fahiş artışa karşın somut indirimler yapılmaması, tarımsal desteklerin yetersiz olması ve geç ödenmesi, çiftçinin uygun faizli kredi kullanamaması gibi pek çok nedenle üretim miktarlarımızın azalması, üreticilerimizin üretimden vazgeçmesi, kendimize yeterlilik sorunumuzun artması, yurtdışından yüksek fiyatlarla ürün alınması, bugün tüketicilerimizi de "gıda enflasyonu" boyutunda olumsuz etkilemektedir.

Market baskınlarıyla üretim boyutu görmezden gelinip, tüketim aşamasında fiyat indirimi baskısının çözüm olmadığı görülmeli, köklü sorunlara kalıcı çözüm olarak üretime dayalı kamu tarım politikası değişikliğine gidilmeli, yerli üretim ve üretici desteklenmelidir.

Tarım Bakanlığı yeniden yapılandırılmalı, ehliyetli ve liyakatlı kadrolar göreve gelmelidir.

Üretim ortamı olan verimli tarım arazilerimiz, meralarımız, zeytinliklerimiz Arazi Kullanım Planlaması kapsamında amaç dışı kullanımlara karşı koşulsuz korunmalıdır.

Dışarıya bağımlı temel ürünler öncelikli olmak üzere gıda arzı sorunumuzu gidermek için somut yeterli desteklerle yönlendirilen ülke düzeyinde Tarımsal Üretim Planlaması yapılmalıdır.

Dışarıya bağımlı temel girdilerde girdi maliyetleri ve dışarıya bağımlılık azaltılmalıdır.

Sulama yatırımları artırılmalı, arazi toplulaştırması dahil altyapı hizmetleri tamamlanmalıdır.

Yem sorunu çözülüp hayvancılık geliştirilmelidir.

Gıda tedarik zincirinde çok uluslu şirketler ve zincir marketlerin sırf kâr amacına boyun eğmeyecek şekilde örgütlenen demokratik üretici ve tüketici kooperatifleri desteklenmelidir.

Bugün mesleki eğitim alanımızda ciddi sorunlar yaşamaktayız.

Yükseköğretimdeki sorunların çözümü için öncelikle, 12 Eylül Askeri Darbesi ürünü antidemokratik YÖK sistemi kaldırılmalıdır.

Üniversitelerin mutlak merkezîyetçi bir sistemle yönetilmesi yerine, üniversiteler idari, mali ve bilimsel açıdan özerk olmalı, rektörler ve dekanlar atama yerine seçimle göreve gelmeli, akademisyenler ve öğrenciler üniversitelerde söz yetki ve karar sahibi olmalı, eğitimde nicelik ve nitelik sorunları çözülerek özgürce bilim ve teknoloji üretilmelidir.

Ülkemizde farklı adlarla gereğinden fazla ziraat fakültesi ve gereğinden fazla bölüm bulunmaktadır. Ziraat Fakültesi, Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Tarım ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi adları altında yılda yaklaşık 5.000 mezun verilmektedir. Yeni mezun sayısı kadar yeni unvanlar da bir başka sorun alanıdır.

Pandemide tarımın öneminin artmasına karşın 2021/22 yılı Üniversite Yerleştirme Sonuçlarına bakıldığında tarımsal öğrenime yönelik açılan kontenjanların yarısının boş kalması, 2022/23 yılında ise tüm kontenjanların dolması plansızlığın somut yansıması olup, son derece düşündürücüdür.

Eğitim-istihdam planlaması yapılarak; fiziki mekanı dahil altyapısız, yeterli laboratuvarı olmayan, nitelikli öğretim elemanı bulunmayan, sonrasında işsiz kalmaya mahkum olan çok sayıda meslektaşımızı mezun eden yeni fakülte ve bölüm açılmamalı, mevcutlarda da yetersiz koşulları içerenler bir an önce kapatılmalıdır.

Ziraat Fakültelerinde; girişi puanlarındaki dengesizliklerden eğitim müfredatındaki sürekli değişen karmaşıklığa kadar, uygulama ve staj yetersizliğinden yüksek lisansa ve doktora kabul edilmeye kadar ki liyakatsiz tercihlere kadar, yüzdeler dilimler ve boş kalan kontenjanlar dahil, tarımsal yüksek öğretimde nitelik ve nicelik sorunu çözülmelidir.

Tarımsal ar-ge bütçesi artırılmalı, tekrarlanan sonuçsuz projeler ve israflar yerine, kamu-üniversite-özel sektör işbirliğinde bilim ve teknolojinin bizzat uygulamaya geçmesini sağlayan somut ortak projeler yaşama geçirilmelidir.

Bu süreçte, eğitimde ölçülebilir kalite ve uluslararası tanınırlık adına Ziraat Fakültesi programlarında ODA'mızın da içinde yer aldığı ZİDEK'in başlattığı akreditasyon çalışmalarının yaşama geçmesini önemsiyor ve destekliyoruz.

Bugün mesleki istihdam alanımızda da ciddi sorunlar yaşamaktayız.

Tarımsal kamu yönetimi güçlendirilmeli, ilgili yönetsel birimlere meslek dışı atamalardan vazgeçilmeli ve liyakat sahibi Ziraat Mühendisleri atanmalıdır. Tarımsal potansiyeli çok yüksek olan ülkemizde mezuniyet sonrası kamuya başvurup anlamsız gerekçelerle yıllardır atanamayan meslektaşlarımızın atanma sorunu ivedilikle çözülmeli, tarımsal yayım ve gıda denetimi gibi kamusal hizmet alanları serbest piyasaya açılmamalı, kamuda yüzlü sayılarla değil 10 binli sayılarla yeterli sayıda gerekli kadrolar sürekli açılmalı, atanan meslektaşlarımız sözleşmeli değil güvenceli koşullarda kadrolu çalışmalıdır.

Emek ve insan odaklı, güvenceli bir çalışma yaşamı ve güvenceli bir gelecek tüm mühendislerin, en temel hakkıdır. Ülkemizdeki açlık ve yoksulluk sınırları gözetilerek kamu emekçisi mühendis, mimar ve şehir plancılarının maaşları insanca yaşayacakları bir düzeye yükseltilmeli ve ek göstergeleri 4800-6400 arasında artırılmalıdır. Çalışan kadar emekli meslektaşlarımızın sorunları da çözülmelidir.

Tarım danışmanlarının yıllardır ihmal edilen, görülmeyen, ötelenen mali ve özlük hak sorunları ivedilikle giderilmeli, mühendise yakışır çalışma ortamı oluşturulmalıdır.

Tarımsal girdi bayilerimizin, tarım danışmanlarımızın halen süren mevcut sorunları Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından bir an önce çözülmelidir. BKÜ, tarım ilacı konusunda, yanlış kullanımın zehir olduğu ortamda, alanın Orman Mühendislerine açılmasını doğru bulmuyoruz, meslektaşlarımızın açılan sınava katılmasının zorunlu tutulması doğru bulmuyoruz, bu konularda defalarca yargıya başvurduk, Bakanlığın süreci yeniden değerlendirerek bu yanlıştan dönmelerini bekliyoruz.

Tarım sektörüne yönelik yapılan yatırımlar için hazırlanan projelerin, Tarım ve Orman Bakanlığı'nca onaylanması aşamasında ZMO'nun onayının aranması ve bu uygulamanın Ziraat Bankası projelerinde ve diğer proje onaylarında da zorunlu kılınması, yatırımların yerindeliği ve verimliliğini artıracaktır.

Mezun olan meslektaşlarımız, özel sektörde mühendise yakışır ücretle, güvenceli çalışma ortamında, meslek alanlarında istihdam edilmelidir. TMMOB-SGK Asgari Ücret Protokolünün yeniden hayata geçmesi, ZMO-KMO-Gıda-MO'nun belirlediği Çalıştırılması Zorunlu Personel asgari ücretlerine uyularak meslektaşlarımızın mühendise yakışır ücret almalarını istiyoruz.

Tarım sektörü bir bütün. Bir parçası eksik kalırsa köklü sorunlar kalıcı olarak çözülemez. Ülkemizde üretirken kâr eden, yaşanan değil gençleşen çiftçilerin, mühendislerin bilimsel üretimde bulunduğu bir tarımsal istihdam politikasına geçilmelidir.

Cumhuriyetimizin 100. yılında tarım ve gıdada ivedilikle çözülmesi gereken çok önemli sorunlarla karşı karşıyayız. Ülkemizde tarım öğreniminin başlangıcının 177. yıl dönümünde, Cumhuriyetimizin 100. Yılında, meslek ve meslektaşlarımız boyutunda mevcut ve de artan sorunlarımızı gerçeklerden kaçmayarak hep birlikte çözebilecek umut ve dileğiyle, teşekkür ediyor, selam sevgi ve saygılarımızı sunuyoruz.

Baki Remzi SUIÇMEZ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası

Yönetim Kurulu Başkanı

MESLEKTAŞIMIZ BEKİR YILDIZ'A YAPILAN HAIN SALDIRIYI ŞİDDETLE KINIYORUZ

27 Ocak 2023

Meslektaşımız, Sivas Ziraat Odası Genel Sekreteri Sayın Bekir YILDIZ, 26 Ocak 2023 Perşembe günü evinin önünde kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğradı.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak bu hain saldırıyı şiddetle kınıyoruz.

Saldırganların bir an önce yakalanmasını ve en ağır şekilde cezalandırılmasını istiyoruz.

Ağır yaralanan ve halen yoğun bakımda olan meslektaşımız Bekir YILDIZ'a geçmiş olsun dileklerimizle, acil şifalar diliyoruz.

Baki Remzi SUIÇMEZ

Yönetim Kurulu Başkanı

(Yönetim Kurulu adına)

BU ACI BİZİM, HEPİMİZİN.

O KENTLER BİZİM, O KÖYLER BİZİM. DEPREM KIR KENT AYIRMAZ.

DEPREM, GIDA KRİZİNİ TETİKLEYECEK...

ÖNCE GIDA, GIDA İÇİN ÖNCELİK TARIMSAL ÜRETİM, SOMUT DESTEK.

TARIM ARAZİLERİNİ BETON MEZARLIĞI YAPANLAR YARGILANSIN.

KAMUCU TARIM VE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI, HEMEN ŞİMDİ.

GÜN, DAYANIŞMA GÜNÜDÜR.

14 Şubat 2023

Ülkemizde 6 Şubat 2023 günü saat 04.17'de Kahramanmaraş Pazarcık merkezli 7.4 olarak açıklanan ve sonradan düzeltilen 7.7 büyüklüğünde ve saat 13.24'te Kahramanmaraş Elbistan merkezli 7.6 büyüklüğünde iki ardışık deprem meydana geldi. Kahramanmaraş, Hatay, Malatya, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Diyarbakır, Adıyaman ve Adana illerini etkileyen depremlerde, resmi açıklamalara göre şu anda 31.000'den fazla yurttaşımız yaşamını yitirmiş, 80.000'den fazla yurttaşımız yaralanmış olup, son umutlarla enkazlarda kurtarma çalışmaları sürmektedir. Kayıplarımızın daha da artacağı endişesiyle yaşanan bu acı tablonun derin üzüntüsü içindeyiz.

Deprem illerinde çok sayıda meslektaşımızı kaybettik. Yaşamını yitiren tüm yurttaşlarımıza Allah'tan rahmet, ailelerine başsağlığı ve sabır, yaralılarımıza acil şifalar diliyoruz.

Ağır kış koşullarına rağmen fedakârca uğraşan yerli ve yabancı tüm kurtarma ekiplerine, gönüllülere, yardımları ile dayanışmayı büyüten yurttaşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Üst örgütümüz TMMOB ile birlikte ilk anlardan beri ülke düzeyinde gerekli çalışmaları yürütmekteyiz. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak; 28 şube, 52 temsilcilik ve Genel Merkez olarak üyelerimizle birlikte deprem bölgesindeki yurttaşlarımızın yaralarını bir nebze de olsa sarabilmek için tüm imkânlarımızla devletimizle ve milletimizle dayanışma içinde olduğumuzu belirtmek isteriz.

Depremler, bu dünyada her coğrafyada ve bu coğrafyada hep oldu ve hep olacak. Deprem kuşağında yaşayan ülkeler her an depreme hazırlıklı olmak zorundadırlar. Deprem, insanlığın geleceğine ilişkin çok ciddi bir uyarıdır. Tarım toprakları ile depremlerin verdikleri zararlar arasında doğrusal bir ilişki vardır. Tarım yapılan topraklar, özellikle alüvyal ovalar, yumuşak zemine sahip oldukları için inşaata uygun olmayıp yapılaşmaya açılmamalıdır. Kahramanmaraş depremleri tarım alanlarının rant ve çıkar uğruna betonlaşmasının ağır faturasının ciddi can ve mal kayıpları olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Kahramanmaraş depremlerinde iklim koşulları, ulaşımdaki aksamalar ve organizasyon yetersizliği nedeniyle arama

kurtarma ve ilk yardım ekiplerinin deprem bölgesine ulaşmasında geç kalınan bir ortamda, öncelik kentlere verilmiş, kırsal alana uzun süre erişilememiştir.

Deprem her alandaki yıkıcı etkileri ülkemizin tarımsal hammadde ve gıda ürünleri tedarikini sağlayan tarım sektörünü de etkilemiştir. Kırsal alanlarda yaşayan vatandaşlarımız bir yandan depremin yıkıcı etkileriyle uğraşırken bir yandan da hayvanlarının hayatlarını kurtarma çabası içindedirler. İçinde bulunduğumuz koşullar altında depremin kırsal alanları nasıl ve ne şekilde etkilediği henüz tam anlamı ile belirlenememiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2022 yılı verilerine göre depremden doğrudan etkilenen 10 ilin nüfusu yaklaşık 13.5 milyon olup toplam ülke nüfusunun %15.7'sini kapsamaktadır. Kırsal alan tanımının belirsizliğini koruduğu günümüzde Büyükşehir Yasası sonrası deprem bölgesindeki 4923 mahalle/kırsal mahalle/köy/belde nüfusu yaklaşık 2.6 milyondur. Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis illerimiz Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında, son derece verimli tarım arazilerine ve önemli tarımsal üretim potansiyeline sahip illerimizdir. TÜİK 2022 yılı verilerine göre depremden etkilenen 10 ilde 2 milyondan fazla büyükbaş ve 9 milyondan fazla küçükbaş hayvan bulunmakta olup bu sayılar Türkiye'deki toplam hayvan varlığının %15'ine denk gelmektedir. Deprem bölgesindeki tarım arazisi miktarı yaklaşık 3.7 milyon hektar, kayıtlı çiftçi sayısı yaklaşık 270 bindir. Bu kadar büyük bir nüfusu ve coğrafyayı etkileyen depremin yaralarının bir an önce sarılması çok önemlidir.

Kırsal alanda depremin yarattığı en önemli etki, bitkisel üretime yönelik makine ve ekipman hasarları dışında, ağırlıklı olarak hayvancılık alanında görülmektedir. Hayvan barınaklarının, kümeslerin ve canlı hayvanların depremden nasıl etkilendiğinin belirlenmesi önümüzdeki günler için gıda güvenliği ve güvencesi açısından son derece önemlidir.

Tarım ve Orman Bakanlığı açıklamalarında çiftçiler tarafından karşılanması mümkün olmayan çadır ve yem ihtiyacına yönelik tespitlerin yapıldığı ve yardımlara başlandığı, süt toplama ve kesilmesi gereken hayvanların satın alınması işlemlerinin Et ve Süt Kurumu (ESK) tarafından koordine edildiği, bölgeyi terk etmek zorunda kalan depremedelere ait olan veya bakacak kimsesi olmaması sebebiyle ortada kalan büyükbaş ve küçükbaş hayvanların, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) tarafından korumaya alındığını ve bunların her türlü ihtiyaçlarının karşılandığını belirtilmektedir. Bu çalışmaları önemsiyoruz. ODA olarak gönüllü üyelerimizle bölgedeki çalışmalara destek olmaya hazır olduğumuzun bilinmesini istiyoruz.

Tarım sektörü için depremin yıkıcı etkilerinin azaltılması amacıyla, Mart ayıyla birlikte bitkisel üretim faaliyetlerinin yoğunlaşacağı gerçeği karşısında, önümüzdeki günlerde ivedilikle yapılması gereken aşağıdaki önerilerimizi kamuoyu ile paylaşıyoruz.

- Kentler yanında kırsal alanda yaşayan depremedelerin barınma, ısınma, beslenme gereksinimleri hızla karşılanmalıdır.
- Hayvan kayıpları ile yıkılan ahır, ağıl ve kümeslerin tespitlerine hızla devam edilmelidir. Hayvanların barınabilmesi için uygun nitelikli yeterli çadır ihtiyacı hızla karşılanmalıdır. Hayvan yemi ihtiyacının karşılanması çalışmaları artarak devam etmelidir. Yaralı hayvanların tedavilerine öncelik verilmelidir. Kurtarılan hayvanların elden çıkarılmasında fırsatçılığa izin verilmemesi için sıkı tedbirler alınmalıdır. Süt hayvanlarından toplanan sütlerin değerlendirilmesine yönelik tedbirlere devam edilmelidir.
- Bitkisel ve hayvansal üretimin devam edilebilmesi için ek bütçe ile halen yetersiz olan toplam tarımsal destekleme bütçesi artırılmalı ve bölgedeki üreticilere gerekli maddi destek bir an önce sağlanmalıdır. Bitkisel üretim için gübre, mazot, ilaç, tohum dahil somut girdi desteği verilmelidir. Çiftçilerin elektrik ve sulama borçları ertelenmelidir. T.C. Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifleri ve özel bankalardan kredi kullanan çiftçilerimizin kredi borçları faizsiz yapılandırılmalıdır. Üreticilerimizin Bağkur ve SSK prim ve ödemeleri ertelenmelidir.
- Yaşamını yitiren ve yaralanan, çalışma ortamları enkaz altında kalan ya da hasar gören, aralarında çok sayıda meslektaşımızın bulunduğu tarımsal girdi satan bayilere yönelik gerekli kolaylıklar hızla sağlanmalıdır.
- Bölgedeki salgın riskine karşı gerekli önlemler hızla alınmalıdır.
- Gıda yardımları hızla bölgeye ulaştırılırken sağlıksız gıdalar ayıklanmalı, yardım paketlerinden çıkarılmalıdır. Bölgede uzun süreli sıcak yemek dağıtım noktalarında gıda güvenliğine yönelik planlamalar yapılmalıdır.
- Yıkılan kent ve köylerin yeniden inşasında arazi kullanım planlaması çerçevesinde uygun yer seçimi ilkelere uyulmalı, tarım alanları üzerinde yeni yapılaşmalara izin verilmemelidir.
- Kırdan kente, kentten kıra göç süreci iyi planlanmalı, kırsal alanların yaşam koşulları iyileştirilerek tekrar cazibe merkezleri olmaları sağlanmalıdır.
- Bölgedeki baraj ve göletlerin sağlamlığı sürekli ve düzenli olarak kontrol edilmeli, hasar gören sulama kanalları onarılmalıdır.
- Ranta yönelik yeni yatırımlar yerine gerekli mali kaynak ve kurumsal altyapı ile GAP Projesi hızla tamamlanmalı, tarımsal üretim ile gıda sanayi bütünleşmesi sağlanmalıdır.
- Deprem sonrasında bitkisel ve hayvansal üretim konusunda kısa ve orta vadeli onarıcı bütüncül somut planlar bir

an önce yapılmalı ve uygulanmalıdır.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak; gerek yetkili kurum ve kuruluşlara gerekse kamuoyuna seslenmek istiyoruz: Ülkemizde geçmişten geleceğe depremler coğrafyasında yaşıyoruz, çok acılar çektik. Bilimsel uyarıları önemsemedik. Bilime uygun politikalara ve uygulamalara kulak verilmemesi nedeniyle deprem değil, ihmal öldürmüştür. Tarım arazileri insanı ve insanlığı doyurur, öldürmez. Tarım arazilerimizi öldürerek geleceğimiz yok etmeyelim, aç kalmayalım, göz göre göre depremlerde ölmeyelim. Israrla sürdürülen kişisel ve çıkarıcı yanlış politikalarla daha çok acılar yaşamaya gebeyiz. Mutluluk, beton yığınları arasında yaşamakla değil, doğaya dönüş ve toprağa saygı ile mümkün.

Ülkemizde yıllardır uygulanan yanlış ve yanlış tarım politikaları, derinleşen ekonomik kriz, girdi ve ürünlerde dışa bağımlılık, yaşanan iklim olaylarının tarımsal üretime olumsuz etkileri nedenleriyle yaşanan gıda krizi ve yüksek gıda enflasyonuna depremin etkilerinin eklenmemesi somut kamucu tarım ve kırsal kalkınma politikalarıyla aşılabılır.

Çaresiz değiliz. Çare biziz.

Gün, dayanışma günüdür. Hep birlikte dayanışma ile yaşadığımız ağır acıları aşma umuduyla...

Saygılarımızla.

Baki Remzi SUIÇMEZ

Yönetim Kurulu Başkanı

(Yönetim Kurulu adına)

DEPREM BÖLGELERİNDE HER TÜRLÜ MÜDAHALE BİLİMİ, TEKNİĞİ VE MESLEK İLKELERİNİ GÖZETEREK YAPILMALIDIR

20 Şubat 2023

6 Şubat 2023 günü Kahramanmaraş ili, Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki iki büyük deprem ve artçıların meydana getirdiği hasar sonucu 11 ilimizi içine alan bir coğrafya içerisinde büyük yıkım yaşanmış ve yaşanan yıkım neticesinde on binlerce yurttaşımız hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Öncelikle deprem bölgesindeki tüm yurttaşlarımızın yakınları başta olmak üzere tüm ülkemize başsağlığı, yaralı yurttaşlarımıza acil şifalar dileriz.

Afet bölgesinde gerçekleşen depremler, yaklaşık 300 km'lik bir hat boyunca yatayda 6-7 m, düşeyde de 2-3m'ye varan yüzey deformasyonları gerçekleştirmiş olup; 11 ilimizi ve 13 milyonu aşkın vatandaşımızı etkilemiştir. Yıkımların en çok olduğu illerimiz Adıyaman, Kahramanmaraş, Hatay, Malatya olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte Elbistan, Göksun, Nurhak, Pazarcık, Türkoğlu, İslâhiye, Nurdağı, Gölbaşı, Erkenek, Kırıkhan, Doğanşehir, Samandağ, İskenderun ve Hassa ilçelerimizle birlikte kırsal alanlarda da yoğun biçimde yıkımlar yaşanmıştır.

Kamuoyuna yansıyan bilgilerde yeni yerleşim alanları için yer seçim çalışmalarına başlanıldığı ve 1 ay içinde inşaatlara başlanarak, 1 yıl içerisinde de konutların tesliminin yapılacağı yetkili makamlarca dillendirilmiştir. Seçilen bu alanların tarım ve mera arazileri açısından durumu, meteorolojik olaylara karşı duyarlılığı-kırılganlığı, zemini, kente olan ilişkisinin nasıl kurulacağı gibi en temel gerekliliklerin bile yerine getirilip getirilmediği kamuoyuyla paylaşılmasıdır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, enkaz altında kalan yurttaşlarımızın cenazelerinin çıkarılmasına yönelik çalışmalar sağlıklı ve ivedi şekilde tamamlanmalıdır. Hukuksal süreç tamamlanmadan acelece yapılan enkaz kaldırma işlemlerinin delillerin karartılmasına neden olacağına bilinmesi gereklidir. Bazı yıkıntıların sürecin unutulmaması için açık hava müzesi olarak korunması gerekir. Yıkıntıların gerekli yer tespiti ve çalışmalar yapılmadan gelişigüzel depolanmasının önüne geçilmeli, bu alanlar özellikle içme suyu toplama havzası içerisinde olmamalıdır.

Özellikle yıkımın kent ölçeğinde yaşandığı illerimizde parçacı çözümler yerine bütüncül çözümlerin ortaya konulması zorunluluktur. Kent sel ve kırsal alanlar sadece konutlardan ibaret olmayıp, ticaret, tarım, sanayi, eğitim, ulaşım, enerji, turizm, iletişim gibi birçok sektör ve altyapı hizmetini içerisinde barındıran alanlardır. Dolayısıyla bu yerleşimlerin yeniden inşa sürecinde ilgili tüm meslek alanlarının sürece katkı sunması aklın ve bilimin gereğidir ve bu çalışmaların öncelikli olarak altyapı tasarımından (ulaşım, elektrik, doğalgaz vb.) başlanarak yapılması gerekmektedir.

Kent ölçeğinde yıkımların yaşandığı illerimizde yerbilimsel çalışmaların kent bütünü ve kırsal alanları kapsayacak biçimde detaylı olarak ele alınması gerekirken, aceleci bir şekilde yer seçimi kararı verilmiş ve seçilen alanlarda sondaj çalışmalarına başlanıldığı belirtilmiştir. Ancak, yaşananlardan ders alarak bu alanlar belirlenmeden önce acil yapılması gereken işlerin başında, deprem nedeniyle kullanılamaz hale gelen bölgedeki jeodezik ağı altyapısının güncellenmesi, yer kabuğu hareketleri nedeniyle metrelerce kayarak bozulmuş olan mülkiyet sınırlarının hızlı bir şekilde güncellenmesi, bölgenin hâlihazır ve kadastral haritalarının yenilenmesi gerekmektedir. Bölgede yer kabuğunda çökme ve yükselme hareketleri gözlenmekte ve hareketlilik devam etmektedir. Bu hareketlerin uydu ve yersel ölçme teknolojileriyle izlenerek planlama öncesi mutlaka dikkate alınması gerekmektedir. Bunlar yapılmadan doğrudan yer seçimi ve planlama çalışmalarına başlanması halinde, gelecekte teknik, hukuki ve sosyal sorunların meydana geleceği aşikârdır.

Bunun yanında doğa olaylarına bağlı her yeni acı bir önce yaşadığımız acıyı unuttursa da ülkemiz maalesef doğa kaynaklı olaylara bağlı acıları artık daha sık ve şiddetli biçimde yaşamaktadır. Deprem riski ile birlikte olası diğer doğal ve insan kaynaklı risklere yönelik tespitlerin hızlıca yapılması, çalışmaların bu riskleri azaltacak ve sakinim önlemlerinin gerektirdiği esasları göz önüne alarak kurgulanması sağlanmalıdır.

Seçilecek alanların; iklim özellikleri de dikkate alınarak; jeolojik ve hidrolojik kökenli afetler ile meteorolojik kökenli afetlere uğrama riski bulunan alanlardan uzak olması gerekmektedir. Yani fay zonlarının deformasyon zonları ile depremler sonucu meydana gelen sıvılaşma, yanıl yayılma gibi etkilere açık olmayan heyelan, kaya düşmesi, oturma, çökme, obruk oluşumu, tıbbi jeoloji kökenli riskleri içermeyen ve sel, taşkın, çığ düşmesi gibi jeolojik ve hidrolojik kökenli afetler ile fırtına, hortum, kum fırtınası gibi meteorolojik kökenli afetlere maruz kalabilecek alanlar olmamasına dikkat edilmesi önemlidir. Ayrıca seçilen yerlerin kentin sahip olduğu yeraltı ve yüzey su kaynaklarının beslenme alanları ile jeotermal, maden jeolojik miras niteliğindeki alanları da dikkate alınarak ve koruyacak şekilde mevcut alanlarla nasıl bir entegrasyonun sağlanması gerektiği hususları da dikkate alınarak yer seçimlerinin yapılması gerekmektedir. Daha öz bir ifade ile yeniden inşa sürecinde yapılacak olan çalışmalar bütüncül bir afet önleme

politikasını mutlaka içerisinde barındırmalıdır. Bu anlamda meslek odalarının katkı sunması oldukça önemlidir.

Konu çok boyutludur ve geniş bir etki alanı vardır. Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik kriz ortamında, gıda fiyatlarındaki artış tüm ülkemizi etkilemektedir. Depremle yıkıma uğramış illerimizin tarımsal üretimde sahip olduğu pay bitkisel üretimde %20, hayvansal üretimde ise %15 seviyesindedir. Bu anlamda deprem bölgesinde yeni kentsel yerleşimlerin kurulması aşamasında tarım arazilerinin amaç dışı kullanımına sebebiyet verecek düzenlemelerin yapılmamasına dikkat edilmelidir. Aynı zamanda, yaşanan depremde köylerin de ciddi hasar alması tarımsal üretimin olumsuz etkileyeceğinden; göç ile oluşması muhtemel istihdam açığının tarımsal üretimi olumsuz etkilememesi için gerekli önlemler şimdiden öncelikli olarak düşünülmelidir. Verilecek yer seçim kararlarının da bu problemi derinleştirmemesi için bu aşamada gerekli bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Ayrıca konut alanlarına yönelik yer seçiminde sanayi ticaret, tarım gibi sektörleri de içerecek çalışmalardan sonra yeniden inşa sürecine başlanabileceği ve ancak bu şekilde nitelikli ve refah düzeyi yüksek mekânlar kurgulanabileceği ortadayken, sadece konut alanları üzerinden popülist, bilimi, toplumu ve meslek odalarını dışlayan, şeffaf şekilde yürütülmeyen bu süreci anlamak mümkün değildir. Unutulmalıdır ki 1999 Büyük Marmara Depremi'nde de buna benzer uygulamalar yapılmış ve uzun vadede yurttaşlar arasında bu durum sosyal problemlere sebebiyet vermiştir.

TMMOB'ye bağlı tüm odalar, yaşadığımız afet sonrası teknik ve bilimsel birikimleri ile birlikte insan gücüne dayalı katkılar dâhil olmak üzere her türlü yardıma açık olduklarını belirtmiş ve bu konuda işbirliği tekliflerini kamuoyuyla birçok kez paylaşmış olmalarına rağmen gelinen noktada bu çağrımızın karşılık bulmaması üzüntü vericidir.

Elbette depremde zarar görmüş olan ve çok zor koşullar altında yaşayan yurttaşlarımızın güvenli barınma olanaklarına kavuşmaları meslek odaları olarak bizlerin de isteği ve talebidir. Ancak bunun aceleci bir tavırla bilimi ve tekniği reddederek hem bölge halkının taleplerini hem de meslek odalarının birikimlerini dışlayarak yapılması bizler açısından kabul edilebilir değildir.

Unutulmamalıdır ki, yeniden inşa edeceğimiz yerleşmeler bundan sonraki süreçte yüzlerce yıl yurttaşlarımızın üzerinde yaşamlarını sürdürecekleri, bu anlamda diğer afetlere de dirençli, aynı zamanda ekonomik kapasitesi yüksek, refah ve konforun da üretilebileceği alanlar olmalıdır.

Yıkım gören illerimizi aynı zamanda tarım ve sanayi anlamında ciddi değer yaratan illerimiz olduğu gerçeğinden hareketle, bu illerde yeni gelişim alanları dâhil olmak üzere her türlü sektörel konuda tüm meslek odalarının bugüne kadarki bilgi birikimlerinden ve en geniş katılımı faydalanılmasının en doğru yaklaşım olacağı açık bir gerçekliktir.

Uygun yer seçim kararları ile birlikte depremlere kurban vermeyeceğimiz, kayıpsız bir bina güvenlik sisteminin kurulması ve bu amaca uygun malzeme, etüt, proje, uygulama ve denetim mekanizmasının acilen kurulması da temel beklentimizdir.

Uzun yıllar boyunca meslek alanlarımızda oluşturulmuş olan bilimsel ve teknolojik birikimden hareketle ilgili idareleri yer seçim kararlarını alırken mesleki ilkelerini gözetmeye ve inşa süreçlerini kır-kent bütünlüğünü ve tüm sektörleri kapsayacak biçimde sürdürmeye davet ediyoruz.

Bu vesileyle depremzede vatandaşlarımızı nitelikli mekânsal ve ekonomik imkânlarla kavuşturacak, refah düzeylerini yükseltecek tüm süreçlerde meslek ilkelerimiz ve birikimlerimiz doğrultusunda tüm gücümüzü ve birikimimizi sunmaya açık olduğumuzu kamuoyuna bir kez daha saygıyla duyuruyoruz.

TMMOB Bilgisayar Mühendisleri Odası	TMMOB Maden Mühendisleri Odası
TMMOB Çevre Mühendisleri Odası	TMMOB Makina Mühendisleri Odası
TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası	TMMOB Metalurji ve Malzeme Mühendisleri Odası
TMMOB Fizik Mühendisleri Odası	TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası
TMMOB Gemi Makinaları İşletme Mühendisleri Odası	TMMOB Mimamlar Odası
TMMOB Gemi Mühendisleri Odası	TMMOB Petrol Mühendisleri Odası
TMMOB Gıda Mühendisleri Odası	TMMOB Peyzaj Mimamları Odası
TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası	TMMOB Şehir Plancıları Odası
TMMOB İçmimamlar Odası	TMMOB Tekstil Mühendisleri Odası
TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası	TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası	
TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası	
TMMOB Kimya Mühendisleri Odası	

TMMOB ZMO GENÇ:

UZAKTAN EĞİTİM DEĞİL, YÜZ YÜZE EĞİTİM İSTİYORUZ.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası örgütlülüğü içindeki ZMO Genç üyeleri olarak; 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan ve 11 ilimizi etkileyen depremlerde yaşamını yitirenlere rahmet, yakınlarını kaybedenlere başsağlığı ve sabır, yaralılara acil şifa, afetin derin yaralarının toplumsal dayanışma ile en kısa sürede sarılmasını diliyoruz.

Yaşanan bu acılı süreçte, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 11 Şubat 2023 tarihinde, afet önlemi kapsamında kamu (KYK) yurtlarının depremzedelerin kullanımına açılması gerekçesiyle, tüm illerde 2022-2023 dönemi bahar yarıyılıının fakültelere ve sınıflara göre değişmekle birlikte "uzaktan eğitim" yoluyla tamamlanacağı açıklanmıştır.

Depremden etkilenen insanlarımızın en iyi koşullarda barınması gerektiğini belirterek, eğitim hakkımızı gasp eden bu kararı kabul etmiyor, bu yanlışla itiraz ediyoruz.

Bizler, uygulama ve stajla birlikte tamamlamak zorunda olduğumuz yükseköğrenim sonrası geleceğin Ziraat Mühendisi adayları olarak; pandemi süreci olumsuz deneyimlerini yaşayarak, yeni uzaktan eğitim kararının üniversite eğitimini daha da verimsizleştireceğini bilerek, internet erişimi ve güncel eğitim materyali dahil yaşanacak eksikliklerin eğitim eşitsizliğini derinleştireceğini belirterek, istese de evine dönemeyecek öğrencilerin yaşadıkları belirsizlikleri hissederek, üniversite ortamından uzak kalan bireylerin sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkileneceğini vurgulayarak, bu yanlış karardan derhal vazgeçilmesini istiyoruz.

Önceden alınmayan önlemlerin yarattığı bu yıkım ortamında, kamu yararı ve toplum çıkarı gözetmeden plansız ve programsız şekilde oluşturulan piyasacı politikaların depremden daha yıkıcı olduğunu somut şekilde yaşadığımızı anımsatarak, ilk fırsatta bilimsel eğitimden vazgeçerek, gerek depremzedeleri gerekse biz öğrencileri mağdur eden bu acele ve yanlış kararın gecikmeden düzeltilmesini talep ediyoruz.

Tüm maddi ve manevi olanakların son depremlerin yarattığı yıkımı en aza indirmek üzere kullanılmasını diliyor, yüz yüze eğitim hakkımızın sağlanması için tüm koşulların derhal oluşturulmasını istiyoruz.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ZMO-Genç

KADINLAR OLARAK SÖYLEYECEK DAHA ÇOK SÖZÜMÜZ VAR!

8 Mart 2023

Öncelikle; 166 yıl önce 8 Mart'ın ruhunu oluşturan ve 1857'de New York'ta bir dokuma fabrikasında çalışma hakları için gittikleri grevde yanarak ölen 129 kadın işçiyi; 6 Şubat günü Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Malatya, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Kilis ve Elazığ illerimizi etkileyen ve on binlerce insanımızın ölmesine, çok sayıda insanımızın yaralanmasına ve evsiz kalmasına yol açan deprem felaketlerinde yaşamlarını kaybeden vatandaşlarımızı ve meslektaşlarımızı derin bir üzüntü ve saygıyla anıyoruz.

Bugün ayrıca İstanbul'da rant dayalı kentsel dönüşümü, kentsel kararlarda ayrıcalıklı kuralsızlaştırma halini, kentsel rant yaratma politikalarının sonuçlarını, kamuoyuyla paylaşan gerekli uyarılarda bulunan, gezi davasından tutuklu TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Mimar Mücella Yapıcı'ya da sevgi ve selamlarımızı iletiyoruz.

6 Şubat günü yaşanan ve 11 ilimizi etkileyen depremler bir doğa olayıdır. Ancak yaşananları doğa olaylarının sonuçları olarak göremeyiz. Yaşanan yıkım, 1980 sonrası dünya kapitalist sistemine entegre olan neoliberal politikaların ülkemizi getirdiği yerdir. 2010 sonrası çıkarılan yasal düzenlemelerle yasal alt yapısı hazırlanan ve imar aflarıyla devam eden rant odaklı kentsel dönüşümün kentsel mekanlarda yarattığı yıkımdır.

Yerde yaşayanların ihtiyaçları dinlenmeden, doğaya ve çevreye yapılan müdahaleler, doğal afet risklerinin dikkate alınmaması bu büyük felaketin sonuçlarının bu kadar yıkıcı olmasına yol açmıştır. Deprem sonrasında zamanında müdahale yapılmaması, arama kurtarma faaliyetlerinin yetersizliği, yaşanan iletişim eksikliği, barınma, yeme içme ve hijyen ihtiyaçlarının giderilmesinde sorumlu devlet kurumlarının organizasyon, sevk ve idarede düştükleri acizlikler kayıplarımızın boyutunu artırmıştır. Kahramanmaraş kaynaklı depremlerde kadınlarımız büyük acılar çekmiştir ve çekmeye devam etmektedir. Bu büyük yıkımdan en çok etkilenen ve etkilenecek olan yine kadınlar ve çocuklar olmuştur. Enkazdan çıkarıldıktan sonra kaybolan çocuk sayısının, 1000 rakamıyla ifade edilmesi olayın ulaştığı boyutların korkunçluğunu göstermektedir.

Cumhuriyetimizin 100. yılında; kahkaha atan kadını iffetsiz diye tanımlayan siyasetçilerin, kadın dayak yiyorsa şükretsin diyen ilahiyatçıların yönetiminde olduğu bir süreci yaşamaktayız. Kadını sadece annelik üzerinden kutsayıp kız çocuklarının okutulmasına karşı çıkan, töre cinayetlerini hak gören, iş yaşamında kadın istihdamına karşı çıkan, çalışan kadınlara ayrımcılık uygulayan, kadının kimliğini yok sayan, kadın bedenini namus kavramı ile eşdeğer gören bir zihniyetin toplumumuza dayatıldığını görmekteyiz.

Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) hazırladığı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği 2022 raporuna göre Türkiye 146 ülke arasından 124'üncü sırada yer aldı. Türkiye, toplumsal cinsiyete göre 'ekonomik paylaşım ve fırsat' indeksinde 134'üncü sırada, 'eğitim durumu' indeksinde ise 101'inci sırada yer alıyor.

Ayrıca gelinen durumda maalesef kadınlarımızın iş yaşamında etkin olarak görev alamadığını da görmekteyiz.

Peki tarımda durum nasıl?

Kadın, toprak ile özdeşleştirilmiş ve "toprak ana" kelimesi her dille karşılığını bulmuştur. Kadın "toprak ana" benzetmesi yapılırken, kırsalda yaşayan kadınların sesini duyabiliyor muyuz?

Kırsalda yaşayan kadının eğitim fırsatını yakalaması, sağlık hizmetlerine erişmesi güçtür, sosyal- kültürel etkinliklere katılması-örgütlenme şansı ise çok azdır. Ülkemizde tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın oranının %79 sosyal güvenliği olmadan kayıt dışı çalışan kadın oranının %95 olduğu günümüzde, ailece göç eden mevsimlik işçiler arasında göç edilen yerdeki çalışma koşulları nedeniyle cinsiyete dayalı iş bölümünde kadınlara düşen payın giderek daha da artması, kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Biz mühendis kadınlar olarak da meslek alanımızda ciddi sorunlar yaşamaktayız.

Kadına yönelik ayrımcılık, sömürü ve şiddet; eşitsizlik, yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı sorunu çözülmeden kadın bireysel kimliği ile toplumsal yaşamın her alanında ve düzeyinde yer almadan demokratik bir toplum yaratılması mümkün değildir.

Mücadelemiz kadının var olma mücadelesidir.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası üyesi kadınları olarak;

Kadın emeği sömürsüne dayanan, kadını düzenli güvenceli işler yerine anneliğe ve ev kadınlığına hapseden cinsiyetçi plan ve programları reddediyoruz.

Kadını hiçeıştiren her türlü politikalara karşı duruşumuzu tekrarlıyoruz.

Yaşasın ZMO Örgütülüğü, Yaşasın Kadın Dayanışması.

TOPRAK ANA İNSANLIĞI DOYURURKEN, KENDİNE YAPILAN NANKÖRLÜĞÜ AFFETMEZ, HESABINI SORAR. TOPRAKLARIMIZI KORUYANLARIN TOPRAK BAYRAMI KUTLU OLSUN

18 Haziran 2023

Toprak, insanı doyurur, toprağa ihanet insanlığı aç bırakır ve öldürür.

Toprak, siyasi rejim/ler değiştirir, yüz yıl bitirir ve yüz yıl başlatır.

Toprak, yaşamın ana kaynağı, “toprak ana” dertli yorgun yine de gelecekte umutlu...

Ülkemizde toprağa değen değmeyen tüm yurttaşlarımız bilerek ya da bilmeyerek “Toprak Bayramı”nı kutlarken ya da kutlamazken, gerçeği araştırıp bilmeli, öğrenmeli.

1945’li yıllarda çok partili demokrasiye geçiş yıllarımızda, Köy Enstitüleri ile bütünlüklü olan halen gerekli olan “toprak reformu” tartışmaları kapsamında, o dönem yasalaşan ve uygulamada başarılı olamasa da, öncesi ve sonrasında çok ciddi siyasi dönüşümlere yol açan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu sonrasında, TBMM’de 15 Haziran 1945 tarihinde 4760 sayılı “Toprak Bayramı Kanunu” olarak kabul edilen ve halen kadük/geçersiz olan Yasaya göre; “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun kabul edildiği 11 Haziran tarihini takip eden Pazar günü her yıl Toprak Bayramı olarak kutlanır.”

Cumhuriyetimizin 100. yılında, Toprak Bayramı, 18 Haziran 2023 Pazar günü.

Günümüz gerçekliğinde, Tarım ve Orman Bakanlığı, şekil ya da öz, bu gerçeğin neresinde?

İnsanlık tarihini yıllar öncesinden ve halen geçerli şekilde gerçekçi yorumlayan meslek büyüğümüz Akın Özdemir deyişle, “toprağı aç, hayvanı aç, insanı aç” bir ülkede, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak, Cumhuriyetimizin 100. yılında, dünü bugünü ve geleceği üzerinden toprağı her yönüyle konuşup tartışacağız sorgulayacağız, yine, görevimiz.

Aynı şeyleri söylemekten bıktık, ancak usanmadık.

Odamızın, 12 Haziran 2022 tarihli Basın Açıklaması dahil, ülkemizi yönetenlere “sorunlarımız çok, sorularımız çok” demiştik ve yaşanan/yaşanacak deprem gerçeği dahil sormuştuk, sormaya devam edip çözüm bekliyoruz, halâ. Soruyoruz, yine...

Toprak ve arazi varlığımız ile ülke topraklarımızın özelliklerini ayrıntılı olarak bilmediğimiz günümüzde; “Detaylı toprak etütleri ve haritalama çalışmalarını kim yapacak, neden yapmadı, ne zaman yapılacak?”

Farklı kullanım amaçlarını dikkate alarak nitelikli topraklarımızı koruyarak tüm sektörlere arazi tahsisi sorununu çözmek için ülke ve bölge/il düzeyinde arazi kullanım planlarının olmadığı günümüzde; “Tarımsal arazi kullanım planlarını kim yapacak, neden yapmadı, ne zaman yapılacak?”

Yasalardaki koruyucu hükümlerine rağmen sürekli getirilen yeni istisna maddeleriyle topraklarımızın yok olduğu, verimli tarım arazilerimizin, meralarımızın, zeytinliklerimizin, özel ürün arazilerimizin konut yapımı, sanayi, maden ve enerji yatırımları ile talan edildiği günümüzde; “Ne kadar tarım arazimize amacı dışında kullanılmak üzere izin verilmiştir? Tarım arazilerimizi kim koruyacak, neden korumuyor, ne zaman koruyacak?”

Tarımsal işletmelerin güncel durumunu bilmediğimiz, tarımsal üretimin temel ögesi olan toprakların gerek mülkiyet dağılımı gerekse yetersiz işletme genişliği ve parçalılık yönünden sorunlarının devam ettiği günümüzde; “Tarım sayımı 2001 yılından beri neden yapılmadı, kim yapacak, ne zaman yapacak? Toprak mülkiyet sorunları ne zaman çözülecek? Tarım arazilerinde arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri ne zaman tamamlanacak, nasıl tamamlanacak?”

Depremler, bu dünyada ve her coğrafyada ve ülkemiz coğrafyasında hep oldu ve hep olacak. Ranta dayalı çıkarıcı politikalarla ülkeyi yönetenlerin yanlış tercihleri ile bizler gibi meslek odalarının bilimsel açıklamalarını yok sayan tercihleri yüzünden, acılar tarihini yenileyerek ve yineleyerek yaşıyoruz yine, yaşamayalım artık. Depremlere karşı da ön koşul, “toprak ana”mızı korumak. Toprağı koruyalım, insanlığı koruyalım, gereksiz yerlere yapılan binalar zamansız mezarımız olmasın artık. Mümkün mü, mümkün.

Artık ötelenmemesi gereken ve kamu tarafından söylem ötesi ve belli kesimlere para aktarımı ötesi bilimsel olarak yenilenerek yapılması gereken güncel detaylı toprak etüt ve haritalamaya dayalı toprak ve arazi sınıflandırması. Bölge Planı ön koşul her ölçek planda ve imar planlarında mutlaka uyulması gereken verimli topraklarımızı koşulsuz koruyan ülke ve yerel imar planlarına zorunlu altlık olacak Arazi Kullanım Planlaması. Arazi yetenek sınıflandırmasına uygun arazi kullanımına büyük ovalarımız dahil istinasız yasal koruma. 5403 sayılı Yasanın öngördüğü ancak içeriği sorunlu Toprak Koruma Kurulu üzerinden toprağı talan kararlarına son. Toprağımızı endüstriyel şirket tarımı ile yormaya da son. Özet; amaç dışı kullanım kararlarında bilimsel yer seçimi ile toprağı korumak ve üretirken toprağı doğal yaşatarak tarımsal üretimde doğaya uyumlu üretim devamlılığını sağlamak mutlak zorunluluk. Mümkün mü, istenirse mümkün.

Bugün, 2023 yılında yine bugün “Toprak Bayramı” günü.

“Toprak Talanı” ve amacı dışında arazi kullanımı ve betonlaşma, erozyon/çölleşme ve yok oluş, yanlış gübre/ilaç/su kullanımı ve kirlilik, imar afları yanlış yapılaşma ve depremlerde yıkım/ölüm, Toprak Koruma(ma) Kurulu/ÇED kararları ve toprağa ihanet. ve bugün “Toprak Bayramı”

Toprak Bayramı!... Kutlayalım mı?, düşünelim mi?, sorunlarımızı mı çözelim?

Bir kez daha tekrarlıyoruz. Ülkemizde topraklarımızı, tarımsal üretim alanlarımızı yok etmeye yönelik yaşanan tüm peşkeşlere, hukuksuzluklara karşı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak sonuna kadar haklı mücadelemizi toplumsal ve hukuksal olarak ödünsüz sürdüreceğiz

Topraklarımızı koruyanların “Toprak Bayramı” kutlu olsun.

Baki Remzi SUIÇMEZ

Yönetim Kurulu Başkanı

Yönetim Kurulu adına.